

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2004-2005

18 mei 2005

GEDACHTEWISSELING

over ‘spijbelen’ en ‘absoluut schoolverzuim’

VERSLAG

**namens de Commissie voor Onderwijs, Vorming, Wetenschap en Innovatie
uitgebracht door mevrouw Anissa Tamsamani**

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: mevrouw Monica Van Kerrebroeck.

Vaste leden:

de heer Werner Marginet, de dames Katleen Martens, An Michiels, Marie-Rose Morel, Linda Vissers;

mevrouw Kathleen Helsen, de heer Luc Martens, de dames Sabine Poleyn, Monica Van Kerrebroeck;

de heren Karlos Callens, Gilbert Van Baelen, mevrouw Marleen Vanderpoorten;

de heer Ludo Sannen, mevrouw Anissa Temsamani, de heer Robert Voorhamme.

Plaatsvervangers:

mevrouw Marijke Dillen, de heren Pieter Huybrechts, Stefaan Sintobin, de dames Greet Van Linter, Gerda Van Steenberge;

mevrouw Cathy Berx, de heer Jos De Meyer, mevrouw Veerle Heeren, de heer Jan Laurys;

de dames Margriet Hermans, Anne Marie Hoebeke, Vera Van der Borgh;

de heren Jos Bex, Chokri Mahassine, mevrouw Elke Roex.

Toegevoegde leden:

de heer Jef Tavernier;

de heer Kris Van Dijck.

INHOUD

	Blz.
I. GEDACHTEWISSELING OVER ‘SPIJBELEN’ – 16 DECEMBER 2004.....	4
1. Toelichting door mevrouw Tine Debruyne, afdeling Beleidsuitvoering Secundaire Scholen van het departement Onderwijs, coördinator van het rapport “Problematische afwezigheden. Schooljaar 2003-2004”	4
2. Toelichting door de heer Luc Claessens, stafmedewerker Lerende Stad, Antwerps Centraal Meldpunt	6
3. Vragen van de leden.....	8
4. Toelichting door de heer Jan Schokkaert, directeur dienst Leerlingen en Schoolorganisatie VVKSO	11
5. Toelichting door de heer Marc Parmentier, vzw Elegast	14
6. Vragen van de leden.....	16
7. Toelichting door de heer Vanderhoydonk, hoofd Jeugd- en Sociale Politie zone Hasselt-Diepenbeek-Zonhoven	18
8. Toelichting door de heer Bart Van Den Driessche, verantwoordelijke leerlingencoördinatie VTI Aalst, Regionaal Welzijnsoverleg arrondissement Aalst	20
9. Vragen van de leden.....	21
II. GEDACHTEWISSELING OVER ‘ABSOLUUT SCHOOLVERZUIM’ – 22 FEBRUARI 2005	23
1. Toelichting door mevrouw Ann Lips, administratie Secundair Onderwijs, en mevrouw Els Coeckelberghs, administratie Basisonderwijs, medecoördinatoren van het rapport Leerplicht 2003-2004	23
2. Vragen van de leden.....	26
3. Toelichting door de heer Marc Van Praet, kabinetschef van de schepen voor Onderwijs en Jeugd van de stad Antwerpen.....	28
4. Toelichting door de heer Boris Mets, coördinator algemeen onderwijsbeleid Antwerpen	30
5. Toelichting door mevrouw Kathleen Debruyne, coördinator De Acht vzw, Antwerpen .	31
6. Vragen van de leden.....	33
7. Toelichting door de heer Piet Casier, VCLB-Brussel.....	35
8. Toelichting door de heer Patrick Vanspauwen, deskundige ondersteuner Basisonderwijs LOP Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en auteur van het boek “Als ik niet op school ben” (over kleuterverzuim)	38
9. Toelichting door de heer Erik Vanwoensel, algemeen coördinator Arktos vzw, Leuven..	39
10. Vragen van de leden.....	41
III. GEDACHTEWISSELING MET MEVROUW ANKIE VANDEKERCKHOVE, KINDERRECHTENCOMMISSARIS.....	43
1. Toelichting door mevrouw Ankie Vandekerckhove, Kinderrechtencommissaris	43
2. Vragen van de leden.....	47
IV. ADVIES VAN DE VLAAMSE ONDERWIJSRAAD OVER SPIJBELEN EN ABSOLUUT SCHOOLVERZUIM IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS	49

DAMES EN HEREN,

De commissie voor Onderwijs, Vorming, Wetenschap en Innovatie behandelde in een aantal gedachtewisselingen de problematiek van het spijbelen en het absoluut schoolverzuim (leerplicht).

Een eerste gedachtewisseling over ‘spijbelen’ vond plaats op 16 december 2004 (Deel I). De tweede over ‘absoluut schoolverzuim’ (leerplicht) werd georganiseerd op 22 februari 2005 (Deel II).

De commissie nodigde tevens op 28 april 2005 mevrouw Ankie Vandekerckhove, Vlaams Kinderrechtencommissaris, uit voor een gedachtewisseling over het standpunt van het Kinderrechtencommissariaat terzake (Deel III).

Ten slotte vroeg de commissie via de voorzitter van het Vlaams Parlement, conform artikel 65, 3, van het Reglement, het advies van de Vlaamse Onderwijsraad (Deel IV) (*Parl. St.* VI. Parl. 2004-05, nr. 50-D/1).

I. GEDACHTEWISSELING OVER ‘SPIJBELLEN’ – 16 DECEMBER 2004

1. Toelichting door mevrouw Tine Debruyne, afdeling Beleidsuitvoering Secundaire Scholen van het departement Onderwijs, coördinator van het rapport “Problematische afwezigheden. Schooljaar 2003-2004”

Mevrouw Tine Debruyne: Een problematische afwezigheid is voor ons elke afwezigheid waarvoor geen geldige of een laattijdige wettiging wordt binnengebracht. Dat komt niet helemaal exact overeen met spijbelen.

Het rapport Problematische Afwezigheden is enerzijds gebaseerd op de meldingen van problematische afwezigheden. Als een leerling twintig halve dagen problematisch afwezig is in het deeltijds onderwijs of dertig in het voltijds onderwijs, moeten scholen een elektronische zending doen naar het departement.

Anderzijds is het rapport gebaseerd op de bevindingen van de verificatie. Die controleert de regelmatige aanwezigheden van de leerlingen en maakt daarvan een verslag.

In 2003-2004 werden 4.359 leerlingen gemeld als problematisch afwezig. Dat is 0,98 procent van de totale schoolpopulatie. Elk jaar is er wel een stijging van het aantal meldingen, maar de belangrijkste oorzaken daarvan zijn dat de scholen steeds beter de regelgeving kennen en dat de verificatie sinds twee jaar ook controle uitoefent op die meldingen.

Er zijn grote verschillen in het aantal meldingen tussen de verschillende hoofdstructuren. Het aantal meldingen ten aanzien van de schoolbevolking is het grootst in het deeltijds onderwijs, dan volgt het buitengewoon onderwijs en tenslotte het voltijds onderwijs.

Als de meldingen verder worden opgesplitst per onderwijsvorm, valt op dat er vooral in de ontfaalklas, maar ook in het beroeps- en het kunstonderwijs meer meldingen voorkomen dan het gemiddelde percentage.

In de eerste graad is er een zeer grote discrepantie tussen de A- en de B-stroom. 72 procent van de meldingen is afkomstig uit de B-stroom. In de A-stroom is 0,11 procent van de totale schoolbevolking afwezig, in de B-stroom 1,85 procent.

In het buitengewoon onderwijs komen de meeste meldingen uit de opleidingsvormen 3 en 4. Opleidingsvorm 3 is gericht op een sociale en beroepsgerichte vorming, opleidingsvorm 4 komt qua structuur overeen met het gewone onderwijs.

De meeste meldingen zijn hier afkomstig uit type 3, voor leerlingen met gedrags- en emotionele stoornissen en in tweede instantie uit type 1, voor leerlingen met een licht mentale handicap, waar ook heel wat leerlingen met leerstoornissen zitten.

Uit de cijfers blijkt dat er een heel nauw verband is tussen leerlingen met problematische afwezigheden en leerachterstand. Maar liefst 86 procent van de leerlingen die als problematisch afwezig gemeld zijn, hebben minimum één jaar leerachterstand. Dat blijkt ook uit de cijfers die de spreiding per graad en per leeftijd weergeven: de grootste groep problematisch afwezigen bevindt zich in de tweede graad en bij de 17- en 18-jarigen. Een vijfde van de leerlingen die gemeld zijn als problematisch afwezig, is trouwens niet meer leerplichtig.

Leerlingen die zo vaak problematisch afwezig zijn, zijn hardnekkige spijbelaars. Daarvan liggen vaak

verschillende oorzaken aan de basis. Leerachterstand en gebrek aan motivatie spelen bijna automatisch mee. De oorzaken die door de school het meest aangeduid worden, zijn: zwakke motivatie met betrekking tot de school; onmacht van de ouders met betrekking tot de opvoedingssituatie; familiale problemen; totale onwil van de leerling ten aanzien van de school; geen of een verstoord contact tussen de ouders en de school.

Als men dit vanuit een ander perspectief zou bekijken, zouden misschien andere oorzaken naar boven komen, zoals bijvoorbeeld saaie lessen. Maar hier ligt de nadruk zeer sterk op de leerling en de verantwoordelijkheid van de ouders. Onmacht van de ouders wordt door de school wel veel vaker aangeduid dan echte onwil. Opvallend is ook dat schoolloopbaanproblemen relatief weinig als oorzaak worden aangeduid, hoewel uit het voorgaande een heel duidelijk verband blijkt tussen schoolachterstand en problematische afwezigheden. Voor scholen is het natuurlijk ook niet zo eenvoudig vast te stellen of schoolloopbaanproblemen nu precies oorzaak of gevolg zijn.

Als we de verschillen bekijken per hoofdstructuur, worden er meer oorzaken aangeduid in het buitengewoon en het deeltijds onderwijs. In het deeltijds beroepsonderwijs worden vooral zwakke motivatie, de onwil van de leerling en het moeilijke contact tussen ouders en school als oorzaak aangeduid.

In het voltijds onderwijs worden het vaakst familiale problemen vermeld, vaker dan in het buitengewoon en het deeltijds onderwijs. In het buitengewoon secundair onderwijs wordt de onmacht van de ouders heel vaak als een oorzaak gezien door de school.

In een dergelijke complexe problematiek is het logisch dat er vaker een beroep moet worden gedaan op gespecialiseerde hulpverleners. Het CLB vervult daar een draaischijffunctie. Dit is het eerste aanspreekpunt om externen bij de begeleiding te betrekken. De externen die het vaakst betrokken worden, zijn de sociale dienst van de politie, het Comité Bijzondere Jeugdzorg, de jeugdrechtsbank, de huisarts, de gespecialiseerde artsen en de gezinsbegeleiding.

Als we de verschillen bekijken per hoofdstructuur, dan valt het op dat er in het buitengewoon en het

deeltijds onderwijs meer externen worden betrokken. De politie en de jeugdrechtsbank zijn er vaker betrokken bij de begeleiding. Voor het buitengewoon onderwijs is de jeugdrechtsbank drie keer zo vaak betrokken als in het voltijds onderwijs.

Ondanks alle begeleidingsinspanningen van school, CLB en externen, komt er soms toch geen oplossing uit de bus. Soms is er ook onwil bij de ouders en bij de leerlingen. Dan kan de school of het CLB het dossier melden aan het departement. Dat probeert dan ondersteuning te bieden door brieven te sturen aan de ouders om hen te wijzen op de leerplicht. In overleg met de school en met het CLB wordt het dossier soms overgemaakt aan de procureur.

Het schema over de spreiding per regio toont het aandeel van de meldingen ten opzichte van de schoolbevolking, niet alleen het Vlaams gemiddelde, maar ook de situatie voor elke provincie. Voor het voltijds onderwijs is het Vlaams gemiddelde 0,59 procent. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, Vlaams-Brabant en Antwerpen steken boven het gemiddelde uit en West-Vlaanderen zit ver onder het gemiddelde. Voor het deeltijds onderwijs is het gemiddelde 19,25 procent, veel hoger dus. Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant zitten boven het gemiddelde en in dit geval ook West-Vlaanderen. Limburg en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest scoren hier veel lager. In het buitengewoon onderwijs is het Vlaams gemiddelde 3,58 procent. Daar komen de meeste meldingen eveneens uit Oost-Vlaanderen en Antwerpen.

Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest heeft het laagste percentage. Het feit dat Oost-Vlaanderen en Antwerpen vaak bij de hoogste percentages zitten, heeft te maken met de aanwezigheid van de grootsteden Antwerpen en Gent. Uit de grafiek blijkt dat het aantal meldingen voor het BUSO en voor het voltijds onderwijs er bijna drie keer zo hoog ligt als het Vlaams gemiddelde. Bovendien blijkt er ook een duidelijke link te zijn met kansarmoede. In Antwerpen woont 76 procent van de jongeren die bestempeld worden als problematisch afwezig, in een kansarme buurt. In de provincie Antwerpen hebben alleen de steden Antwerpen en Mechelen een groot aantal meldingen. In de provincie Oost-Vlaanderen zijn de problemen meer verspreid. Behalve Gent zijn er nog een aantal steden met vrij veel meldingen over problema-

tische afwezigheden, bijvoorbeeld Lokeren, Sint-Niklaas, Dendermonde en Geraardsbergen.

De verificatie komt tot de volgende bevindingen. Er worden twee frequente tekortkomingen vastgesteld in de registratie. Scholen laten de afwezigheden soms te lang openstaan. Bovendien is er in een minderheid van de scholen ook vaak een foutief codegebruik. Beide problemen komen vaker voor in het buitengewoon onderwijs. Het coderingssysteem is in het buitengewoon onderwijs soms moeilijker toe te passen. Er wordt vaker en langer naar medische attesten gevraagd omdat afwezigheden er ook vaker een medische achtergrond hebben.

De verificatie stelt eveneens vast dat de interne communicatie in de school soms een knelpunt is. Eigenlijk moet de leerlingenbegeleiding gedragen worden door de hele school. In werkelijkheid wordt deze taak vaak door een enkele leerlingenbegeleider opgenomen zonder dat er veel communicatie is met de rest van de school, zodat er soms verschillende werkwijzen worden gehanteerd binnen een en dezelfde school.

Het is erg belangrijk dat er duidelijke afspraken zijn tussen de school en het CLB. Er moet een duidelijke en gedeelde verantwoordelijkheid zijn voor beide partners en er moet een gestructureerd overleg zijn. Het CLB speelt een sleutelrol in de communicatie met externen. Die samenwerking verloopt echter niet overal even vlot. Het sociaal netwerk is niet in alle regio's even goed uitgebouwd.

Uit de stijging van de meldingen blijkt dat de communicatie met het departement steeds beter verloopt. Het controleaspect van de verificatie speelt ook een belangrijke rol. De verificatie stelt vast dat de meeste scholen veel inspanningen doen voor leerlingenbegeleiding. Een uitzondering vormen de scholen die nog bijna nooit met problematische afwezigheden te maken hebben gehad, zodat ze niet over de nodige knowhow beschikken. Het andere uiterste komt vaker voor. Sommige scholen hebben zoveel leerlingen met problematische afwezigheden dat ze niet meer in alle leerlingen evenveel energie kunnen steken. Soms maken ze zelf een selectie, waarbij ze sommige leerlingen laten schieten. Voor sommige scholen is de draagkracht dus wel een probleem.

2. Toelichting door de heer Luc Claessens, staf-medewerker Lerende Stad, Antwerps Centraal Meldpunt

De heer Luc Claessens: Ik zal proberen om de situatie te schetsen van het spijbelgedrag in Antwerpen. Vooraf wil ik echter iets vertellen over het instrument waarmee we het spijbelgedrag hebben geregistreerd. Dat instrument is meer dan een dataregistratiepunt. Het is een samenwerkingsverband tussen de zeven CLB's. De oprichting ervan hangt samen met de vaststelling dat jongeren soms gaan schoolshoppen om de begeleiding die rond hen wordt opgezet, te ontduiken. Gezien de netstructuren raakt zo'n jongere makkelijk verloren. Het duurt te lang eer de draad van de begeleiding weer wordt opgepakt. We stelden ook vast dat er een heel netwerk is van organisaties die verantwoordelijkheid opnemen voor de jongeren die spijbelen of die grensoverschrijdend gedrag vertonen. Dit aanbod werd op heel verschillende manieren aangesproken. Soms werd er met een kanon op een mug geschoten en omgekeerd. Via het centraal meldpunt willen we dit aanbod nu aansturen.

Het meldpunt heeft drie kernopdrachten. Een eerste opdracht is procesbegeleiding. Het meldpunt moet dus een draaischijf vormen voor de derde lijn. Het moet het begeleidingsproces aansturen, bewaken en ondersteunen voor drie categorieën van jongeren, vooreerst de jongeren met een problematische schoolloopbaan. Dit zijn jongeren die op de een of andere manier dreigen uit te vallen, dat wil zeggen definitief aan de deur gezet worden of zelf afhaken. Een tweede categorie zijn de gewezen instellingsjongeren.

Veel van die jongeren vinden om diverse redenen de aansluiting met het onderwijs niet meer en komen dan relatief snel terug in de instelling terecht. Een derde categorie zijn de jongeren die lange tijd geen school meer lopen en dat zijn er heel wat. Sommige jongeren zoeken gewoon geen inschrijving meer en komen pas terug in zicht wanneer ze door justitie of een ander zorgnetwerk gedetecteerd worden. Dan moeten ze een plaats vinden in een school. Ook daar neemt het meldpunt zijn verantwoordelijkheid op.

Dit centraal meldpunt bood wel een aantal andere mogelijkheden. Door de netoverschrijdende samenwerking werd het mogelijk registratie te doen en informatie te verzamelen over alle netten heen, in alle scholen tegelijkertijd. We hebben dat dus gedaan rond jongeren die uitvallen of dreigen uit te vallen en rond het spijbelgedrag in Antwerpen. Wanneer we de procesbegeleiding en de profielen van deze jongeren kunnen koppelen aan de resultaten van registratie en dataverzameling, dan hopen we in staat te zijn om risicoprofielen te enten op de begeleidingsmogelijkheden die we al hebben of eventueel nog moeten oprichten.

Er waren drie meetmomenten: een op 1 december, een op 1 maart en een op 1 juni. Op die momenten hebben we aan alle scholen gevraagd om ons te vertellen wie er op dat moment meer dan tien halve dagen afwezig was gebleven. In het deeltijds onderwijs was het criterium meer dan acht halve dagen. Niet toevallig is dat het moment waarop het CLB volgens het decreet moet ingeschakeld worden om de scholen te ondersteunen, al mag het ook vroeger. Wellicht zitten er wel afwijkingen op die meting. Scholen kunnen immers zelf beslissen wanneer ze een B-code toekennen. Er is ook verdoken spijbelgedrag. In het secundair onderwijs mogen ouders vier maal per jaar drie aansluitende dagen wettigen met een briefje. Dat gaat dus om vijf halve dagen per keer. Zo kunnen maximaal twintig halve dagen worden gewettigd. Er wordt ook nogal eens misbruik gemaakt van doktersattesten. Dokters beginnen attesten te schrijven in de stijl van “patiënt verklaarde ziek te zijn geweest”. De dokter wil zich immers niet meer vastpinnen op het feit of de jongere werkelijk ziek is geweest.

Op een totale Antwerpse schoolbevolking van 36.021 leerlingen werden over de drie registraties (1 december, 1 maart, 1 juni) 3.445 jongeren geregistreerd die meer dan acht (deeltijds onderwijs) of meer dan tien (voltijds onderwijs) halve dagen spijbelden. Dit is zowat een op tien. Zij kregen een B-code toegewezen. Het gros daarvan is 18 jaar en zit te wachten op het einde van zijn leerplicht.

De 16-17-jarige spijbelaars zijn mogelijk jongeren die de verlengde leerplicht niet smaken. Maar ook 15 procent van de 13-, 14-, en 15-jarigen spijbelt meer dan acht tot tien halve dagen. De +18-jarigen maken 25 procent van alle spijbelaars uit. Dit roept, gezien die jongeren niet meer leerplichtig zijn, vragen op.

Jongens en meisjes spijbelen ongeveer evenveel, in de onthaalklassen nieuwkomers en in de eerste graad. In het ASO spijbelen meisjes merkkelijk meer dan jongens. In het technisch en kunstonderwijs, voltijds en deeltijds, is dat net omgekeerd. In het BUSO is het evenredig met het aandeel van de inschrijvingen.

Naar het einde van het schooljaar toe wordt er meer gespijbeld. We moeten er wel rekening mee houden dat het beeld van het eerste trimester kan vertekend zijn omdat de wettigingsbriefjes niet mee in de cijfers werden opgenomen.

29,2 procent van de leerlingen is ingeschreven in de eerste graad; daarvan spijbelt 12 procent. In de onthaalklas (1,7 procent van het totaal aantal ingeschrevenen) spijbelt 4,3 procent. De meest problematische studierichtingen zijn duidelijk BSO, DBSO en BUSO. In BUSO betreft het voor 87 procent OV3-leerlingen (licht mentaal gehandicapten en jongeren met karakterstoornissen).

Meer dan 41 procent van de jongeren binnen deeltijds onderwijs spijbelt meer dan acht halve dagen per jaar; verder spijbelt 23 procent in het BUSO, 23 procent in het onthaalonderwijs, 18,6 procent in BSO, 10,4 procent in KSO, 6,4 procent in TSO, 3,7 procent in de eerste graad en 1,4 procent in het ASO. Alles samen werden er 86.881 halve dagen gespijbeld. In dit cijfer werden de jongeren die van de briefjes gebruik maakten en de jongeren die minder dan acht of tien halve dagen spijbelden niet opgenomen.

Algemeen spijbelden een 1300 jongeren tussen de tien en de vijftien halve dagen. De scholen moeten het probleem pas vanaf 30 halve dagen aan het departement melden; het betreft op dat moment al duidelijk veel minder leerlingen. Er zijn 70 Antwerpse jongeren die meer dan 100 halve dagen per jaar spijbelen. Deze cumulatieve gegevens zijn geanonimiseerd verzameld en daardoor zeer moeilijk te linken aan specifieke profielen van jongeren.

Binnen dit pakket van spijbelaars werden een aantal jongeren uitgeschreven. De reden van uitschrijving kennen we niet. Het kan zowel jongeren betreffen die stopten met schoollopen, als jongeren die omwille van een tuchtdossier van de school verwijderd werden. Op 1 december waren tien jongeren uitgeschreven, op 1 maart 46, en op 1 juni 61. Het is niet duidelijk of die tien in de 46 en de 46 in de 61 zijn opgenomen.

Voor Antwerpen zijn op het ogenblik globale gegevens beschikbaar. Deze gegevens kunnen opnieuw gedecodeerd worden per CLB en per school. Iedere school en ieder CLB moet met deze cijfers aan de slag kunnen om begeleiding en remediëring op te starten. Er werden ook een vijftigtal succesverhalen opgevraagd.

Onder de jongeren die duidelijk minder gaan spijbelen kunnen drie grote groepen onderscheiden worden. Schoolmoeë jongeren kunnen gemotiveerd worden, maar dit vergt een individuele aanpak; de maatschappelijke kost is zeer hoog. Bij contextgebonden spijbelaars is het duidelijk dat het spijbelgedrag ophoudt door het werken aan de context. Jongeren die spijbelen omwille van een verkeerde studiekeuze stoppen met spijbelen na heroriëntering.

Op basis van deze vaststellingen werden aan het Antwerpse beleid een aantal suggesties doorgegeven. In de eerste plaats wordt aan de CLB en de scholen een aantal tips doorgespeeld over hoe met dat spijbelen moet omgegaan worden. Daarnaast werd versterking van het centraal meldpunt gevraagd: vijf halftijdse krachten zijn duidelijk veel te weinig. Een spijbelambtenaar, naar Nederlands model, zou zeer nuttig werk kunnen verrichten.

Daarnaast werden enkele voorstellen uitgeschreven over schoolexterne opvang en begeleiding voor chronische spijbelaars. Hen dwingen naar school te gaan helpt meestal niet: andere maatregelen zijn meestal succesvoller omdat ze de jongeren niet alleen vorming maar ook een positief zelfbeeld geven.

3. Vragen van de leden

De heer Kris Van Dijk: In de cijfers van mevrouw Debruyne viel me op dat Brussel heel goed scoort, terwijl andere steden het heel wat minder goed doen. Hoe kunnen die goede cijfers verklaard worden? Is de controle er minder groot? Licht het aan de populatie van de Nederlandstalige scholen? Zitten er minder leerlingen in het deeltijdse beroepsonderwijs?

De cijfers die de heer Claessens naar voren brengt leggen de vinger op de wonde. Er werden al een aantal sleutels tot oplossing aangereikt, maar ik verwacht toch nog meer suggesties voor reme-

diëring. Het welbevinden van leerlingen is heel belangrijk. De cijfers spreken voor zich, maar kan de problematiek nog verder uitgediept worden?

De heer Luc Martens: Een Oostenrijkse socioloog beweerde ooit dat kinderen op straat meer leren dan op school. Toch denk ik dat we spijbelen als een probleem moeten zien. De cijfers tonen niets echt verrassends. Het is duidelijk dat het probleem in de steden groter is dan op het platteland. Ook het profiel van de spijbelaars en de oorzaak van hun gedrag is voorspelbaar.

Althans in de algemene termen waarin het is opgesteld. Worden een aantal oorzaken verder uitgediept? Een zwakke motivatie ten opzichte van de school is een heel algemene gedachte. Die zwakke motivatie kan worden verfijnd. Op een bepaald moment doet men dat als men stelt dat het te maken heeft met een slecht oriëntatie: men is georiënteerd op iets wat hen niet ligt of waarover men niet tevreden is of dat boven hun mogelijkheden ligt. In welke mate beschikt men over onderzoeksgegevens waarmee men de oorzaken kan verfijnen?

Het remediëren is bijna een lijf-aan-lijfgevecht. Men kan een algemeen kader creëren. De groep is relatief beperkt in het geheel van de populatie. Als men preventieve oplossingen wil aanbieden, moet men eigenlijk leerling per leerling aanpakken op een specifieke manier. Het zou nuttig zijn om een beter zicht te hebben op wat men bedoelt met een zwakke motivatie. Dat is nergens uit het rapport te halen.

Verder wordt de partner van het Schoolopbouwwerk nergens vermeld (noch in het rapport noch in Antwerpen). Men kan verwachten dat het Schoolopbouwwerk toch een belangrijke partner is aangezien ze een belangrijke opdracht vervult in het engagement ten aanzien van kwetsbare gezinnen in kwetsbare omgevingen. Daar situeert uw doelgroep zich het meest. Wat is de plaats en de opdracht van Schoolopbouwwerk? Wat zijn de ervaringen daaromtrent? Op welke manier kan dat overleg verder worden versterkt?

De heer Gilbert Van Baelen: In tegenstelling tot de heer Martens ben ik erg geschrokken van de cijfers over Antwerpen. Die cijfers die al rekening houden met alle mogelijke legale middelen om een aantal dagen niet naar school te moeten gaan,

gaan uit van het spijbelgedrag vanaf het ogenblik dat het aan het CLB moet worden gemeld. Als bijna tien procent van alle leerlingen spijbelen, is dat veel ernstiger dan men ooit het spijbelprobleem heeft geïnterpreteerd op basis van decretaal vastgelegde cijfers vandaag de dag en is het ook niet meer een specifiek knelpunt voor enkel kleine groepjes van de schoolbevolking. Verder is er een groot verschil tussen stedelijke en plattelandsgemeenten. Limburg komt zeer goed uit het onderzoek van mevrouw Debruyne. Er zijn een aantal sociaal-economische bevolkingsgroepen waarin daarentegen een spijbelgedrag theoretisch voorspelbaar kan zijn. Blijkbaar is dat minder het geval, behalve in de populatie Hasselt-Sint-Truiden-Genk. Toevallig zijn er daar, zeker in het secundair onderwijs, concentraties van leerlingen die vanuit heel de provincie vaak daar terechtkomen omdat ze “al een paar keer hebben moeten veranderen van school”.

Op een bepaald ogenblik maakt mevrouw Debruyne een onderscheid tussen de onmacht en de onwil van de ouders. Die definiëring is niet zo duidelijk. Waar legt men de grens tussen beide?

In Antwerpen komt het DBSO bijzonder slecht uit het onderzoek: 41 procent. Moet ik spijbelen interpreteren als niet op zijn of haar stageplaats of werkplaats aanwezig zijn? Indien ja, dan is er geen probleem als men weet dat de helft zelfs geen fatsoenlijke stageplaats heeft en dan is het niet de schuld van de leerling. Indien niet, dan is er wel een probleem en dat is blijkbaar het geval. Dat betekent dat 75 procent op de straat loopt.

Mevrouw Anissa Tamsamani: Elke spijbelaar is er een te veel. Ik wil de cijfers van Antwerpen niet overroepen. Er is een betere registratie dan in veel andere steden en in die zin is Antwerpen een voorbeeld voor de anderen. Uit de cijfers blijkt dat de grootste groep bestaat uit de zwakke motivatie ten aanzien van de school. Dat kan men op verschillende manieren interpreteren: als onwil van de ouders, als een gebrek aan participatie van de ouders en dergelijke. Kan dat iets beter worden uitgelegd?

Mevrouw Tine Debruyne: De situatie in Brussel is niet opgenomen en ook de link met kansarmoede is niet gelegd omdat we de gegevens niet hebben om die link te leggen. De redenen die de heer Van Dijk aanhaalt, zijn inderdaad mogelijkhe-

den, maar die zijn niet verder onderzocht. Het feit dat er een verschillende schoolpopulatie is in het Franstalig en Nederlandstalig onderwijs kan een mogelijke verklaring zijn, maar dit is niet verder onderzocht.

Het is ook wel zo dat, volgens de regelgeving, als begeleiding geen zin meer heeft, en leerlingen voortdurend problematisch afwezig zijn, scholen de mogelijkheid hebben om leerlingen uit te schrijven. Dan zit men natuurlijk wel met de situatie dat eens de leerlingen uitgeschreven zijn, het heel moeilijk is om hen in Brussel verder op te volgen.

De heer Luc Claessens: Het schema in het pakket geeft aan welke organisaties momenteel actief zijn met betrekking tot opvang of coaching van spijbelaars. Aan de ene kant zijn er coaches, dat zijn mensen die zeer intensief jongeren begeleiden: ze 's morgens uit hun bed halen en naar school begeleiden. Dan zijn er de jongerencoaches die we in een beter netwerk laten functioneren met de Jongerenbanen die vanuit het departement aan een school ter beschikking worden gesteld.

Die jongerencoaches leveren op dit moment zeer goede resultaten. We zien dat dit goede resultaten oplevert door het feit dat deze jongerencoaches in de buurt van deze jongeren aanwezig zijn en het netwerk rond de jongeren de ouders, broers, andere familieleden kunnen activeren om mee een stuk toezicht te houden op het schoolgedrag van die jongeren. We hebben het contingent coaches van vier tot acht kunnen optrekken. Dat wil nog altijd zeggen dat we maar een heel klein deel van de wijken in Antwerpen kunnen bereiken. Waar het gebeurt, zijn de resultaten heel positief. Als suggestie om jongeren te ondersteunen, is coaching heel belangrijk en positief.

Het project heeft het voordeel dat het laagdrempelig is. De jongeren kennen de coach en gebruiken hem of haar ook voor heel wat zaken die niet direct met de school te maken hebben. Het vertrouwen dat daar groeit, is een enorm sterke band die tussen ouders, jongeren en school wordt gecreëerd om ervoor te zorgen dat jongeren effectief terug school lopen. We zijn met het project een aantal jaar geleden in het deeltijds onderwijs gestart. Ondertussen hebben we dat territoriaal verder uitgebouwd in een aantal zorgwijken. Daarnaast wordt in principe vraaggestuurd gewerkt voor het hele Antwerpse grondgebied.

Met acht coaches kan men uiteraard niet alle problemen oplossen.

Aan de andere kant zijn er jongeren die uitvallen. Het Time-outproject levert daar zeer goede resultaten. Ze hebben vorig jaar 27 jongeren opgevangen. De capaciteit is te klein. Men zou dat gemakkelijk kunnen verdubbelen en waarschijnlijk hier en daar nog een melding krijgen die men niet kan invullen. Geen van al die projecten werkt voor het Buitengewoon Secundair Onderwijs. Dat is eigenlijk compleet onverantwoord. Er moet worden gekeken hoe we daaraan kunnen verhelpen. Dat is een van onze opdrachten voor de toekomst.

Daarnaast zijn er een aantal projecten die allemaal binnen het Deeltijds Onderwijs plaatsvinden: het GOTA-project; het Extractproject en het Trotterproject. Het laatste is het meest bekende: het gaat om renovatie van twee schepen die in de haven liggen en die door jongeren worden opgeknapt. Een draait vooral rond houtbewerking en het andere rond metaalbewerking. Er nemen vooral jongens aan deel. Ook daar stelt men vast dat als er een langere intensieve begeleiding is, dat de jongeren het jaar nadien kunnen teruggeleid worden naar het onderwijs of naar een arbeidsplaats als ze daarvoor kiezen. Dat zijn valabele projecten.

Verder is er het Drop-outsproject van Elegast, een beperkte opvang van tien plekken waar jongeren die compleet uit de boot vallen, toch nog een dagopvang kunnen krijgen. Momenteel zijn we aan het werk om dit verder uit te bouwen. Projecten die op een time-outmethodiek draaien, moeten op een of andere manier kunnen groeien.

Het mag evenwel niet de bedoeling zijn om zoveel mogelijk jongeren weg te halen uit het onderwijs, maar wel om deze opvang zo kort mogelijk te houden en ervoor te zorgen dat de jongeren zo snel mogelijk terug op de schoolbanken terechtkomen en daar opnieuw kunnen functioneren. Als dat niet kan, moeten ze naar een job kunnen doorstromen.

We zitten wel degelijk ook met jongeren die tot de zeer harde kern behoren, jongeren die heel schoolmoe zijn en van wie de motivatie zover zoek is dat men zelfs na een project vaststelt dat men er geen kant mee opkan. Een aantal van deze jongeren hebben vaak met meerdere problemen te maken. Spijbelen is maar een van de vele symptomen waar deze jongeren mee kampen.

In dat geval moeten we in een joint venture met de Bijzondere Jeugdbijstand kijken in welke mate we daar dingen kunnen doen. Ik denk dan aan methodieken zoals bij Oikoten waar onder andere door de onthemingsmethodiek de jongere zichzelf kan terugvinden en opnieuw zelf beslissingen kan nemen. In laatste instantie moet men gaan kijken naar individuele trajecten voor jongeren waarbij ze op de werkvloer met iemand die hen kan begeleiden een opleiding kunnen krijgen.

Het Schoolopbouwwerk richt vooral zijn pijlen op de samenwerking tussen scholen en ouders. Dat moet natuurlijk een positief resultaat hebben op de contacten tussen ouders en scholen. Een van de problemen die scholen aangeven, is dat ze ouders heel moeilijk kunnen betrekken en bereiken in een aantal gevallen. Waar de schoolopbouwwerkers actief zijn, is dat positief onder andere om ouders sneller bij het probleem van het spijbelen van hun kinderen te betrekken.

Aan de andere kant zien we dat we met nogal wat jongeren worden geconfronteerd die ook hun ouders op de perfecte manier om de tuin weten te leiden. Er lopen een aantal dossiers waarin jongeren 's morgens netjes de deur uitgaan met hun boekentas en een uurtje nadat de ouders het huis uit zijn opnieuw binnenkomen en 's avonds de omgekeerde beweging maken en doen alsof ze de hele dag naar school zijn geweest.

Dit acurater aanpakken zit ook in de spijbelleidingstips voor scholen. Scholen schrijven met de beste bedoelingen brieven naar huis met het briefhoofd van de school of gericht "aan de ouders van", maar staan er niet bij stil dat die brieven door de spijbelaars uit de brievenbus worden gehaald, want zij zijn thuis en de ouders niet.

Hetzelfde geldt voor aangetekende brieven: de jongere kan met de glimlach aftekenen en de brief weggooien. Soms is het een echte calvarietocht vooraleer men de ouders effectief kan bereiken. Daar is coaching een sterke methodiek omdat de coaches aanwezig zijn in de omgeving van de ouders en hen heel gemakkelijk kunnen aanspreken.

Mevrouw Tine Debruyne: Wat Limburg betreft, is er geen verdiepend onderzoek gedaan naar het hoe en waarom van het lagere aantal meldingen. Dat aantal is overigens niet hetzelfde als het aan-

tal spijbelaars – een belangrijke nuance. De grootstad speelt daarin een belangrijke rol en die is er in Limburg niet. Maar de Limburgse cijfers mogen niet geminimaliseerd worden. Ze liggen hoger dan die in West-Vlaanderen.

Het verschil tussen onmacht en onwil bij de ouders is een inschatting die door de school wordt gemaakt. Zij maakt immers melding. Ook de motivatie wordt door de school gewaardeerd. Misschien liggen daarom de cijfers zo hoog. De leerlingen interpreteren dat wellicht anders.

CLB-medewerkers kunnen onwil wel precies definiëren, meer bepaald als de weigering om mee te werken aan de begeleiding. En dat is dan een reden tot melding.

De heer Luc Claessens: Er zijn twee duidelijk aanwijsbare redenen waarom DBSO zo slecht scoort in de grafieken. Daarom pleiten we ook voor opvangstructuren voor jongeren. Feitelijk dreigt het deeltijds onderwijs immers de opvangstructuur te worden of is het al zover. Gezien het watervaleffect komen veel van de jongeren die niet meer passen in een van de andere onderwijsvormen in het deeltijds onderwijs terecht, want zij zijn nog leerplichtig. Het is dan ook logisch dat zij het ergst met gedemotiveerde jongeren geconfronteerd worden en met het gros van de problematiek.

Daarnaast is er ook het immense probleem van de werkgelegenheid voor de mensen in het deeltijds onderwijs. Het is ook een probleem binnen de regelgeving zelf: die jongeren zijn niet verplicht om drie dagen per week werk te hebben. Zij krijgen dus de kans om aan de leerplicht te voldoen door twee dagen per week effectief op school aanwezig te zijn. Daarbij komt dat men ook nog ziet dat scholen om begrijpelijke organisatorische redenen week-weeksystemen hanteren, waarbij ze de opleiding op school bundelen in één week, waarna de jongeren één week op de werkvloer zijn, heel dikwijls op vraag van de patroons die liever iemand hebben van maandag tot vrijdag in hun bedrijf, wat ook logisch is.

Als dit dan jongeren zijn die een hele week geen werk hebben, is het plaatje vlug getekend. Wat zou hen na een week rondhangen op straat, waarbij ze de nodige ‘incentives’ krijgen, nog ertoe aanzetten om de week daarna de schoolbanken op te zoeken?

Mevrouw Anissa Tamsamani: Ik las in het verslag van het departement dat een van de vaakst betrokken externen de politie is. Is het correct dat de politie zich daar mee moet bezig houden? Ik vind dat men op die manier de zaak meteen voor een stuk in het criminele circuit situeert.

4. Toelichting door de heer Jan Schokkaert, directeur dienst Leerlingen en Schoolorganisatie VVKSO

De heer Jan Schokkaert: Het is misschien verwonderlijk dat, net op het moment dat scholen een soepeler reglementair kader krijgen om het spijbelen efficiënter aan te pakken, er vaker spijbelen gemeld wordt. Wij zijn dan ook blij dat de onderzoekers zelf zeggen dat dit wellicht meer te maken heeft met de stijging van het aantal meldingen, want de scholen leveren wel degelijk nogal wat inspanningen om problematische afwezigheden zo snel mogelijk te detecteren om vervolgens zo snel mogelijk in te grijpen.

Dat de overheid hierbij stilstaat en het probleem onderzoekt, lijkt evident. Spijbelen blijft immers een groot probleem. Het hangt samen met schoolachterstand, leerachterstand, jeugdcriminaliteit enzovoort.

Ik wil een onderscheid maken tussen preventie en aanpak van het spijbelprobleem. Preventie is belangrijk. Onze scholen kunnen spijbelgedrag voorkomen door zorgzame scholen te blijven, die aandacht hebben voor het welbevinden van de leerlingen en voor het creëren van maximale ontwikkelingskansen. Wij hebben in het secundair onderwijs onlangs nog onze brede visie op zorg expliciet gemaakt. Deze tekst kan een goede spiegel zijn voor scholen om hun eigen beleid te beoordelen. Als leerlingen zich goed voelen op school, er graag zijn, er banden mee hebben, is er minder aanleiding tot spijbelen.

Men kan dat op verschillende niveaus bekijken. Ik ga daar kort op in, maar verwijs naar de uitgebreidere gedrukte tekst die is rondgedeeld. Op het niveau van de leerling moet men oog hebben voor de individuele hulpvragen. Op het niveau van de klas moeten leraren meer en meer als coach handelen en speelt de begeleidende klassenraad een rol in een opvolgingssysteem. Op het niveau van de school zal men zich tal van vragen stellen. Hoe

onthalen we de leerlingen? Hoe organiseren we de intakegesprekken? Hoe geven we leerlingen inspraak op school? Enzovoort, enzovoort. Die aandachtspunten kunnen ertoe leiden dat de binding tussen de jongeren en de school vergroot. Op het niveau van de scholengemeenschap kunnen de scholen hun zorgbeleid op elkaar afstemmen en een gezamenlijke strategie afspreken over de aanpak van spijbelende jongeren in de regio, door daarover met elkaar te communiceren in samenwerking met het CLB. Tot slot moet ook een lokaal netwerk uitgetekend worden.

Van hieruit hebben we wel enkele vragen aan de overheid.

Als men zo sterk pleit voor een brede visie op zorg en voor een omvattende aanpak van het probleem, moet men kunnen terugvallen op een hecht, stevig en geëngageerd team. Gelukkig is dat er in de meeste scholen. Maar als men straks zal geconfronteerd worden met besparingen in het secundair onderwijs, zullen die als heel zwaar aanvoeld worden. Langs de ene kant oproepen tot een zorgbeleid, gedragen door ondersteunend personeel, en langs de andere kant waarschijnlijk 230 ambten ondersteunend personeel zien wegvallen, komt zwaar aan.

Gemakkelijker te realiseren is wellicht het volgende. Als men wil komen tot een leerlingvriendelijker schoolklimaat, spreekt men nogal eens van flexibele leertrajecten, waarbij men een leertraject op maat uitbouwt. In dit verband hebben wij problemen met het decretale begrip regelmatige leerling, dat wordt gedefinieerd als een leerling die vanaf de eerste tot en met de laatste schooldag alle vakken, proeven en oefeningen van het leerjaar waarin hij is ingeschreven, volgt. Dat is een heel strak begrip, dat een gedifferentieerde benadering van leerlingen nagenoeg onmogelijk maakt. Voor een school die een groot aantal mensen uit onthaalklassen voor anderstalige nieuwkomers opvangt, is dat niet makkelijk. Soepelere toepassingsmodaliteiten zijn wenselijk, anders dreigt hier uitval.

Verder is waakzaamheid geboden ten aanzien van de druk van de eindtermen (en de leerplannen) op het curriculum van de leerling. Er is meer ruimte nodig op het niveau van de klas om aan de behoeften van de betrokken jongeren tegemoet te komen. Als men van leerkrachten veel verwacht inzake de omgang met jongeren, dan moet men

hen daar ook in vormen. Sociale en communicatieve vaardigheden moeten belangrijke aandachtspunten zijn voor de lerarenopleiding.

Tot slot van dit onderdeel wil ik nog wijzen op enkele mogelijke structurele ingrepen. Als welbevinden samengaat met niet-overbevolkte klassen, dan is daar weer diezelfde omkadering voor nodig. Ook hier moet ik wijzen op een mogelijk negatief effect van de geplande besparingen.

Als jongeren best met een niet al te groot lerarenverloop geconfronteerd worden, moeten we zoeken naar een versnelling van de reffectatieprocedure, bijvoorbeeld beperkt tot het niveau van de scholengemeenschap zodat half september de samenstelling van de lerarengroep vastligt.

Wat de probleemoplossende aanpak betreft, is het duidelijk dat het spijbelen zo vlug mogelijk moet gedetecteerd worden.

Inzake schoolinterne mogelijkheden op dat vlak, maakt meer en meer de idee opgang van een chipkaart voor snelle en correcte registratie.

Ik weet niet of de voorgestelde pakketten echt werken, maar wat wel zeker is, is dat de kostprijs enorm hoog is. Het is ook organisatorisch vrij belastend, niet altijd frauderesistent en men blijft afhangen van de leerling, die de chipkaart moet bijhebben. Dat moet allemaal nog onderzocht worden. Vandaag zijn wij veeleer bang voor de big-brothermentaliteit die dat zou kunnen meebrengen. Schoolintern moeten verder ook de leerkracht, het lerarenteam en de begeleidende klassenraad betrokken worden bij de registratie en controle. Een grote rol is ook weggelegd voor het administratief en ondersteunend personeel, die dat werk heel goed proberen te doen. Zij kijken de afwezigheden goed na en proberen te achterhalen wat erachter zit. Wanneer is iemand afwezig, hoe lang, zit er een systematiek in? Bij terugkoppeling kan de lerarengroep daarop inspelen.

In dat verband wijs ik op een moeilijkheid in de huidige circulaire, waar die zegt dat scholen ook moeten kijken of medische attesten waarover twijfel bestaat, aanvaardbaar zijn. Uit sommige blijkt namelijk dat ook de dokter geen diagnose stelde die wijst op ziekte. Volgens de regelgeving moet de school dat signaleren aan de CLB-arts, die volgens de deontologische code het best geplaatsd is om

dat verder op te volgen. In de praktijk kan men echter weinig beginnen tegen de doktersattesten. Ofwel is het attest de verantwoordelijkheid van de dokter, ofwel moet er een systeem komen van controleartsen. Ik weet niet of dat vandaag wenselijk is, maar het verdient nader onderzoek.

Schoolextern zijn de banden met ouders, huisarts en het lokale netwerk belangrijk. De voortdurende uitwisseling kwam ook al in het kader van preventie ter sprake.

Na de detectie is de diagnose belangrijk. Spijbelen is vaak een vorm van signaalgedrag. Daarom mogen we ons niet beperken tot symptoombestrijding en moet een louter repressief optreden worden voorkomen.

We zien drie categorieën van spijbelaars die niet altijd even goed van elkaar te onderscheiden zijn. Toch is een onderscheid relevant met het oog op een efficiënte aanpak. Voor een eerste categorie van jongeren is het spijbelen een gevolg van schoolmoeheid, terwijl het voor een tweede categorie voortvloeit uit problemen buiten het directe schoolgebeuren. Vaak is er wel een samenhang tussen beide categorieën. Financiële problemen thuis kunnen leiden tot een moeilijke situatie op school. Waar kinderen zich op school minder op hun gemak voelen, ontstaat er schoolmoeheid. De occasionele spijbelaars vormen een derde categorie. Deze categorie, die weliswaar niet de belangrijkste is, wordt vaak vergeten. Wij menen inderdaad dat men daar niet te zwaar aan moet tillen. Leerlingen van het secundair onderwijs tasten de grenzen af. Dan komt het erop aan de juiste normen te stellen en die ook af te dwingen. Alle opvoeders moeten dan wel aan een zeel trekken.

Ik wil enkele aanbevelingen meegeven voor de aanpak van schoolmoeheid. Een eerste cluster van mogelijke maatregelen kunnen genomen worden door de school zelf. Als een school veel schoolmoeë leerlingen telt, moet ze eerst zichzelf in vraag stellen. Dit is de stuurgerichte aanpak: wat zijn de mogelijke structurele oorzaken in de context van de school, de ouders, de schoolomgeving die schoolmoeheid in de hand werken, en hoe pakken we ze aan? Daarnaast moeten spijbelaars ook als persoon worden aangesproken, dat is de persoonsgerichte aanpak. In het rapport Problematische afwezigheden vond ik een interessant gegeven over schoolmoeheid, namelijk dat

scholen heel zelden schoolloopbaanproblemen als oorzaak aanwijzen. Wij denken dat ze zich daarin vergissen. Bij de eerste afwezigheden moet men onmiddellijk alert reageren om leerachterstand te voorkomen. Wij moeten de scholen daarvan bewust maken. De scholen moeten de jongeren ook ondersteunen en begeleiden in hun studie en studiekeuze. Het watervaleffect bijvoorbeeld heeft immers een nefaste invloed. Ten slotte is ook de positieve binding tussen jongere en leerkracht heel belangrijk.

Een tweede cluster in de aanpak is de omgeving van de school: ouders, huisartsen, politie, CLB's, jongerencentra en dergelijke meer. Allemaal zouden ze alert moeten zijn voor het probleem van de schoolmoeheid. Als een jongere een negatief beeld heeft van de school, dan mag dat niet bevestigd worden door instanties buiten de school. Anders kan men de jongere onmogelijk terug naar school krijgen.

Inzake het beleid verwijs ik naar mijn opmerking over flexibele leertrajecten. We moeten onderzoeken of het begrip regelmatige leerling daarbij past. Soms zouden de scholen een schoolmoeë leerling wel eens een week tijdelijk uit de klas willen halen om er individueel mee bezig te zijn. Deze vorm van crisisopvang is vandaag eigenlijk onmogelijk. Dit kan men alleen juridisch correct aanpakken via een tuchtprocedure die leidt tot een tijdelijke uitsluiting. Dat doen we uiteraard liever niet. Op dit vlak zou men de scholen meer vertrouwen moeten geven. Een ander aandachtspunt voor het beleid is het gebrek aan duidelijkheid over de inhoud van de alternatieve leertrajecten. De toelichting over de situatie in Antwerpen was in elk geval indrukwekkend.

Voor de aanpak van leerlingen met een voornamelijk extra-scolaire problematiek vallen we terug op het zorgsysteem van de school dat bestaat uit de begeleidende klassenraad, de interne leerlingenbegeleider, de CLB-medewerker, de maatschappelijke werker op school. Als team kunnen ze samen zorg dragen voor de school en voor de individuele leerling. Voor deze leerlingen is het essentieel dat ze een beroep kunnen doen op een vertrouwenspersoon op school, bij voorkeur een leerkracht.

Bij leerkrachten die een vertrouwensrelatie hebben met leerlingen, leven er wel veel vragen over de betekenis van het ambtsgeheim. CLB'ers heb-

ben een beroepsgeheim, maar het ambtsgeheim van de leerlingenbegeleiders op school gaat minder ver. Ik betwijfel of dat een nadeel is, want dat betekent dat men de zaken kan delen. De betrokkenen zelf zien daarin echter een beperking van hun opdracht omdat het de drempel voor jongeren hoger maakt. Dat illustreert de goede bedoelingen van vele leerlingenbegeleiders in onze scholen. Vertrouwenspersonen vinden de jongeren ook in de omgeving van de school.

Naar het beleid toe, wil ik vooreerst stellen dat men de grootstedelijke problematiek hier zeker niet onder de mat kan vegen. Misschien kunnen de grootsteden een proeftuin zijn voor de aanpak van het spijbelen. De uitbouw van het beleid in de grootsteden zal misschien moeten gepaard gaan met een input van extra middelen. We zijn dat aan het onderzoeken binnen onze organisatie, maar staan daar nog niet zo ver in.

De time-outprojecten worden door de betrokken scholen zeer positief beoordeeld. Als de effectiviteit van deze projecten bevestigd wordt, zouden de mogelijkheden ervan moeten uitgebreid worden.

De integrale jeugdhulpverlening die nu binnen de sector Welzijn wordt uitgetekend, staat volledig los van onderwijs. Slechts weinig scholen weten wat dit precies inhoudt. Nochtans zal dit in 2006 een weerslag hebben op de werking van de scholen. De tijd is dus rijp om het concept integrale jeugdhulp te verduidelijken naar de scholen.

In het rapport was sprake van een eventuele sanctionering van de ouders. Ook mevrouw Tamsamani haalde dit aan. Wij stellen vast dat 35 procent van de scholen bij de ouders eerder onmacht ziet dan onwil, terwijl 26 procent van de scholen zegt dat familiale problemen mee aan de basis liggen van spijbelen. In dergelijke omstandigheden zouden de ouders volgens ons veeleer ondersteund moeten worden dan gesanctioneerd. Het is echter onduidelijk welke ondersteuningsmogelijkheden er vandaag zijn. Misschien moeten die mogelijkheden worden uitgebreid. Enkel wanneer ouders elke ondersteuning weigeren, zou men sanctionering kunnen overwegen. Maar hoe ver kunnen we daar in gaan? Op dit ogenblik streven we naar een open communicatie zonder nog administratief te regulariseren. Sancties zouden het contraproductieve effect kunnen hebben dat men opnieuw dingen gaat verdoezelen.

De gelegenheidsspijbelaars, de derde categorie, heb ik gerelativeerd. Maar in de scholen buiten de grootstedelijke gebieden vormt deze categorie wel het grootste probleem. Scholen worden er zenuwachtig van als ouders twee dagen voor de krokusvakantie op skivakantie vertrekken of als leerlingen het met medeweten van hun ouders normaal vinden dat ze elke dag tien minuten te laat komen op school. Ik denk dat de maatschappij explicieter het signaal moet durven geven dat dit niet kan.

Er werd hier gezegd dat de scholen over de zorgwekkende gevallen een dossier moeten overmaken aan het departement. Dat zal dan uitmaken of justitie al dan niet moet worden ingeschakeld. Het ontbreken van een terugkoppeling naar de scholen, leidt er echter toe dat het opmaken van deze dossiers door de scholen wordt ervaren als planlast.

Tot slot wil ik toch onderstrepen dat er een duidelijke vooruitgang is geboekt in de scholen bij het uitwerken van een eigen zorgbeleid. Het is belangrijk dat ze daarin worden erkend. We moeten de scholen vertrouwen geven bij het uittekenen van dit eigen zorgbeleid.

5. Toelichting door de heer Marc Parmentier, vzw Elegast

De heer Marc Parmentier: Ik kom uit Antwerpen, een stad die hier al verschillende keren aan bod is gekomen. Het feit dat Antwerpen een grootstad is, is geen excuus om de dingen die niet goed lopen, te verantwoorden. Binnen een grootstad krijgt men echter wel te maken met fenomenen die op het platteland nauwelijks of niet bestaan.

In Antwerpen werd een meldpunt opgericht omdat men wilde weten waar men stond. Dat was een gedurfd initiatief. De cijfers die binnen dat meldpunt werden genoteerd, zijn weliswaar groot, maar ze zijn niet volledig. Niet alles is erin opgenomen. Het centraal meldpunt is een stap in de goede richting. In Antwerpen komt men immers van ver. In de observatiecentra zijn er gedwongen en vrijwillige begeleidingen van zeer complexe situaties. In de jaren tachtig en negentig hebben we situaties meegemaakt van jongeren die elke dag naar school vertrokken en op tijd terugkeerden naar huis. Zelfs hun agenda was ingevuld. Op

een bepaald ogenblik bleek evenwel dat de jongere in kwestie al een maand lang niet op school was geweest.

We zijn vandaag in een veel gunstiger situatie terechtgekomen, hoewel de uitdaging nog steeds groot is. In de pers komt spijbelen als een nieuw maatschappelijk fenomeen naar voren. Niets is minder waar.

In onze observatie stelden wij vast dat spijbelen een belangrijk signaal is: het moet zeer ernstig genomen worden. De jongeren die naar ons doorverwezen werden, moesten volgens ons onmiddellijk in het reguliere onderwijs moeten kunnen opgenomen worden. Na overleg met het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding kregen wij een eenmalige steun van 25.000 euro. Daarbij kwam een toelage van de raad van bestuur. Met deze middelen konden we het ('gouden klasje') oprichten.

We hebben ons niet naar het occasionele spijbelgedrag gericht, maar wel naar de zeer harde spijbelers. De snelle reïntegratie vergt een doorgedreven kleinschaligheid, zelfs bijna individuele begeleiding. Spijbelen is immers slechts een symptoom: het gaat bijna altijd om kinderen die uit sociaal moeilijke situaties komen. Ook deze context moet mee aangepakt worden. Het klasje heeft maximum 15 jongeren; de leerlingen blijven er gemiddeld 24 werkdagen. Na die korte tijd worden zij weer in het reguliere onderwijs opgenomen.

In "Elegast Drop-outs" blijft de schoolkadans erin: de ochtend wordt besteed aan algemene theoretische vakken. 's Namiddags is er meer praktijkgericht atelierwerk. Parallel daarmee werkt de maatschappelijk werker aan de hele context. Er werd bewust gekozen voor kleinschaligheid.

Heel vaak komen er jongeren terecht die om een of andere reden in een observatiecentrum zitten, en waarvan bijvoorbeeld vastgesteld wordt dat ze al twee jaar niet meer naar school gegaan zijn. Soms gaat het ook over illegale, niet-begeleide minderjarigen die van straat geplukt worden en die op die manier boven water komen. Verder wordt ook met een aantal scholen samengewerkt die hun leerlingen time-out geven, maar die er zich toe verbinden ze later ook weer op te nemen. Ook jongeren die in aanraking kwamen met de politie, en voor wie niet onmiddellijk schoolopvang

mogelijk is komen bij ons terecht, jongeren die niet ingeschreven zijn in de school enzovoort.

De welzijnssector beschikt niet over dergelijke gouden klasjes. Daar gaan jongeren vaak op internaat terwijl de hele procedure opgestart wordt. Wij daarentegen kiezen voor een onmiddellijke reïntegratie.

Daar onze lessenspakketten gebaseerd zijn op de eerste en tweede graad secundair onderwijs, richten we ons voornamelijk tot jongeren die, volgens hun leeftijd, normaliter regulier onderwijs dienen te volgen op het niveau van het secundair onderwijs. Toch dient hierbij gesteld dat wij, binnen het project, beschikken over lessenspakketten, gericht naar jongeren uit het lager onderwijs. Deze vakken worden onderwezen door leerkrachten die ingebed zijn in een groter geheel. Zij verdienen de grootste appreciatie: zij trachten deze zogenaamde drop-outs op een zeer gedreven manier terug op het juiste spoor te brengen. Zelfs de beste didacticus zal hier niet slagen zonder dieper liggende inspiratiebron. Meer nog: hij moet deze jongeren de interne en externe zinragen laten vatten, en samen met hen op weg gaan.

Het gouden klasje is geen overstap, maar een tussenstap tussen een vacuüm en het reguliere onderwijs. Wanneer de jongere het project verlaat, bestaat de mogelijkheid tot nazorg via het CLB.

Het spijbelprobleem is zeer complex en moet onmiddellijk aangepakt worden. Voor wat de juridische afhandeling betreft, krijgen wij rechtstreekse aanvragen vanuit het parket. Het betreft hier echter aanvragen vanuit Welzijnzorg, wat betekent dat wij naar oplossingen binnen het vrijwilligerscircuit zoeken. Slechts wanneer dit niet lukt stappen we via een bemiddelingscommissie naar de rechtbank.

We moeten de grenzen aftasten, maar ook grenzen stellen. Bij sommige jongeren kunnen die krijtlijnen heel breed zijn, maar sommige jongeren kunnen dat niet aan. Toch is een eng repressief optreden zelden een goede keuze. Soms moet er wel eens een gedwongen maatregel komen, maar dan staat de leerkracht voor een extra moeilijkheid: hij zal de externe motivatie moeten trachten om te buigen naar een interne motivatie. Dit vergt groot vakmanschap. Wij stellen echter vast dat dit lukt, en daar zijn wij zeer fier over.

Er zijn mensen die stellen dat er altijd winners en losers zouden zijn, en dat het dus niet baat daar blijvend energie in te steken. Ik noem dit maatschappelijk vergif. Op dat congres over armoede en sociale uitsluiting in het kader van het jaarboek 2004 werd naar voren gebracht dat Vlaanderen de keuze heeft tussen hoogstaand onderwijs met veel drop-outs, en een wat lager niveau met kleinere uitval. Volgens mij is geen van beide keuzes de goede. We moeten naar hoogstaand onderwijs met lage uitval streven.

6. Vragen van de leden

De heer Kris Van Dijk: Ik lees dat u werkt op basis van projectfinanciering. Denkt u dat de tijd rijp is om de zaak binnen de regio's structureel te gaan aanpakken? Is daar op het ogenblik al voldoende kennis en knowhow voor?

Mevrouw Anne Marie Hoebeke: Werd er onderzoek gedaan naar de verhouding tussen spijbelen en slaagresultaten? Hoe staat het met de spijbelaars die spijbelen om te spijbelen, als sport, en die verklaren dat het ook verslavend werkt? Is er iets geweten over eventuele herval na het gouden klasje? De wet op de jeugdbescherming uit 1965 voorziet een bestraffing van de ouders als hun kinderen te vaak afwezig zijn, waarbij de procureur des konings kan ingrijpen door bijvoorbeeld kindergeld in te houden. Werd er onderzocht in hoeverre dit ook gebeurt?

Werd reeds onderzocht of de onmacht van de ouders ook wordt verklaard door de vrees voor andere problemen waarmee deze jongeren te maken krijgen, naast het spijbelen?

De heer Robert Voorhamme: Volgens de heer Schokkaert was een van de problemen om tot een vorm van ontklassing te komen, dat men daarvoor een tuchtprocedure moet starten. Ook het project van de heer Parmentier kan trouwens zo omschreven worden. Maar bij mijn weten is dat niet zo. Ik zie dus niet welke drempel er is. Kan de heer Schokkaert zijn bewering verduidelijken?

Mevrouw Kathleen Helsen: Kan de heer Schokkaert zijn opvattingen over crisisopvang binnen de school verduidelijken? Hij sprak over de zeer snelle bijwerking van leerachterstand. Mijn con-

crete vraag is: wat moet de school binnen die crisisopvang aanbieden? Nu zijn er de externe projecten buiten de school, die toch wel goede resultaten boeken met hardnekkige spijbelaars. Wat zijn de mogelijkheden van de school zelf binnen het curatieve onderdeel? Welke bestaan momenteel en welke zijn wenselijk voor de toekomst?

Op welke manier werkt Elegast met de ouders samen en in welke mate is dat belangrijk voor de haalbaarheid van het project?

Mevrouw Anissa Tamsamani: De wenselijkheid en het belang van snelle detectie botsen op een wettelijk probleem: de school moet bewijzen dat de leerling afwezig was. Wat als de leerling zegt dat hij zijn chipkaart vergeten was?

Het is voor de school om deontologische redenen ook niet evident om te bellen naar een arts met de vraag of een leerling wel echt ziek is. Maar de CLB-arts kan wel naar zijn collega bellen en daardoor een belangrijke rol spelen bij de detectie van spijbelgedrag.

De rol van de ouders en de bestraffing vormen een debat op zich, maar ik wil hier wel al zeggen dat het nodig is om een maatschappelijk signaal te geven aan wie aan luxeverzuim doet, bijvoorbeeld door al op 15 juni – en dus goedkoper – op reis te vertrekken. Ik heb daar een probleem mee, ook al slagen die kinderen.

Mevrouw An Michiels: De heer Parmentier zegt dat zijn lessenspakketten gebaseerd zijn op de eerste en de tweede graad van het secundair onderwijs. Zijn alle jongeren die hierin terechtkomen in die leeftijdscategorie te situeren? Of is bij de diegenen die ouder zijn de leerachterstand zo groot dat zij toch niet verder komen dan de tweede graad?

Mevrouw Sabine Poleyn: De heer Schokkaert zei dat de crisisopvang wettelijk moeilijk ligt. Hoe doen de time-outinitiatieven dat dan?

De heer Marc Parmentier: Wij kregen in 2002 een injectie van 25.000 euro van het Centrum voor Gelijke Kansen. Het overige wordt vandaag met eigen middelen van de organisatie gedragen.

Onderzoek naar herval is bij mijn weten niet gebeurd. Naar de responsabilisering van de betrokken ouders bij mijn weten evenmin. Men

kan zich afvragen – maar dat is een afzonderlijk debat – of men die weg moet bewandelen.

Spijbelaars die toch slagen, maken ons gelukkig. Er is nazorg in overleg met de CLB's. Mogelijk ziet men die kinderen terug in een andere context, bijvoorbeeld in welzijnsvoorzieningen.

Mevrouw Anne Marie Hoebeke: Ik bedoelde de vraag ruimer. Er zijn toch spijbelaars die verstandig genoeg zijn om te spijbelen en te slagen bovenop? Zij veroorzaken vaak nogal wat bij diegenen die mee spijbelen, maar niet sterk genoeg zijn om toch nog te slagen.

De voorzitter: Het is belangrijk dit fenomeen te signaleren, maar blijkbaar is het niet in het onderzoek opgenomen.

De heer Jan Schokkaert: In de reglementering over afwezigheden is het deelnemen van de jongeren aan een tijdelijk programma, zoals time-out, aangeboden door een door de Vlaamse overheid gesubsidieerde welzijnsdienst of door het departement Onderwijs erkend als schoolvervangend project, geregeld. Dat is geen probleem. Maar welke mogelijkheden heb je om binnen een school een leerling tijdelijk uit zijn klassituatie te halen om met hem te werken aan dit probleem, met het oog uiteraard op snelle integratie? Op die manier kan men hem immers blijven opvangen binnen de school. Men botst dan op het enge begrip van regelmatige leerling, gedefinieerd als een leerling die vanaf de eerste tot en met de laatste schooldag alle vakken, proeven en oefeningen van het leerjaar waarin hij is ingeschreven, heeft gevolgd, behalve in geval van gewettigde afwezigheden.

Welke mogelijkheden biedt de circulaire dan voor de invulling van een dergelijke afwezigheid? Weinig. Het gevaar bestaat daarom dat men de zaak gaat oplossen met een tuchtprocedure en de jongere tijdelijk gaat uitsluiten. Maar dat is daar geen antwoord op. Onze vraag is daarom: kunt u het begrip regelmatige leerling versoepelen, zodat de scholen hier meer mogelijkheden krijgen?

Ik besef dat dit vertrouwen in de scholen veronderstelt. Maar zonder dat vertrouwen geeft men diezelfde scholen in feite 'carte blanche' om niet aan het probleem te werken en de leerling gewoon twee weken buiten te zetten. En dat is evenmin wenselijk.

Ik geef een ander voorbeeld. Ex-OKAN'ers komen met een gelijkwaardigheidsattest binnen, maar halen voor bepaalde vakken niet het niveau van bijvoorbeeld het vierde jaar, voor andere wel. Scholen moeten dan over de mogelijkheid beschikken om die leerlingen voor bepaalde vakken tijdelijk de lessen in het derde jaar te laten volgen of hen te hergroeperen om hen bij te werken. Maar ook die mogelijkheid botst op het begrip regelmatige leerling, terwijl het niet zo moeilijk is om dat te verhelpen.

Mevrouw Kathleen Helsen: Er is een duidelijk verschil tussen de mogelijkheden die een school intern heeft, en de projecten die thans lopen als time-out en Elegast. Als men ziet welke inzet van personeel daar nodig is om tot resultaten te komen, wat kan een school dan doen aan een zo ruim probleem als spijbelen door middel van tijdelijke crisisopvang binnen de school? Hoe moeten we dat begrijpen?

De heer Jan Schokkaert: De mate waarin een individuele aanpak mogelijk is, hopelijk ondersteund door het CLB, zal afhangen van de competenties en de mogelijkheden van de leerlingenbegeleiding op de school.

De heer Marc Parmentier: Hopelijk wordt het ondersteunen van het spijbelbeleid in de scholen een van de taken van het centrale meldpunt in Antwerpen.

Zeven tot acht jaar geleden was er in de scholen volop paniek over drugsgebruik. Veertien dagen geleden was ik in een college, waar een leraar het drugsbeleid op die school uiteenzette. Welnu, geen enkele hulpverlener zou dat beter gekund hebben. Een dergelijk drugspreventiebeleid was in de paniek van al die jaren geleden ondenkbaar. Waarom zou hetzelfde niet kunnen met de aanpak van de spijbelproblematiek?

De heer Jan Schokkaert: Voor alle duidelijkheid: voor de chipkaart heb ik niet gepleit. Maar ze wordt wel steeds vaker aan de scholen voorgesteld door organisaties die venten met dat idee. Maar wij hebben daar net zo goed als mevrouw Tamsamani vragen bij.

Wat de CLB-arts betreft, heb ik gewoon willen zeggen dat men van scholen, die geconfronteerd worden met een attest van een huisarts, niet kan

vragen om dit te betwisten, zelfs al staat daarop “dixit de patiënt”. Want zij moeten contact opnemen met de CLB-arts. De CLB-arts zal dan contact zoeken met de huisarts. Die zal niet terug komen op zijn attest, behalve als blijkt dat de leerling gefraudeerd heeft en misbruik heeft gemaakt van het doktersbriefje. Dat is dan natuurlijk een ander verhaal. Maar als de school meent dat de huisarts zich onder druk heeft laten zetten door de leerling of zijn ouders terwijl hij niet echt ziek is, dan staat ze daar machteloos tegen. Daarom denk ik dat er ofwel een systeem moet komen van controleartsen zoals dat voor personeel bestaat – waar ik vandaag niet voor pleit, ofwel moet men erkennen dat het niet aan de scholen is om zich daarom te bekommeren.

De heer Marc Parmentier: Wat het niveau betreft, zijn wij vooral bezig met het lager onderwijs, het vroegere zevende leerjaar en het beroepssecundair onderwijs. De algemene vakken zijn modulair opgevat, zodat men op elk instapmoment onmiddellijk meekan. Er zijn twee duidelijk afgelijnde modules, een voor lager en een voor beroepssecundair 1 en 2.

7. Toelichting door de heer Vanderhoydonk, hoofd Jeugd- en Sociale Politie zone Hasselt-Diepenbeek-Zonhoven

De heer Vanderhoydonk: Wat doet de politie in de hele spijbelproblematiek? In het nationale veiligheidsplan stond het als prioriteit. Wij namen dat over in ons zonale plan. Voor die tijd hielden wij al regelmatig toezicht, voerden patrouilles uit en probeerden minderjarigen op te zoeken. Ik heb daarbij geen probleem gezien. Voor mij is spijbelen op zich een uiting van dieperliggende problemen.

In de zone Hasselt-Diepenbeek-Zonhoven volgen dagelijks een 40.000 jongeren les, van wie ongeveer 12.500 in het secundair onderwijs, wat voor spijbelen de belangrijkste doelgroep is. Zij zijn verspreid over 21 instellingen, waarvan een aantal in Zonhoven liggen, een aantal in Diepenbeek en de meeste in Hasselt-Centrum. Wij hebben de indruk dat het probleem in de scholen van Diepenbeek en Zonhoven helemaal niet bestaat of in elk geval ontkend wordt. Hasselt daarentegen is natuurlijk aantrekkelijk door zijn winkels, jongerencafés en recreatiecentra, ook tijdens de schooluren.

Spijbelen is de afwezigheid tijdens de lesuren op een tijdstip dat een minderjarige door de wet op de schoolplicht gehouden is onderwijs te volgen. Onwettig afwezig uit de schoolinstelling moet ruim genomen worden, dus inclusief de stageplaatsen of de verplaatsing naar sportcentra. Afwezig zijn, betekent dat men niet meer op dat terrein aanwezig is, en dan gaan wij kijken waar die jongeren zich ophouden. We treffen ze overal aan, maar de grootste probleemgevallen treffen wij niet aan. Zij blijven gewoon thuis of gaan weer naar huis als hun ouders vertrokken zijn.

De tijdstippen zijn duidelijk omschreven. Wij hebben de scholen wel verzocht om informatie over pedagogische studiedagen en proefperiodes, die van school tot school verschillen. Ook de afspraken inzake deeltijds onderwijs verschillen van school tot school, zelfs van afdeling tot afdeling of van klas tot klas. Voor de politie is dat evenwel onwerkbaar. Hoogstens distilleren wij daaruit op welke dagen wij de meeste kans hebben om bij patrouilles minderjarigen aan te treffen die normaal op school hadden moeten zijn.

Het gaat hier dus wel degelijk om kinderen van minder dan 18 jaar. De wet op de schoolplicht legt evenwel geen straf vast voor de minderjarigen. Wij kunnen hen alleen proberen te motiveren om naar school te gaan of hen onder lichte dwang over te dragen aan iemand op school. Er zijn wel lichte straffen voor de ouders, maar die zijn alleen geschikt voor de onwilligen. De onmachtigen nog een straf bovenop geven, zou van het goede te veel zijn.

Kunnen we ten opzichte van de minderjarigen dan helemaal niets doen? In feite heeft de politie geen enkele macht op dit vlak en na het patrouilleren en het genoemde motiveren en begeleiden is ons werk dus af. Wij kunnen natuurlijk wel optreden als die jongeren zich ook misdragen. Dan kunnen wij wel stappen zetten naar de jeugdrechter, die dan bepaalde maatregelen ter bijsturing kan nemen, bijvoorbeeld toezicht of plaatsing. Maar dat gaat dus niet voor spijbelen alleen.

Onze controles zijn als volgt opgebouwd. In het begin van het schooljaar werken wij preventief. Er stond deze keer een groot artikel in Het Belang van Limburg over het oppakken van spijbelaars door de politie. Directies, schoolcomités en verontruste ouders reageerden onmiddellijk. Dankzij

dit mooie schokeffect konden wij ons manifesteren op enkele scholen, met onder meer lezingen voor oudercomités en bij de CLB's en de school-directies. Die beschikken immers over enorm veel informatie. Zij weten elke dag wie er afwezig is op school, hoe vaak en of het een probleemgeval is.

Daarna volgden patrouilles door mensen van de jeugddienst in burger. Minderjarigen opsporen is echter niet zo makkelijk. De hotspots kennen we inmiddels, zoals jongerencafés of winkels met speelautomaten. Maar is die persoon wel minderjarig? Sommigen zijn boven de 18 maar zien er jonger uit en omgekeerd. Zijn ze meer dan 18, kunnen ze vrij beschikken. Zijn ze minder dan 15, brengen we ze zelf weer naar school, nadat we om de reden hebben gevraagd. Tussen 15 en 18 zijn ze zelfstandig genoeg om naar school gestuurd te worden.

De identificatie wordt wel eens bemoeilijkt doordat men zijn identiteitskaart niet bij zich heeft of een valse naam opgeeft, al hebben wij natuurlijk ook onze trucjes om dat vast te stellen. Nadien nemen wij altijd contact op met de school zelf, meestal met het secretariaat, soms met de directeur, ter verificatie van de opgegeven redenen van afwezigheid en om te informeren naar probleemgevallen. Het voorbije schooljaar was het resultaat wat dat betreft nul. Geen enkel geval werd door een schooldirectie als problematisch gesignaleerd.

Een keer per maand houden wij samen met de jeugddienst met een aantal geüniformeerde politiemensen een meer grootscheepse actie in de jeugdcafés. Dat gebeurt 's namiddags en daarbij komen wij wel eens tot bepaalde vaststellingen. Van elk aantreffen wordt een intern verslag gemaakt, maar gaat er ook een brief naar de ouders, ter kennisgeving. Meestal zijn de jongeren echter eerder thuis en kunnen ze die brieven onderscheppen. Maar ook van de ouders is de respons laag.

De motieven voor het spijbelen zijn heel divers. Wij kunnen alleen gissen. Vroeger werden alleen het aantal uitgevoerde patrouilles, het aantal geïnvesteerde manuren en het aantal aangetroffen jeugdigen geregistreerd. De vraag is overigens in welke mate wij nog kunnen bemiddelen of begeleiden in het geval van spijbelaars uit een andere politiezone die door Hasselt werden aangetrokken.

We komen ook met de spijbelproblematiek in contact langs andere problemen zoals steaming, drughandel, druggebruik en gezinsproblemen. Bij de jeugdrechter blijkt vaak dat de betrokkene al een hele tijd niet meer op school is geweest. Het spijbelen is dan voor de jeugdrechter de aanleiding voor het treffen van een bijkomende maatregel.

Naar de specifieke oorzaken van het spijbelen hebben we het gissen. Op basis van de gesprekken die we met de minderjarigen hebben gehad, zien we wel een aantal krachtlijnen.

In sommige gevallen zijn er problemen op school zelf. De jongeren zijn schoolmoe, hebben een verkeerde schoolkeuze gemaakt of hebben problemen met bepaalde leerkrachten en behalen daardoor slechte resultaten. Soms hebben ze problemen met sommige medeleerlingen: ze worden gepest, aangevallen of gestedemd. In dat laatste geval komt men in de criminele sfeer terecht omdat er geld of goederen afgenomen worden. De jongeren die om al deze redenen de school verlaten, trekken over het algemeen rechtstreeks naar huis. Ze sluiten zich op binnen hun veilige woonomgeving. De ouders zijn meestal toch niet thuis op dat ogenblik.

Soms zijn de ouders tweeverdieners of is er ook een familiale problematiek, bijvoorbeeld bij gescheiden of alleenstaande ouders. De jongere is min of meer aan zijn lot overgelaten, doet en laat wat hij wil en meent dat hij alles mag. Dergelijke jongeren trekken vaker naar de stad, naar recreatieplaatsen of in jeugdcafés en houden zich vaker bezig met lichte criminele feiten zoals drughandel, samenscholen, vandalisme en agressie, zodat ze in aanraking komen met de politie.

Iemand met een ernstig spijbelprobleem komt vroeg of laat in aanraking met de politie omwille van criminele feiten. Bij het moraliteitsonderzoek neemt de politie contact op met scholen, leerkrachten, ouders, burens, vrienden, sportverenigingen en dergelijke meer. Op basis van dit onderzoek moet de jeugdrechter kunnen beoordelen wat er aan de hand is en welke maatregelen er nodig zijn. Door dergelijke onderzoeken, komen wij steeds dichter bij de scholen en bij de leerlingenbegeleiders te staan. Volgend jaar zal uit onze statistieken wellicht duidelijker blijken wat het verband is tussen het spijbelgedrag en de algemene problematiek waardoor de jongere met de politie in aanraking komt.

8. Toelichting door de heer Bart Van Den Driessche, verantwoordelijke leerlingencoördinatie VTI Aalst, Regionaal Welzijnsoverleg arrondissement Aalst

De heer Bart Van Den Driessche: Ik werk sedert 1988 als veldwerker en ik ben blij dat ik dat nog altijd kan doen.

In de krant las ik dat de minister van Onderwijs, de heer Vandenbroucke, vóór eind juni van volgend jaar het spijbelbeleid wil evalueren en dat hij nieuwe initiatieven wil nemen. Ik heb ook gelezen dat 86 procent van de hardnekkige spijbelaars een of meerdere jaren heeft moeten overzitten. Dat geldt vooral voor het technisch en het beroeps-onderwijs en voor het deeltijds beroepsonderwijs (DBSO). Ik werk in een school met ongeveer 1700 leerlingen, vooral in het TSO, BSO en DBSO. Ik zal me dus niet uitspreken over het buitengewoon secundair onderwijs. Dat de kansarmen het leeuwendeel van het aantal spijbelaars leveren is al gebleken uit de tussenkomsten van de vorige sprekers.

Heeft iemand zich al eens afgevraagd hoe deze leerlingen in het beroepsonderwijs zijn aanbeland? De schoolmoeheid bij deze leerlingen is vaak het gevolg van een verkeerde oriëntering na het basis-onderwijs. Sommige ASO-scholen waaraan ook een basisschool verbonden is, raden hun leerlingen aan om toch naar het ASO te gaan. Anders valt niet te verklaren waarom jaar na jaar meer leerlingen naar het ASO gaan in plaats van naar het technisch of beroepssecundair onderwijs, hoewel ze daar misschien meer op hun plaats zouden zitten. Het kan toch niet dat de jongeren zoveel slimmer zijn geworden dan vroeger. De jongeren krijgen van de ouders en van de schooldirecties de raad om het ASO te proberen, want zakken kan men altijd. Uiteraard wil elke ouder de best mogelijke opleiding voor zijn kind. Nochtans kan niet iedereen dokter of advocaat worden en is het zeker niet verkeerd een goede stiel aan te leren. Wanneer de jongeren dan via het watervalstelsel van het ASO in het TSO of het BSO terechtkomen, zijn ze meestal al lang uitgeblust. Hetzelfde fenomeen doet zich voor bij de doorstroming na de eerste graad van het ASO.

Een voorbeeld. Een leerling komt na de basisschool in de Latijnse afdeling terecht en krijgt er op het einde van het jaar een B-attest. Hij kan dus

niet overgaan naar een tweede Latijnse. Binnen die school kan hij alleen naar een moderne afdeling, bijvoorbeeld economie-talen. Op het einde van het tweede jaar, krijgt de leerling een C-attest. In een dergelijke situatie adviseren sommige scholen om het jaar over te doen. Ondertussen zit de leerling drie jaar in die school, drie verloren jaren. Dan komt hij terecht in het technisch of beroeps-onderwijs, waar hij zou moeten worden opgeleid tot een goede stielman. Daarvan heeft hij echter nog veel minder kaas gegeten. De inspanningen van leerlingenbegeleiders en CLB-medewerkers om dergelijke leerlingen te motiveren staan in schril contrast met het kunstmatig in stand houden van zovele klassen in de eerste graad van het ASO. Deze scheefgetrokken situatie zou moeten veranderen. De kansarme leerling is en blijft de spijbelaar bij uitstek.

Mijn stad, Aalst, heeft sinds jaar en dag de reputatie de spijbelstad bij uitstek te zijn. Daarom werden er sedert 1979 tal van initiatieven genomen. In de jaren tachtig en negentig was er de spijbelcommissie waarin vertegenwoordigers van alle scholen en van alle netten samen met de sociale dienst van de politie een charter hebben opgesteld om het spijbelen tegen te gaan. In mijn eigen schooltijd werden er al razzia's gehouden in cafés en dansings. Sedert de oprichting van de werkgroep Spijbelen van het Regionaal Welzijnsoverleg van het arrondissement Aalst, ongeveer vijf jaar geleden, zijn er heel wat acties tegen het spijbelen geweest, en die hebben goede resultaten opgeleverd. Het aantal dossiers van problematische afwezigheden is vorig jaar met 16 eenheden afgenomen. Er zijn nu nog 141 dossiers op een schoolbevolking van ongeveer 8.400 leerlingen. Dendermonde doet het op dat vlak slechter dan Aalst.

Wij hebben geen time-out- of drop-outprojecten. We moeten onze werking dus op een andere manier organiseren. We proberen te sensibiliseren rond de wetgeving terzake. De huisartsen waren blijkbaar nauwelijks op de hoogte van deze wetgeving. Daarom hebben we een flyer gemaakt waarop de wetgeving in het kort stond uitgelegd en die langs de huisartsenkringen wordt verspreid. Deze folder is terug te vinden in menige wachtzaal zodat ook de ouders hem kunnen lezen terwijl ze zitten te wachten. Sinds twee jaar is er ook voor de ouders een specifieke flyer gemaakt met een korte beschrijving van de wetgeving. Blijkbaar heeft dit toch tot resultaten geleid.

Intussen bleek dat het probleem zich ook in de basisscholen voordoet. Vorig schooljaar werd een enquête gehouden in de 106 basisscholen van Aalst en omstreken om na te gaan in hoeverre de nieuwe wet die sinds 2002 van kracht is reeds toegepast wordt. Uit de enquête bleek dat de verlenging van de schoolvakanties om goedkoper op reis te kunnen een bron van grote frustratie is.

De machteloosheid van de scholen tegenover de ouders die zich laten leiden door touroperators die met gigantische reclamecampagnes reizen verkopen buiten de schoolvakantie, werkt nefast op de inspanningen die geleverd worden om dit soort spijbelen tegen te gaan. De trend wordt reeds in de lagere school gezet, en ouders schrikken als in het secundair onderwijs blijkt dat verlengingen van vakanties niet kunnen. Een mogelijkheid om dit tegen te gaan is examens laten duren tot de laatste dag vóór de vakantie. Het is opvallend dat tijdens de examenperiode niet gespijbeld wordt.

Het laatste initiatief dateert van vorige week. De werkgroep nodigde de afgevaardigden uit van die politiezones waaruit leerlingen van de Aalsterse scholen worden gerecruteerd.

Tien van de dertien betrokken politiezones gingen op deze uitnodiging in. De drie andere toonden wel interesse, en beloofden medewerking in de toekomst.

De vertegenwoordigers uit deze tien verschillende politiezones stelden een lijst op met contactpersonen die instaan voor de opvolging en begeleiding van problematisch afwezige leerlingen.

De CLB's die de begeleiding en opvolging in handen hebben, kunnen, wanneer het om hardnekkig spijbelgedrag gaat, contact opnemen met de contactpersoon uit de politiezone waar de leerling woont. Het gaat hier geenszins om het bestraffen van de ouders, maar wel om begeleiding van de leerling. We weten dat spijbelgedrag vaak samen gaat met druggebruik en sociale problemen.

Uit het rapport blijkt overigens dat er meer samengewerkt wordt met een sociale dienst van de politie dan met de Centra voor Bijzondere Jeugdzorg.

Eigenlijk is de wetgeving zeer goed. Het is belangrijk dat ze ook toegepast wordt. Vroeger werd de afwezigheid vaak toegedekt door een medisch

attest. Wij hebben er nu bij de huisartsen op aangedrongen dat zij hun eventuele twijfel zouden kenbaar maken door de formulering “de patiënt beweert ziek te zijn”. Wettelijk mag een medisch attest in twijfel getrokken worden als er ook twijfel van de geneesheer uit blijkt.

Als besluit zou ik mijn betoog in drie punten willen samenvatten.

Er moet dringend werk gemaakt worden van een systeem om kinderen na het basisonderwijs te oriënteren naar het voor hen gepaste studiegebied in het secundair onderwijs. De juiste keuze zorgt voor minder schoolmoeë jongeren. De hoofdredenen waarom er zoveel spijbelaars in het deeltijds onderwijs zitten heeft te maken met een verkeerde oriëntatie en een totale demotivatie

Sommige ouders van leerplichtigen zouden er dringend moeten op gewezen worden dat leerplichtigen op school aanwezig moeten zijn zolang het schooljaar duurt. Zij zouden niet mogen bezwijken voor de aantrekkelijke voorwaarden van reizen buiten de vastgelegde vakantieperiodes. Spijbelen is en blijft een strafbaar feit.

Het stok-achter-de-deur-effect moet bevorderd worden door er bij alle actoren die met leerplichtigen en hun problemen kunnen geconfronteerd worden (ouders, leerkrachten, CLB's, CBJ's, politie,...) op aan te dringen samen te werken om het spijbelprobleem in te dijken. De problemen van jongeren kunnen slechts opgelost worden als zij op school aanwezig zijn.

9. Vragen van de leden

De heer Jef Tavernier: Bij spijbelen speelt het probleem van de hot spots een rol. Ik heb de indruk dat sommige handelaars daar munt weten uit te slaan en een aanbod doen waarop jongeren vrij gemakkelijk ingaan. Ik denk hierbij onder meer aan drankgelegenheden. De politie heeft daar zeker mogelijkheid tot optreden, maar ik heb het gevoel dat zij dat bewust niet doet. Nochtans zou daar niet alleen het probleem van het spijbelen, maar ook van het drankgebruik voor en na school kunnen aangepakt worden, zelfs preventief. Het is natuurlijk een delicaat probleem, zeker voor de lokale politie. Maar wordt hier toch niet een beetje te gemakkelijk omheen gefietst?

Mevrouw Anne Marie Hoebeke: Van de commissaris zou ik willen weten of er ook voor het spijbelprobleem iets als strafbemiddeling bestaat, zoals dat ook het geval is voor lichte misdrijven. Is zoiets voor spijbelaars denkbaar, in het bijzonder bij die gevallen waar de ouders hun onwil laten blijken?

Ik hoorde dat er in Aalst meer samengewerkt wordt met de lokale politie dan met de Centra voor Bijzondere Jeugdzorg. Is daar een verklaring voor? Zet men die stap gemakkelijker omdat men ondervonden heeft dat dit systeem goed werkt?

De heer Gilbert Van Baelen: In Nederland heeft men spijbelrechters geïnstalleerd. Is dit spoor de moeite waard om het ook hier te gaan toepassen?

De heer Vanderhoydonk: De hot spots in Hasselt zijn niet alleen de jeugdcafés. Het gaat ook over het Kapermolenpark en de kinderboerderij, niet direct plaatsen waar commercieel belang mee gepaard gaat. Optreden in cafés is een politieke zaak: de politie heeft daar niet veel vat op. Anderzijds zijn er natuurlijk de winkels, vooral kledingzaken en Mediamarkt. Die hebben echter niet alleen aantrekkingskracht tijdens de schooluren, maar ook in de vakantie. De hot spots zijn heel wijd verspreid. Wij bouwen het toezicht verder uit, ook in de schoolvakanties. Dan gaat het uiteraard niet om spijbelen, maar om overlast voor de buurtbewoners.

De heer Bart Van Den Driesche: Bij de contacten met de politie gaat het altijd over de sociale dienst. Die levert in Aalst schitterend werk. De Comité's van Bijzondere Jeugdzorg zijn veel minder toegankelijk. Het is moeilijk daar iemand aan de lijn te krijgen. Bij de sociale dienst van de politie daarentegen wordt gemakkelijk een luisterend oor gevonden.

In Nederland is men inderdaad zeer inventief met oplossingen voor vanalles en nog wat. Een op drie bezoekers van onze website Spijbelen is echter een Nederlander die komt kijken hoe wij het doen. Dat zegt heel wat. Wij hebben de neiging om vaak naar Nederland te kijken, maar Nederland geeft niet altijd het goede voorbeeld. Ik ben geen voorstander van een spijbelrechter.

De heer Vanderhoydonk: Er zou een spijbelrechter kunnen tussenkomen of er kunnen alternatieve straffen worden opgelegd als we spreken van een 'als misdrijf omschreven feit'. Vermits de wet op de schoolplicht geen sanctie uitspreekt tegenover minderjarigen, kunnen we ook geen rechter aanspreken die een boete oplegt of de leerling tot iets dwingt. Vermits het niet strafbaar gesteld is, kan men ook niet in die zin gaan straffen.

Mevrouw Anne Marie Hoebeke: Het betrof eerder de tussenstap die zou kunnen worden gezet om de kinderbijslag, een voordeel van de sociale zekerheid, in te trekken en om dat ten opzichte van de ouders als stok achter de deur te gebruiken. Justitie is natuurlijk een federale bevoegdheid (de wet op de jeugdbescherming), maar spijbelgedrag en leerplicht is Vlaamse materie.

De heer Vanderhoydonk: De politie kan een bemiddelingsrol spelen (het boemaneffect) en proberen de minderjarige met morele druk op het goede spoor te zetten alvorens er zwaardere maatregelen worden getroffen.

De heer Bart Van Den Driesche: Uit het rapport van de problematische afwezigheden blijkt dat Deinze heel laag scoort in vergelijking met andere steden of middelgrote gebieden. Op het ogenblik dat de directie vaststelt dat een leerling drie of vier dagen spijbelt, neemt ze contact op met de politie en die gaat aan huis. Het resultaat is dat de leerling onmiddellijk naar school komt. Er zijn heel weinig spijbeldossiers.

De voorzitter: Ik dank alle sprekers voor deze rijk gevulde hoorzitting. Ze hebben ons er allemaal op gewezen dat het fenomeen bestaat, maar dat het ook gedetecteerd wordt. Het Centraal Meldpunt Antwerpen heeft dat duidelijk gesteld. We hebben ook gehoord waarin het beleid zou moeten voorzien en we hebben ook getuigenissen gehad over de concrete aanpak. Het grote verschil is nog altijd dat tussen een grootstad en een provinciestad. In een provinciestad is de sociale controle veel sterker dan in een grootstad. Ik dank alle commissieleden voor hun aanwezigheid en ook voor het doorgeven van de namen van de sprekers. De tweede fase van deze hoorzittingen over de spijbelproblematiek zal op punt worden gezet, zoals we al hebben afgesproken.

II. GEDACHTEWISSELING OVER ‘ABSOLUUT SCHOOLVERZUIM’ – 22 FEBRUARI 2005

1. Toelichting door mevrouw Ann Lips, administratie Secundair Onderwijs, en mevrouw Els Coeckelberghs, administratie Basisonderwijs, medecoördinatoren van het rapport Leerplicht 2003-2004

Mevrouw Ann Lips: Het rapport Leerplicht 2003-2004 is een gezamenlijk product van de administraties Secundair en Lager Onderwijs. Het heeft vier onderdelen: de leerplichtcontrole op 1 oktober; de in- en uitschrijvingen na 1 oktober; huisonderwijs; problematische afwezigheden.

De procedure voor de leerplichtcontrole neemt bijna het hele schooljaar in beslag. Zij start op 1 oktober bij de bestanden die de gefinancierde en de gesubsidieerde scholen doorsturen. Zij worden vergeleken met alle jongeren tussen 6 en 18 jaar uit het Rijksregister. Het verschil tussen beide wordt opgevolgd door het Basisonderwijs voor wat de 10- en 11-jarigen betreft en door het Secundair Onderwijs voor de 14- en 15-jarigen. Beide groepen worden vergeleken met de bestanden van het Franstalig onderwijs, van andere instellingen zoals privé- en internationale scholen, van het huisonderwijs, van de leerlingen die in het buitenland school lopen en van de leerlingen die al dan niet permanent vrijgesteld zijn om medische redenen. Binnen de restgroep die uit deze vergelijking volgt worden eerstelingen en prioritairen onderscheiden, respectievelijk leerlingen die voor het eerste schooljaar en al voor de tweede keer niet in orde zijn. Tijdens de eerstvolgende stap worden de gemeenten aangeschreven. Komt er weinig of geen reactie, dan wordt met de ouders zelf contact opgenomen, maar alleen bij eerstelingen. Bij de prioritairen brengt men meteen de procureur op de hoogte.

De gemeenten en de ouders kunnen op drie mogelijke manieren reageren. Ofwel blijkt dat het kind wel voldoet aan de leerplicht en dan is dat verder in orde. Ofwel is er wel degelijk sprake van een duidelijke ontduiking van de leerplicht – die men al dan niet toegeeft – en dan stappen wij naar de procureur. Ofwel komt er geen of onvoldoende

antwoord en dan nemen wij het dossier mee naar het volgende schooljaar.

Enkele cijfers voor de eerstelingen: in het basisonderwijs waren er 939 in 2002-2003 en 778 in 2003-2004. Voor het secundair onderwijs gaat het om 746 in 2002-2003 en 647 in 2003-2004. Daarbij moet opgemerkt worden dat in beide schooljaren respectievelijk 96,3 procent en 87,9 procent van de gemeenten meewerkte. De medewerking kan totaal, gedeeltelijk of onbestaande zijn. Dat laatste is een gevolg van gebrek aan tijd, personeel of belangstelling.

Uiteindelijk bleken de volgende percentages van de eerstelingen in orde te zijn. Voor het basisonderwijs 95,63 procent in 2002-2003 en 93,66 procent in 2003-2004; voor het secundair onderwijs 87,4 procent in 2002-2003 en 90,1 procent in 2003-2004. In het basisonderwijs werden in de genoemde schooljaren respectievelijk 8 en 3 leerlingen rechtstreeks naar de procureur gestuurd omdat de ontduiking duidelijk was; in het secundair onderwijs 11 en 5. De daling wordt mede veroorzaakt door de tragere doorsturing van onzentwege. Wij schrijven de gemeenten nog een keer aan of de leerlingen persoonlijk in het geval van een zware medische problematiek.

En dan nu enkele cijfers voor de prioritairen. Van hen waren er in de schooljaren 2002-2003 en 2003-2004 respectievelijk 47 en 21 in het basisonderwijs en 168 en 103 in het secundair onderwijs. De hogere aantallen voor het secundair onderwijs kunnen worden verklaard door bijkomende problemen zoals schoolmoeheid en tienerzwangerschappen.

Van die prioritairen bleken uiteindelijk toch de volgende percentages in orde te zijn. Voor het basisonderwijs in de schooljaren 2002-2003 en 2003-2004 respectievelijk 74,17 procent en 52,38 procent en voor het secundair onderwijs in de schooljaren 2002-2003 en 2003-2004 respectievelijk 61,3 procent en 39,8 procent. Naar de procureur gingen voor wat het basisonderwijs betreft in de schooljaren 2002-2003 en 2003-2004 respectievelijk 12 en 10 leerlingen; voor wat het secundair onderwijs betreft in schooljaren 2002-2003 en 2003-2004 respectievelijk 65 en 22 leerlingen. Het voorlaatste cijfers is hoger omdat het ook de prioritairen van het daaraan voorafgaande schooljaar bevat.

Voor de in- en uitschrijving van leerlingen na de teldatum van 1 oktober wordt de volgende procedure gevolgd. Na de melding van een uitschrijving door een gefinancierde of een gesubsidieerde instelling zijn er twee mogelijkheden: ofwel worden de leerlingen elders weer ingeschreven ofwel niet. In het eerste geval is de leerling in orde met de leerplicht, in het tweede geval zijn er weer twee mogelijkheden. Ofwel heeft de uitschrijvende school gemeld dat de leerling ingeschreven is bij de VDAB, werkt of opgenomen is in Welzijn. Dan sturen wij een brief naar de ouders en na 21 dagen een herinneringsbrief als zij nog niet antwoorden. In dat laatste geval wordt ook het CLB op de hoogte gesteld. Als de ouders wel antwoorden, reageren wij opnieuw met een brief, bijvoorbeeld om hen te herinneren aan de leerplicht of om te vragen wat de vermoedelijke einddatum is van een opname in een instelling. Ofwel heeft de uitschrijvende school gemeld dat het gaat om een verandering van school en dan nemen wij contact op met die school – of het centrum voor deeltijdse vorming – om te vragen of zij weten waar het kind voortaan ingeschreven is. Weten zij dat, dan schrijven wij meteen die school aan. Weten zij dat niet, dan schrijven wij na 10 dagen de ouders aan en 21 dagen later nog een keer als zij niet antwoorden.

In het schooljaar 2002-2003 waren er, op een totaal van 27.018 in- en uitschrijvingen, 5.673 uitschrijvingen zonder inschrijvingen; het vorige schooljaar was dat, op een totaal van 24.458, 5.267. Dat doet zich vooral voor in Antwerpen en Gent, maar dat is normaal omdat daar de schoolbevolking het grootst is.

Vornoemde cijfers over uitschrijvingen zonder inschrijvingen zijn nog ongenueanceerde cijfers. In 2003-2004 voldeden 957 jongeren op een andere manier aan de leerplicht; 2697 jongeren waren op zoek naar of aan het werk; 808 jongeren hadden diverse redenen om niet aan de leerplicht te voldoen: ze waren bijvoorbeeld spoorloos of opgenomen in revalidatiecentra; over 729 jongeren hebben we geen verdere informatie. Ook met die cijfers moet omzichtig omgesprongen worden. De 2697 jongeren die aan het werk zijn, voldoen niet aan de leerplicht, maar een grote groep is bijna meerderjarig of heeft een getuigschrift van het secundair onderwijs. Ook de 729 jongeren waarover er geen informatie is, is een diverse groep. Het gaat over jongeren die bijna meerderjarig zijn, jongeren in buitenlandse scholen, in privé-instel-

lingen enzovoort. De cijfers omvatten alle jongeren jonger dan 18, ook diegenen die die leeftijd naderen.

Uit de grafiek over de uitschrijvingen per net blijkt dat in het schooljaar 2002-2003 het hoogste percentage, 2,99 procent, terug te vinden is in het officiële onderwijs, het laagste, 0,93 procent in het vrij onderwijs. Het gemeenschapsonderwijs benigt tussen beide met 2,09 procent. Het percentage staat in verhouding tot de totale schoolbevolking.

De meeste uitschrijvingen komen voor in twee onderwijsvormen: het onthaalonderwijs, namelijk 20,7 procent en het deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO), namelijk 16,4 procent. De oorzaken daarvan zijn waarschijnlijk te zoeken in de wat moeilijkere leerlingenpopulatie van de beide onderwijsvormen. Veel jongeren komen door het watervalstelsel in het DBSO, ze zijn vaker schoolmoe. In onthaalklassen zitten leerlingen die soms in hun land van herkomst geen scholing kregen en een nieuwe taal moeten leren. Ze haken dan ook gemakkelijker af. De minste uitschrijvingen vindt men in de eerste graad en het ASO, beide 0,2 procent.

Van de 5.673 uitgeschreven leerlingen in 2002-2003 kende 30,5 procent een voorgeschiedenis van problematische afwezigheden. In het schooljaar daarna was dat percentage 34,5 procent. Zoals gezegd voldoet een groot deel van die uitgeschreven leerlingen wel aan de leerplicht.

Mevrouw Els Coeckelberghs: In België is er geen schoolplicht, wel leerplicht. De wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht stelt dat onder meer aan de leerplicht kan worden voldaan door huisonderwijs. Door de goedkeuring van onderwijsdecreet XIV van 14 januari 2003 wordt controle daarop mogelijk. Zo kan beter tegemoet gekomen worden aan het recht op kwaliteitsvol onderwijs voor elk kind.

Huisonderwijs is een vorm van onderwijs waarbij de ouders of diegenen die de ouderlijke macht uitoefenen beslissen om het onderwijs zelf te organiseren en te bekostigen. In dit rapport wordt met huisonderwijs enkel het onderwijs thuis of in een kleine groep bedoeld. In het besluit van de Vlaamse Regering van 9 mei 2003 is de verklaring opgenomen die ouders moeten invullen en ondertekenen en uiterlijk de dag waarop het huisonder-

wijs start moeten overmaken aan het departement onderwijs. In de verklaring geven de ouders de identificatiegegevens van de jongeren en waar en door wie wordt lesgegeven. De ouders verbinden zich ertoe onderwijs te verschaffen dat voldoet aan de minimumeisen en de controle van de onderwijsinspectie te aanvaarden en alle documenten voor de controle ter beschikking te stellen aan de inspectie. Als de controle niet aanvaard wordt, of bij twee negatieve evaluaties, moet het kind terug ingeschreven worden in een school die erkend of gefinancierd wordt door de Vlaamse Gemeenschap, zo niet kan het dossier doorgestuurd worden naar de procureur des konings.

Vornoemde minimumeisen zijn decretaal bepaald. Huisonderwijs moet gericht zijn op de volledige ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens van het kind. Het moet het kind voorbereiden op een actief leven als volwassene. Het moet eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, culturele waarden van het kind zelf en van anderen bijbrengen. Sinds 14 februari 2003 is in het onderwijsdecreet XIV een wettelijke grond bepaald voor inspecties bij leerlingen die huisonderwijs volgen.

Het huisonderwijs wordt volledig georganiseerd door de ouders. Uiteraard wordt aangeraden om een diploma te halen via de Centrale Examencommissie, maar dat is geen verplichting. De dienst Begeleid Individueel Studeren (BIS) heeft een aanbod van cursussen voor het secundaire onderwijs. Ook dat is geen noodzakelijke vereiste voor huisonderwijs: ongeveer 30 procent van de secundaire leerlingen, die huisonderwijs volgen, gebruiken een BIS-cursus. Een aantal leerlingen volgt afstands-onderwijs, onder meer bij de Franse Gemeenschap (enseignement à distance) of bij buitenlandse instellingen. Sommige ouders schakelen de hulp in van privé-leerkrachten. Soms wordt er op een georganiseerde basis les gevolgd. Ouders vragen geregeld contactadressen van andere ouders aan het departement. Zo kunnen ze ervaringen uitwisselen over de organisatie van thuisonderwijs. Zelfstudie is een gangbare praktijk, vooral bij oudere leerlingen.

De tabel over de evolutie van het onderwijs is ingedeeld op basis van geboortjaar: leerlingen van jonger dan 12 jaar behoren tot het basisonderwijs; 12-jarigen en ouderen tot het secundair onderwijs. In het schooljaar 2003-2004 organiseerden 87

gezinnen thuis basisonderwijs voor 122 kinderen. In een aantal gezinnen volgen meerdere kinderen huisonderwijs. Het aantal meldingen stijgt jaarlijks: in het basisonderwijs is er sinds 2000-2001 een stijging met 76 procent ofwel 53 kinderen.

Ook in het secundair onderwijs is de stijging duidelijk merkbaar. Het aantal leerlingen steeg in het schooljaar 2002-2003 met 44 procent: van 135 naar 239 leerlingen. In het schooljaar 2003-2004 is de stijging kleiner. De stijging van het aantal leerlingen is waarschijnlijk gedeeltelijk te verklaren door de media-aandacht voor huisonderwijs. Ouders en CLB's zijn meer en meer op de hoogte van de keuzes en mogelijkheden van huisonderwijs.

Huisonderwijs komt voor in heel Vlaanderen, maar de concentraties zijn het hoogst in de provincies Antwerpen, Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant. Zowel in basis- als in secundair onderwijs woont een derde van de kinderen die huisonderwijs volgt in de provincie Antwerpen. Uit de inspectiecontroles blijkt dat er samenwerkingsinitiatieven zijn van ouders met eenzelfde visie op huisonderwijs. Ook vanuit Nederland is er toenemende belangstelling voor de Vlaamse mogelijkheden.

Van de leerlingen in het secundaire onderwijs, waarvan de vorige schoolinschrijving werd teruggevonden, werd de leerachterstand onderzocht. Meer dan de helft van de leerlingen hadden bij de start van het huisonderwijs een leerachterstand. In de secundaire scholen is dat minder dan één op drie. Gemiddeld gaat het bij huisonderwijs over een minder sterke groep leerlingen. Er is ook een beperkt aantal leerlingen met een leervoorsprong. In die gevallen gaat het over hoogbegaafde kinderen die via huisonderwijs sneller een diploma willen behalen.

Tijdens de controle door de inspectie basisonderwijs werd gepeild naar de motivatie van de ouders. Vaak waren er meerdere redenen, maar per kind werd er slechts één motivatie genoteerd. De ouders met kinderen in het basisonderwijs willen vooral een breder aanbod geven dan de leerlingen op school krijgen. Voorts zijn handicap en/of medische problemen een reden om te kiezen voor huisonderwijs.

In het secundair onderwijs werd een vragenlijst gestuurd naar de leerplichtverantwoordelijken, de

ouders, waarin onder meer wordt gepolst naar de reden voor de keuze van huisonderwijs. Voor 180 leerlingen is die vragenlijst ingevuld teruggestuurd en de meerderheid duidde op de vragenlijst verschillende redenen aan. De categorie 'keuze voor een eigen school of opvoedingssysteem' werd het meest aangeduid, vooral in combinatie met andere redenen. In feite was deze categorie bedoeld voor mensen die heel bewust kiezen voor een opvoedingsproject dat in een bestaande school niet terug te vinden is, maar het wordt door de meeste mensen ruimer geïnterpreteerd, zodat het eigenlijk bijna een synoniem is van een bewuste keuze voor huisonderwijs. Na die ruime categorie scoren vooral negatieve ervaringen op school en schoolmoeheid hoog: 91 leerlingen of 42 procent van de teruggekregen antwoorden duiden minstens een van deze twee redenen aan. Deze leerlingen kiezen niet voor huisonderwijs vanuit een positieve motivatie, maar zien het eerder als de minst slechte manier om aan de leerplicht te voldoen. In sommige gevallen werd ook het pestgedrag van andere leerlingen als motivatie aangeduid. Een beperkt aantal leerlingen kiest voor huisonderwijs vanwege zwangerschap of moederschap.

Via de vragenlijsten van het secundair onderwijs werd er gepolst naar de voor- en nadelen van het huisonderwijs. Als belangrijkste voordeel wordt het studeren in eigen tempo aangehaald. Betere motivatie, de nodige zorg en aandacht voor het inhalen van een leerachterstand, het aanleren van meer zelfstandigheid komen vaak naar voren als voordelen. Als belangrijkste nadelen worden genoemd: het gebrek aan contact met leeftijdsgenoten en het gemis aan sociaal contact. Ook de discipline die nodig is om het huisonderwijs tot een goed einde te brengen, wordt vaak als een nadeel gezien. Ondanks het feit dat het zelf organiseren en bekostigen van het huisonderwijs het basisprincipe is van huisonderwijs, wordt ook dit door de ouders als een groot nadeel gezien.

De inspectie voerde tijdens het schooljaar 2003-2004 een aantal controles uit. In het basisonderwijs werden er 52 controles uitgevoerd. Dat komt neer op 45 procent van het totaal aantal kinderen dat huisonderwijs volgt. In twee gevallen stelde de inspectie vast dat het huisonderwijs bij een eerste controle niet voldeed. Voor het eerste geval volgde in de loop van het schooljaar een tweede controle, waarbij toen het huisonderwijs verbeterd was en op dat moment wel voldeed. Het andere dossier

wordt opgevolgd tijdens dit schooljaar. De inspectie Secundair Onderwijs voerde in het schooljaar 2003-2004 bij 18 gezinnen een controle uit. Voor 7 leerlingen was de controle bevredigend. De overige 11 leerlingen dienen verder te worden opgevolgd. In 4 gevallen werd er een tweede controle uitgevoerd. Uiteindelijk zijn er 4 dossiers naar de procureur gestuurd omdat het huisonderwijs niet voldeed en omdat de leerling niet terug in een school werd ingeschreven.

In het basisonderwijs maakten 6 leerlingen op eigen initiatief terug de keuze om zich in een school in te schrijven. In het secundair onderwijs waren dat er 11.

2. Vragen van de leden

De heer Kris Van Dijk: Hebt u zicht op wat er gebeurt met de dossiers die worden doorgestuurd naar de procureur? In hoeverre worden die opgevolgd en worden er maatregelen genomen?

Mevrouw Ann Lips: We krijgen niet altijd verdere informatie over de doorgestuurde dossiers. Sommige procureurs doen dat wel, andere niet. Dat is nog niet gestructureerd.

Mevrouw Kathleen Helsen: Bij de inspectie voldeden een aantal leerlingen niet aan de voorwaarden. Waar stelden zich vooral problemen? Op welk terrein slagen ouders er niet in om huisonderwijs zelf voldoende te geven? In welke mate stromen leerlingen die secundair huisonderwijs volgen, door naar het hoger onderwijs? Wat zijn de slaagkansen?

De heer Robert Voorhamme: Het huisonderwijs is nog altijd een marginaal fenomeen, maar het is interessant omdat het sterk aan het stijgen is, vooral in het secundair onderwijs. Als verklaring verwijst u daarvoor naar de belangstelling door de media, maar dat betekent dat er een schoksgewijze stijging dient te zijn. Uit de statistieken blijkt dat er een geleidelijke stijging is over de laatste vijf jaar. Dat maakt het moeilijk om de media als de belangrijkste oorzaak te gebruiken. Ik weet niet in hoeverre een nauwkeurigere registratie daarin een rol kan spelen. Het valt op dat er in de provincies Antwerpen en Oost-Vlaanderen, die aan Nederland grenzen, een serieuze stijging is. De vraag is in hoeverre de invloed van het Nederlandse fenomeen daarin een rol speelt. Als het een Nederlands

fenomeen is, moeten we het niet dramatiseren. Als dat slechts een geringe rol speelt, gaat het om een onrustwekkend fenomeen. Uit de cijfers blijkt dat heel wat leerlingen een leerachterstand hebben. Kunt u nog wat meer informatie geven over de redenen?

Een belangrijk probleem is dat uit de gegevens blijkt dat het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest nagenoeg geen gevallen van huisonderwijs kent. Vanwege het feit dat er in Brussel twee gemeenschappen zijn, is er een registratieprobleem. Er is daarover een protocol afgesloten, maar dat is nog niet erg geactiveerd. Bijgevolg zijn er een heel pak leerlingen op dit ogenblik niet registreerbaar omdat ze heel gemakkelijk door de mazen van het net glijpen. Is er al initiatief genomen om het protocol te activeren? Wat is het probleem?

De voorzitter: Ik wijs erop dat er nog een spreker komt van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. We kunnen daar de vraag herhalen.

Mevrouw Anissa Tamsamani: Het huisonderwijs is een marginaal fenomeen, maar het aantal leerlingen met een leerachterstand is relatief groot. Hoe komt dat?

De heer Kris Van Dijk: Het huisonderwijs bestaat inderdaad uit een kleine groep, maar er is een meer dan verdubbeling in het basisonderwijs en een vervierdubbeling in het secundair onderwijs op vier jaar. In het basisonderwijs wordt de helft gecontroleerd en het resultaat van de controles is goed: 50 zijn positief, een is positief na tweede controle en een is verder op te volgen. In het secundair onderwijs volgen 250 leerlingen huisonderwijs; er zijn 18 huiscontroles gebeurd waarvan 7 positief waren en 11 opvolging nodig hadden. Geeft dat niet aan dat er een striktere controle nodig is in het secundair onderwijs? Wordt daarop aangestuurd? Wie bepaalt dat?

De voorzitter: Wat betreft het Nederlandse fenomeen stel ik vast dat Limburg daarbuiten valt, terwijl de provincie ook grenst aan Nederland. Gaat het om Nederlanders die in Vlaanderen wonen of zijn het Nederlanders die in Nederland wonen en die grensoverschrijdend willen delen in de zaligheden van het Vlaamse onderwijs? Wat betreft de motivering blijkt dat 75 van de geënquêteerden niets hebben aangeduid of de vragenlijst niet hebben teruggestuurd. Dat is een behoorlijk aantal. Gaat men het onderzoek nog verfijnen? Probeert

men na te gaan wat de redenen daarvoor zijn of laat men die groep gewoon buiten het onderzoek? Wat de controle betreft heb ik vragen over de vakoverschrijdende eindtermen. Welke instrumenten gebruikt men daarbij? Hoe kan men tot resultaten komen? Beperkt men zich niet tot de vakinhoudelijke controle?

Mevrouw Els Coeckelberghs: De leerlingen die niet voldeden, beantwoordden niet aan de vooropgestelde doelstellingen. Probleem daarbij is dat als de inspectie bij een gezin een controle uitvoert, men onmiddellijk al een bepaald gevoel kan krijgen of het huisonderwijs al dan niet goed gegeven wordt. Vroeger, toen er enkel gemeld moest worden dat men huisonderwijs gaf en het systeem van de verklaring van huisonderwijs nog niet bestond, merkten we bepaalde misbruiken. Ik herinner me een moeder die haar huisonderwijs wou baseren op de boekjes die men in de GB kan kopen om te leren schrijven en rekenen. Daarom zijn wij blij dat controle van de inspectie nu kan en dat ouders ook op voorhand veel bewuster gaan nadenken over de verklaring die ze ondertekenen.

Mevrouw Ann Lips: Tot nu toe is er geen onderzoek verricht over de doorstroming naar het hoger onderwijs. Ik weet ook niet of dat in de toekomst zal gebeuren.

Mevrouw Els Coeckelberghs: Het was niet mijn bedoeling de media en de Nederlanders als reden voor de stijging van het huisonderwijs in de jongste vijf jaar aan te geven. Het zijn wel twee redenen die we vanuit de administratie meerdere malen hebben gehoord. Door de controle van de inspectie merken we dat er een bepaalde groep Nederlanders in België komt wonen omdat ze hier huisonderwijs mogen geven, terwijl er in Nederland schoolplicht geldt. Maar dat mogen we niet overroepen: het gaat hier om enkelingen.

De heer Robert Voorhamme: Het fenomeen van de Nederlanders is dus niet echt verantwoordelijk voor de constante stijging?

Mevrouw Els Coeckelberghs: Nee. Een echte verklaring voor die stijging hebben we niet. Mensen worden er zich wel meer bewust van dat die mogelijkheid bestaat.

De heer Robert Voorhamme: Hebt u zicht op de sociale afkomst?

Mevrouw Els Coeckelberghs: Nee. We zijn pas tijdens het schooljaar 2003-2004 met de controles gestart. Pas vanaf dan hebben we voor het eerst meerdere gegevens over de mensen die huisonderwijs volgen. De volgende jaren zullen we daar, door meer controles, een beter beeld van krijgen.

De voorzitter: Het zou eerder een luxeprobleem kunnen zijn omdat er toch een kostenplaatje aan het huisonderwijs hangt.

Mevrouw Els Coeckelberghs: Er zijn maar een aantal gevallen van huisonderwijs in Brussel gekend. Daar is het probleem hetzelfde als binnen de leerplichtcontrole. We ondernemen stappen om daar in de toekomst aan te kunnen werken.

De inspectie basisonderwijs krijgt van de administratie alle dossiers door en maakt daar een keuze uit, louter op basis van de verklaring. In het secundair onderwijs daarentegen wordt er naar de ouders een vragenlijst gestuurd, en daaruit wordt al een eerste selectie gemaakt: alleen de zogenaamde knelpuntendossiers worden aan de inspectie doorgegeven.

3. Toelichting door de heer Marc Van Praet, kabinetschef van de schepen voor Onderwijs en Jeugd van de stad Antwerpen

De heer Marc Van Praet: Mijn uiteenzetting is gebaseerd op het beleid dat ondertussen al een aantal jaar in Antwerpen wordt gevoerd rond het schoolverzuim in onze grootstad. Eerst een aantal netoverschrijdende cijfers over het onderwijs in de stad Antwerpen. Op 1 februari 2003 telde Antwerpen 88.041 leerlingen in het basis- en secundair onderwijs, verdeeld over 270 scholen en 383 vestigingsplaatsen. In totaal betrof het 12,5 procent van de Vlaamse leerplichtige leerlingpopulatie. Daarbovenop trekt Antwerpen ongeveer 25.000 studenten in het hoger onderwijs aan, grotendeels opgenomen in vier hogescholen en een eengemaakte universiteit. We hebben ook drie lerarenopleidingen op ons grondgebied, met meer dan 2000 studenten, wat betekent dat Antwerpen via de aankomende leerkrachten toch ook een relatief grote impact heeft op het onderwijs in Vlaanderen. In het basisonderwijs zijn er ongeveer evenveel leerlingen (50.991) als er inwoners zijn in de stad Lier. Het secundair onderwijs telt 37.050

leerlingen, verspreid over 144 vestigingsplaatsen, dat wil zeggen schoolgebouwen.

Het onderwijs in Antwerpen staat voor een aantal uitdagingen. De stad heeft ongeveer 450.000 inwoners. 11,3 procent daarvan is geen Belg, 7,3 procent zijn niet-EU-inwijkelingen. Terwijl, volgens Kind en Gezin, in het hele Vlaamse Gewest in 1998 4,8 procent en in 2002 5,6 procent van de kinderen geboren werd in een kansarm gezin, bedroegen die percentages in Antwerpen respectievelijk 10 procent, dus dubbel zoveel, en 14 procent, dus bijna drie keer zoveel. Het aantal anderstalige nieuwkomers jonger dan 18 jaar bedroeg op 1 februari 2003 volgens het Project Integratie Nieuwkomers Antwerpen (PINA) 1609: 817 daarvan voor het basisonderwijs en 792 12- tot 18-jarigen. Per jaar krijgt Antwerpen er dus vier schoolbevolkingen bij.

In Vlaanderen is 9,4 procent van de jongeren in het basisonderwijs van huis uit niet Nederlandstalig. In Antwerpen was dat op 1 februari 2003 32,5 procent, nu is dat opgelopen tot ongeveer 38 procent. In Antwerpen binnen de ring spreken bijna zes op de tien kinderen thuis geen Nederlands. Dat heeft repercussies op de manier waarop men in zo'n stad met onderwijs moet omgaan.

In juni 2003 was 7,2 procent van de beroepsbevolking niet-werkend werkzoekend, in Antwerpen 14,5 procent. Daarin bedroeg het aandeel jongeren onder de 25 jaar in Vlaanderen 23,6 procent, in Antwerpen 21,7 procent. Dat laatste (lagere) cijfer heeft onder meer te maken met een aantal verbintenissen die we in Antwerpen sinds een aantal jaar zijn aangegaan om 18- tot 25-jarigen via werkend leren aan de slag te krijgen.

Wanneer we de schoolse vertraging in Antwerpen vergelijken met het Vlaamse gemiddelde, tonen de cijfers van 1 februari 2003 aan dat bijna 22 procent van de kinderen het eerste leerjaar moet overdoen. Dat gemiddelde stijgt tot in het vierde leerjaar. In het vierde leerjaar is één kind op drie minstens één jaar achter. Het Vlaamse gemiddelde voor het vierde leerjaar bedraagt 16,1 procent. In het vijfde en het zesde leerjaar daalt het Antwerpse gemiddelde. Niet omdat de schoolse vertraging wordt ingelopen, wel omdat veel jongeren met achterstand het vijfde en zesde leerjaar overslaan en onmiddellijk 'op leeftijd' naar het secundair onderwijs worden verwezen. Er is dus een respectabel verschil tussen de toestand in Antwerpen en het Vlaamse gemiddelde.

Op het einde van de derde graad van het algemeen secundair onderwijs heeft 22 procent van de Antwerpse leerlingen achterstand. In Vlaanderen is dat 13 procent. In het technisch secundair onderwijs bedraagt het gemiddelde in Antwerpen 62 procent. In Vlaanderen is dat 40 procent. In het kunstsecundair onderwijs is het verschil tussen het Antwerpse en het Vlaamse gemiddelde klein omdat die scholen hun leerlingen ook buiten de stad Antwerpen rekruteren. 77 procent van de jongeren op het einde van de derde graad van het Antwerpse beroepssecundair onderwijs heeft minstens één schooljaar achterstand.

In Vlaanderen verlaat ongeveer één op zes leerlingen de school zonder diploma of certificaat. Antwerpen beschikt niet over cijfers. We zijn die nu aan het verzamelen. Gezien de instroom mogen we niet verwachten dat we beter zullen scoren dan Vlaanderen.

Veel jongeren die de leerplicht ontlopen of de school verzuimen zijn al spijbelend begonnen. In Vlaanderen waren tijdens het schooljaar 2002-2003 3686 leerlingen meer dan 30 halve dagen onwettig afwezig. In Antwerpen hebben tijdens het vorige schooljaar 3445 leerlingen minstens tien halve dagen in het voltijds of 8 halve dagen in het deeltijds onderwijs gespijbelde. Op een totaal van 36.021 leerlingen is dat ongeveer 9,5 procent. Hoe ouder de leerlingen, hoe langer ze spijbelen. Veel jongeren gaan er vanaf hun 17 jaar vanuit dat de leerplicht voorbij is.

Wij hebben een aantal ambitieuze doelstellingen. Vlaanderen behoort op onderwijsvlak tot de wereldtop. Voor kansengroepen scoort Vlaanderen helaas niet zo goed. Het verschil tussen de zwaksten en de sterksten is in Vlaanderen groter dan in Canada en Finland. Antwerpen heeft een groter aandeel kansleerlingen dan het Vlaamse gemiddelde. Antwerpen scoort lager dan Vlaanderen. Dat is niet onlogisch. Toch streeft Antwerpen ernaar als lokale onderwijsverantwoordelijke gelijke resultaten te halen als het Vlaamse gemiddelde ondanks het grote aandeel kansleerlingen. Slagen we daar niet in, dan stevenen we af op een onderwijsinfarct.

Antwerpen voert een tweesporenbeleid. Enerzijds ontwikkelen en stimuleren we het individuele leren en de uitdagende leeromgeving. Wij brengen Accent op Talent – anders werken, anders kiezen en anders leren – in de praktijk. Anderzijds ontdekken en ontraden we spijbelen, deviant gedrag

en het ontduiken van de leerplicht. Veel jongeren die het onderwijs vroegtijdig verlaten, zijn al spijbelend begonnen.

Daarvoor hebben we een aantal nieuwe beleidsinstrumenten ontwikkeld. In 1998 zijn we begonnen met de Onderwijsraad Antwerpen. Door de samenstelling ervan is de Onderwijsraad een goede adviesraad voor het algemene stedelijke onderwijsbeleid. Het Antwerpse onderwijsbeleid pakt niet alleen de problemen in het stedelijk onderwijs aan, maar ook in de andere netten. De Onderwijsraad Antwerpen bestaat niet alleen uit vertegenwoordigers uit het onderwijs. Iedereen die betrokken is bij het onderwijs in Antwerpen, is erin vertegenwoordigd.

De bedrijfseenheid Onderwijs is in 2002 omgevormd tot de bedrijfseenheid Lerende Stad. Niet alleen het leren van de lerenden is van belang. Ook het leren van onze organisatie.

De problemen en uitdagingen zien wij als een kans om ons onderwijs te versterken. Wie weet, worden we ooit opnieuw de eerste van de klas in Vlaanderen.

Het stedelijk onderwijs, kinderopvang en openluchtwerking, en algemeen onderwijsbeleid vallen alle drie onder de bedrijfseenheid Lerende Stad. Sedert 2002 pleit de afdeling algemeen onderwijsbeleid voor netoverschrijdende initiatieven. Voorts werkt zij aan onderwijsuitdagingen en onderwijsvernieuwing. Daarbij geadviseerd door de Antwerpse Onderwijsraad. Het Heraclitus-project, gestart in 2004, is een verzelfstandiging van het stedelijk onderwijs in 12 gemeentebedrijven. Een nog op te richten beleidsraad stedelijk onderwijs wordt het adviesorgaan.

Een ander belangrijk beleidsinstrument is de databank Sociale Planning (DSP), opgericht tijdens de vorige bestuursperiode om de kansarmoede in Antwerpen in beeld te brengen. In 2002 hebben we de DSP gevraagd een aantal onderwijsgegevens in kaart te brengen en te vergelijken. Daaruit blijkt dat er een grote correlatie is tussen kansarmoedebuurt en buurten met veel kinderen in het onderwijs voor anderstalige nieuwkomers, met buurten met veel jongeren in het beroepssecundair onderwijs en met buurten met veel jongeren met leerachterstand.

In 2003 werd de vzw Baobab opgericht. Deze vereniging bestaat uit drie partners, stippelt het beleid

uit en besteedt de middelen uit het stedenfonds netoverschrijdend. De drie partners zijn het college van burgemeester en schepenen, de administratie algemeen onderwijsbeleid en de Onderwijsraad Antwerpen. In de algemene vergadering zijn zowel meerderheid als oppositie vertegenwoordigd.

Wij willen jongeren aanmoedigen om beter te leren. Wellicht zullen ze dat sneller doen in een sterke leeromgeving. Vandaar anders werken, anders kiezen en anders leren. De projecten worden door de vzw Baobab gesubsidieerd. Daarnaast zijn er een aantal projecten die schoolverzuim ontraden of bestrijden. In 1991 al zijn we gestart met de TISO/TIVO-projecten om deeltijds leerplichtigen werkervaring te laten opdoen. Het Centraal Meldpunt brengt spijbelen, schoolverzuim en deviant gedrag in kaart, en zorgt voor coaching. Antwerpen heeft het stadsplan Veilig goedgekeurd. Een van de elementen in dat stadsplan is VTT – Veilig Traject Terminal. VTT verenigt iedereen die werkt met jongeren die een deviant gedrag vertonen. Door een kruispuntbank te maken willen we vermijden dat jongeren ofwel door de mazen van het net glippen ofwel te veel begeleiding aangeboden krijgen.

4. Toelichting door de heer Boris Mets, coördinator algemeen onderwijsbeleid Antwerpen

De heer Boris Mets: Ik bouw verder op de uiteenzetting van de heer Van Praet. In Antwerpen beschouwen we uitvalpreventie als tweeledig: rechtstreeks inwerken op dreigende schooluitval en spijbelen, en werk maken van aantrekkelijk onderwijs door onderwijsvernieuwing te stimuleren.

Hoe gaat Antwerpen om met onderwijsvernieuwing?

Het stadsbestuur organiseert zijn eigen stedelijk onderwijs en bovendien wenst het ook zijn verantwoordelijkheid te nemen tegenover de andere scholen in de stad. Dit spanningsveld bouwen we langzaam af. We willen de bestaande onderwijsvernieuwingsbewegingen faciliteren van onderuit, met respect voor het pedagogisch project van elke school en elke inrichtende macht. We moedigen scholen aan om 'good practices' uit te wisselen. Er zijn immers interessante dingen aan de gang, maar de scholen komen er vaak niet toe om van

elkaar te leren. Zoals straks zal blijken, gaan ze daar soms zelfs heel schools mee om.

Een belangrijk element is de aandacht voor de grootstedelijke onderwijsomgeving. De samenwerking tussen het hoger onderwijs en het leerplichtonderwijs is belangrijk voor de kwaliteitscontrole. Dit mag geen eenrichtingsrelatie zijn. Het hoger onderwijs kan uit hun contacten met de scholen veel gegevens betrekken die nuttig zijn voor hun wetenschappelijk onderzoek. De leerkrachten die gevormd worden in het hoger onderwijs, hebben er alle belang bij op de hoogte te zijn van wat er gebeurt in de scholen. Het hoger onderwijs kan ook modellen ter beschikking stellen, bijvoorbeeld uit het buitenland of uit wetenschappelijk onderzoek.

We hebben een aantal instrumenten gecreëerd om aan onderwijsvernieuwing te werken. Een eerste instrument is de leerstoel Onderwijsvernieuwing en Samenwerking die zeer direct inwerkt op die samenwerking tussen hoger onderwijs en leerplichtonderwijs. De leerstoel is een initiatief van de stad Antwerpen, in samenwerking met de associatie van de Antwerpse universiteiten en hogescholen. Drie keer per jaar nodigen we een internationale spreker uit om een lezing te geven en om workshops te organiseren rond het onderwijs in een grootstedelijke omgeving. We richten ons daarmee tot studenten, docenten en beleidsmakers. De lezingen worden gepubliceerd in de reeks Cahiers over onderwijsvernieuwing in Antwerpen. Intussen zijn we aan de derde spreker toe. Het gaat niet alleen om wat de spreker te vertellen heeft. Zo wordt ook een interessante ontmoetingsplek gecreëerd voor mensen die actief bezig zijn met onderwijsvernieuwing.

Een ander instrument is het projectenfonds Onderwijsvernieuwing en Samenwerking dat op een veel directere wijze een relatie legt met de scholen. Het uitgangspunt is het stimuleren van de vernieuwing van onderuit. Scholen die bezig zijn met een interessante vernieuwing, willen we daarin ondersteunen. Voor alle netten gelden dezelfde voorwaarden. Scholen kunnen tot 5.000 euro krijgen voor een vernieuwend onderwijsproject. Het succes van het projectenfonds toont aan dat die kleine som voor veel scholen toch een beslissende factor kan zijn om aan een project te beginnen. We doen twee keer per jaar een projectoproep

naar de Antwerpse scholen. Soms worden alle scholen uitgenodigd in een 'open call'. Soms richten we ons tot een bepaald niveau. In het najaar van 2004 hebben we bijvoorbeeld heel uitdrukkelijk de basisscholen uitgenodigd omdat we hadden ondervonden dat die minder gebruik maakten van het projectenfonds. We zouden ook een projectoproep kunnen doen rond een bepaald thema.

Een netoverschrijdende beoordelingscommissie, gerecruteerd uit de leden van de vzw Baobab, beoordeelt de projecten op basis van een aantal criteria. Heeft de school partners van buiten de school bij het project betrokken? Is er een engagement van de school? Is het hele schoolteam betrokken? Zijn ook de ouders betrokken? We gaan ook na of de gehanteerde methodiek ook voor anderen bruikbaar is. Het schoolse denken staat soms de onderwijsvernieuwing in de weg. Een bepaalde school had namelijk een heel goed idee, maar durfde dat niet in te dienen voor het projectenfonds omdat een andere school dat al had gedaan. Men had dus de indruk dat men zou gestraft worden omdat men ideeën van anderen had gekopieerd, terwijl wij het net goed zouden vinden indien scholen goede ideeën van elkaar kopiëren.

Het fonds is gestart in januari 2004 en op dit ogenblik lopen er een vijftigtal projecten. Dat betekent niet dat er vijftig scholen betrokken zijn, want sommige scholen hebben al een vervolgproject ingediend. We zijn actief bezig met het organiseren van uitwisseling tussen scholen.

Een ander project dat enigszins op het vorige lijkt, is het fonds Werkend Leren. Daarmee wil men realistische werkervaringen creëren voor jongeren in het technisch en beroepsonderwijs. Vaak moeten de jongeren minder interessante oefeningen doen. Een school of een organisatie die werkt voor kinderen of jongeren kan bepaalde werken laten uitvoeren door een technische of beroepsschool. We denken aan het verfraaien van de speelplaats of het vervaardigen van houten speelgoed. Het Fonds Werkend Leren staat in voor de kosten van het materiaal en voor nog wat werkingsmiddelen.

Er zijn nog andere instrumenten waar ik hier wat minder diep op zal ingaan. Er bestaat in Antwerpen nog één schoolopbouwwerk, namelijk de Schoolbrug. Vroeger waren dat er twee, namelijk een voor het officiële onderwijs en een voor het

vrije onderwijs. De doelstelling van het schoolopbouwwerk is het verhogen van de betrokkenheid van ouders, maar meer nog, ervoor zorgen dat scholen vaardiger worden in het betrekken van de ouders.

De Schoolbrug werkt ook veel explicieter in op sleutelmomenten, namelijk de overgang tussen basis- en secundair onderwijs, tussen de middenschool en de bovenbouw en de overgang van secundair naar hoger onderwijs. Er is ook een heel succesvol project in het hoger onderwijs, waardoor de slaagkansen van de betrokken allochtone jongeren sterk verhoogd worden.

Het project Kansen in Onderwijs is meer gericht op autochtone kansarme leerlingen. Het streeft naar het voorkomen van schoolkosten en naar het bevorderen van communicatie en participatie van kansarme ouders. Ook hier gaan we er van uit dat vooral de school nieuwe vaardigheden moet verwerven.

We maken ook werk van het netoverschrijdend kenbaar maken van het studietoelaanbod in de stad via de website leerplichtonderwijs. We willen ook een loket Studietoelaanbod creëren waarbij op een plaats in de stad een overzicht wordt geboden van wat men allemaal kan studeren in de stad. Veel ouders en veel jongeren maken een onderwijskeuze op basis van een zeer fragmentaire kennis.

Via het Stedenfonds investeren we veel in extra middelen voor NT2. Sinds kort zijn we gestart met een cel Internationalisering en Europese projecten. We willen de scholen stimuleren om meer aan internationale uitwisseling te doen en om meer gebruik te maken van de mogelijkheden die Europa biedt inzake uitwisseling en inhoudelijke ondersteuning.

5. Toelichting door mevrouw Kathleen Debruyne, coördinator De Acht vzw, Antwerpen

Mevrouw Kathleen Debruyne: Ik spreek hier als coördinator van het project Jongerencoaching van het Antwerps Minderhedencentrum De Acht. De centrale missie van De Acht is het bestrijden en tegengaan van achterstand en achterstelling bij etnisch-culturele minderheden. Onderwijs is een van de belangrijkste sleuteldomeinen om deze missie te realiseren. Daarom heeft De Acht vier

onderwijsprojecten: de taalactivering, die samen met ouders en onderwijzend personeel werkt aan de taalachterstand bij kleuters, het Meldpunt Onderwijs dat ouders en jongeren ondersteunt bij vragen en problemen en het Romaproject dat, in samenwerking met de Schoolbrug, zoekt naar de drempels voor Roma in het onderwijs. Het jongerencoachproject is het onderwijsproject van De Acht dat al het langst bestaat. De Acht onderzocht samen met de vijf Antwerpse centra voor deeltijds onderwijs en met de tewerkstellingsinitiatieven van het vrij en stedelijk onderwijs de situatie van de allochtone leerlingen in het deeltijds onderwijs. Men stelde vast dat vooral Marokkaanse en Turkse jongeren vroegtijdig uitvielen, zonder doorstroming naar werk. Tijdens hun opleiding maakten ze het minste kans om werkervaring op te doen. Ook in hun vrije tijd vielen deze jongeren vaak uit de boot. Het jongerencoachproject ging van start op 1 september 1997 met twee jongerencoaches. Sinds het schooljaar 1999-2000 is er een team van vier jongerencoaches en werd de doelgroep uitgebreid naar alle etnisch-culturele jongeren in het deeltijds onderwijs.

Dit schooljaar is het team nog eens uitgebreid tot acht jongerencoaches, dankzij de sponsoring door chemiereus BASF. Dit heeft het mogelijk gemaakt twee door de stad Antwerpen opgeleide jongerencoaches in dienst te nemen. De acht werken territoriaal in 18 vol- en deeltijdse beroepssecundaire scholen. Daarnaast bieden wij nu ook meer vraaggestuurde ondersteuning aan via het centraal meldpunt. Maar helaas is de sponsoring maar voor één jaar. Er moet werk gemaakt worden van structurele inbedding.

De coaches werken preventief vanuit 11 aandachtswijken, waar ze risicoleerlingen weten te lokaliseren. Vaak gaat het om jongeren die zijn afgeknapt op school en de hele hulpverlening: ze vertrouwen niemand meer. Het is dan aan de coach om dat vertrouwen te herstellen door gezamenlijke activiteiten en veel gesprekken. De coaches proberen samen met de jongeren een juist spoor te vinden, hen daarvoor te motiveren, en die motivatie te behouden. De coaches, die contacten onderhouden met buurt, thuisomgeving, vriendenkring, scholen, werkplaatsen en jeugdverenigingen, stellen zich op als medestanders, zij werken nadrukkelijk samen met de jongeren. De sleutelwoorden zijn respect en wederzijds vertrouwen. De jongeren leren dat ze er mogen zijn, al wordt niet elk gedrag goedgekeurd.

Omdat de problemen vaak samengaan met een moeilijke gezinssituatie, wordt ook veel aandacht besteed aan gezinsondersteuning. Enerzijds wordt de betrokkenheid bij het schoolgebeuren vergroot, anderzijds worden de ouders aangemoedigd hun ouderrol met het accent op de daarbij behorende verantwoordelijkheid voor hun kind terug op te nemen.

Elke jongerencoach heeft binnen zijn aandachtswijk twee tot vier scholen waarmee hij wekelijks tot maandelijks overlegt met de zorgstructuur van de school. Hierdoor worden de scholen ondersteund in hun begeleidingen en worden de school-externe levensdomeinen in de school binnengebracht. De scholen zijn duidelijk in hun evaluatie van de samenwerking, zonder de jongerencoaches zouden veel meer jongeren uitvallen, zou er veel meer gespijeld worden en zouden de gedragsproblemen binnen de school minder hanteerbaar zijn.

In 2004 werden 134 jongeren intensief begeleid binnen de territoriale coaching, naast de vele jongeren die kortstondig preventief werden opgevolgd. Daarnaast werden er ook via het centraal meldpunt 42 jongeren gecoacht. In 70 procent van de gevallen worden de doelstellingen schooluitval vermijden en doorstroming naar werk of verder onderwijs, bereikt. We kunnen spreken van een meer dan geslaagd resultaat, als we weten dat we met de moeilijkste jongeren in het secundair onderwijs werken.

Vandaag moest ik het ook hebben over schoolverzuim. Via onze vindplaatsgerichte werking en via de meldingen van het centraal meldpunt krijgen we inderdaad ook te maken met jongeren die zelfs niet op de schoolbanken terechtkomen. Jongeren die in het begin van het schooljaar geen school vinden die hen kan of wil inschrijven. Dit kan soms maanden aanslepen. De jongerencoaches proberen dan het laatste CLB te motiveren om een nieuwe school te vinden, maar helaas hebben de CLB-medewerkers te weinig tijd om meer te doen dan een adressenlijst mee te geven. De jongerencoaches zullen dan ook de soms lange lijdensweg mee bewandelen van het ingeschreven geraken in een school.

Andere jongeren, vooral de +17-jarigen zijn vaak zo schoolmoe en hebben een watervalsschoolcarrière achter de rug en kunnen ook door de jongerencoaches niet meer gemotiveerd worden om tot hun 18 jaar school te lopen. Een kans op

een kwalificatie hebben ze reeds verloren en ze zien dan ook het nut er niet meer van in. Ouders kunnen vaak hun gezag niet meer doen gelden en hebben geen invloed meer op hun kinderen, waardoor ook zij er niet in slagen om hen op de schoolbanken te krijgen. De jeugdbrigade neemt nog zelden initiatief om voor 17-jarigen in te grijpen. Hier zitten we met velen met onze handen in onze haren. Vaak zouden we deze jongeren wel nog kunnen toeleiden naar beroepsopleidingen, maar daar ze nog leerplichtig zijn, kunnen ze hier niet ingeschreven worden. Misschien zou voor hen deeltijdse vorming, zoals onder andere in Leuven wordt georganiseerd, soelaas kunnen bieden.

Ook krijgen we dossiers aangemeld van jongeren die wegens de moeilijke thuissituatie niet meer op school geraken. De kinderen moeten voor hun gezin zorgen, of financieel of emotioneel. Hier moeten we hulp bieden in de plaats van sanctioneren. Het centraal meldpunt organiseert dan ook vaak rondetafelgesprekken met alle betrokken diensten en hulpverleners om tot structurele oplossingen te komen voor het gezin. Pas daarna kunnen we de jongeren terug motiveren om naar school te gaan.

Bij een aantal Romagroepen wordt de school negatief geassocieerd met de burgersamenleving of hebben ze zelf zo'n slechte ervaringen met school gehad, dat ze moeilijk te motiveren zijn om hun kinderen te laten schoollopen. Ook hier blijkt dat netwerkoverleg noodzakelijk is. Op dat netwerkoverleg kunnen alle diensten, van OCMW over vrijwillige hulpverlening tot verplichte hulpverlening (zoals jeugdrechtbank, politie) samen aan een waterdicht systeem werken om deze gezinnen toch (verplicht) te motiveren. De stok achter de deur door de jeugdrechtbank (plaatsing van kinderen) of door het OCMW (inhouden van kindergeld, budgetbeheer) kunnen in deze gevallen een nuttig instrument zijn.

Toch wil ik pleiten om hiervan geen algemeen geldende regel te maken, maar steeds op maat van de jongeren en het gezin naar de meest geschikte oplossingen te zoeken. De kinderen uit gezinnen zonder papieren en dus ook zonder OCMW-hulp kunnen hier echter niet door geholpen worden. Wie niets heeft, heeft namelijk ook niets te verliezen. Dan kan er enkel met de methodiek van geven en nemen gewerkt worden. Via een vergroting van de aantrekkingskracht van de scho-

len niet alleen inhoudelijk maar ook materieel, aansluitend op de overlevingsbehoeften van deze gezinnen (bijvoorbeeld bonnen voor schoolgerief, kledij, warme maaltijden, schoolabonnement,...) kunnen ouders gemotiveerd worden om hun kinderen naar school te laten gaan.

Tot besluit, één afgelijnde methodiek bestaat er niet. Zoals ik eerder zei moet er steeds op maat van het gezin en de jongere gewerkt worden. Wel wil ik pleiten voor de uitbreiding van het centraal meldpunt, en meer mogelijkheden om netwerkoverleg en rondetafelgesprekken te kunnen organiseren omdat ik merk dat deze methodiek kan zorgen voor de meest ideale hulpverlening voor het gezin, voor een waterdicht systeem.

6. Vragen van de leden

De heer Kris Van Dijk: Wat verwachten de gasten op dit vlak van de decreetgever? Kunnen zij bepaalde instrumenten suggereren?

Mevrouw Anissa Tamsamani: Een netoverschrijdende website bereikt niet alle doelgroepen. Welke andere kanalen gebruikt men aanvullend? En hoe kan men ouders motiveren hun kind weer naar school te sturen als men sancties afwijst en zonder dat het kind het slachtoffer wordt van de verloren tijd?

Mevrouw Marie-Rose Morel: Hanteert men een eenvormige norm voor deviant gedrag?

De voorzitter: Nemen alle netten en scholen deel aan de samenwerking in Antwerpen, met inbegrip van het buitengewoon onderwijs?

De heer Marc Van Praet: Alle netten zijn betrokken bij de netoverschrijdende samenwerking, onder meer via de Onderwijsraad. De scholen bepalen echter zelf of ze ingaan op de voorstellen of de mogelijkheden. Het aantal scholen dat meewerkt stijgt. Dat blijkt uit het stijgende aantal scholen dat een beroep doet op het Fonds Werkend Leren of het Fonds voor Onderwijsvernieuwing en Samenwerking. Ook het aantal deelnemende scholen uit het basis en secundair buitengewoon onderwijs stijgt.

Er is geen norm voor de bepaling van deviant gedrag. Dat zou tegen de visie dat de scholen

autonoom een en ander bepalen, ingaan. Jongerencoaching is voortgevloeid uit het Europese CLARA-project (Concerted Local Actions to Raise Achievement). Bij dat project is nagegaan welke criteria gehanteerd worden voor coaching in andere Europese steden zoals Birmingham, Helsinki, Stockholm, Turijn. Die normen worden min of meer gehanteerd onder meer door de CLB's in samenwerking met het centrale meldpunt.

Om de tijd tussen het aanmelden en remediëren te verkleinen is er een spijbelambtenaar nodig. Die persoon kan dan, los van de onderwijsinrichters, met gezag spreken zowel tegenover de scholen, de jongeren als de verantwoordelijke voor de opvoeding van de jongere. De vraag is natuurlijk waar- op het gezag dan gebaseerd moet zijn.

Ik heb twee suggesties voor decreetgevend werk. Het uitgangspunt moet zijn het wegnemen van de oorzaken waarom jongeren de school de rug toekeren. Het gaat niet op om jongeren steeds te culpabiliseren, ook wij als ouders en volwassenen zijn verantwoordelijk voor het leerproces. De hoge percentages schoolverlaters zijn een teken aan de wand. Een aspect, dat zeker een rol speelt en dat gemakkelijk te wijzigen is, is de negatieve clausulering. Ik vraag met aandrang dat de decreetgever het negatieve clausuleren van leerlingen in het secundaire onderwijs verbiedt. In een secundaire school beslist de klassenraad of een leerling mag overgaan en de eventuele beperkingen. Zo wordt in veel gevallen beslist dat een leerling het volgende jaar niet naar ASO, TSO of KSO mag. Ouders, die een beetje statusbewust zijn laten het kind liever zittenblijven dan naar het BSO gaan, waardoor het voor de zoveelste keer negatieve onderwijservaringen opdoet. Mijn standpunt is discutabel. Het is verkeerd dat lerarenteams, vaak met fragmentarische informatie en zonder grondige kennis over de andere onderwijsvormen, drie onderwijsvormen uitsluiten. De leerkrachten zijn niet allemaal artiesten of ingenieurs. Ze kunnen dus niet oordelen of de jongere talent heeft op technisch of kunstgebied.

De heer Boris Mets: Ik heb ook een aantal suggesties voor decreetgevend werk. In het Nederlandstalig onderwijs in Brussel wordt er door het groot aantal anderstaligen en de specifieke context op een andere manier omgegaan met een aantal regels. Zo is er het voorstel voor specifieke taalprojecten en de driejarige middenschool. Ook in Antwerpen zijn er in scholen in de binnenstad 60

procent anderstaligen. Ook Antwerpen heeft dus behoefte aan een uitzonderingsregime.

Er wordt ook te rigide omgesprongen met eindtermen. Zo scoorde een Oost-Europese leerlinge, die Russisch, Nederlands en andere Oost-Europese talen vloeiend spreekt, in een ASO-richting heel goed voor wetenschappen maar buisde ze voor Frans. Ze slaagde niet. Onderwijs mag niet zo georganiseerd zijn dat mensen met zoveel talenten niet naar het hoger onderwijs kunnen of geen diploma halen.

Het klopt dat een website over studietoegang niet volstaat. Niet iedereen kan die raadplegen of beschikt over voldoende vaardigheden om met de informatie om te gaan. Een website is maar een van de aspecten om mensen te wapenen bij het maken van studiekeuzes. Daarnaast streven we, zoals gezegd, naar een loket studietoegang. Ook dat is geen wondermiddel, maar een schakel in een groter geheel. Een netwerk studietoegang kan veel meer doen dan enkel informatie geven. In Antwerpen zijn er zeer veel organisaties, die te maken krijgen met jongeren uit moeilijke gezinssituaties. Vaak is de onderwijsproblematiek van jongeren maar een van de aspecten waarmee de hulpverlener wordt geconfronteerd. Het is niet goed dat de hulpverlener zelf onvolledige informatie geeft, hij zou moeten kunnen doorverwijzen naar een centraal informatiepunt. Dat loket zal snel doorverwijzen naar het CLB. Een loket studietoegang zou niet alleen het netwerk studietoegang maar ook het netwerk uitvalpreventie versterken. Als een jongere na de start van het schooljaar informatie komt vragen, is er immers misschien een probleem.

Alle netten, maar niet alle scholen zijn betrokken bij de netoverschrijdende samenwerking. De stad Antwerpen is het netoverschrijdend aanbod aan het uitbreiden. Een aantal voordelen die voorheen exclusief bestemd waren voor stedelijke scholen zoals goedkope verblijven voor bos- en zeeklassen en gratis zoobezoek, worden uitgebreid tot de andere netten. De goedkope verblijven voor bos- en zeeklassen worden nu bij voorrang toegekend aan scholen met een kansarm publiek, ongeacht het net. Daarvoor zal een kansarmoede-index opgesteld worden.

Mevrouw Kathleen Debruyne: Ik heb nog nooit gehoord van de projecten waarover sprake was. Bestrafen is niet de eerste reactie van mijn orga-

nisatie. Vaak is dat ook weinig productief. Natuurlijk moet er zo snel mogelijk opgetreden worden, maar vaak is de leerling in kwestie al zo lang aan het spijbelen, dat een goede oplossing voorgaat op een snelle afhandeling. Ik geef een voorbeeld: een weduwe hield haar dochter thuis van school omdat ze eenzaam was. Door veel te praten hebben we daar een goede oplossing bereikt: de moeder wordt begeleid door een dienst voor geestelijke gezondheidszorg en gaat naar een zelfhulpgroep en de dochter gaat terug naar school.

Op rondetafelgesprekken moet de hulp van de verschillende hulpverleners op elkaar afgestemd worden. Zo kan er druk uitgeoefend worden op bijvoorbeeld gezinshulpdiensten om het gezin sneller te helpen. Samen kunnen we ook de ouders wijzen op hun verantwoordelijkheid en bijvoorbeeld bij financiële problemen duidelijk maken dat niet hun zestienjarige zoon die moet oplossen door te gaan werken. Er kan ook doorverwezen worden naar de juiste hulpverleningsdienst.

Ondanks de verbeterde registratie duurt het soms heel lang eer we meldingen binnenkrijgen dat leerlingen niet naar school gaan.

Verder heb ik nog een suggestie voor een decreet. Te veel jongeren komen in het deeltijds onderwijs terecht omdat ze het beu zijn op school. Deeltijds onderwijs wordt heel vaak gezien als de vuilbak om toch maar aan de leerplicht te voldoen, terwijl de jongeren helemaal niet klaar zijn om te werken. Ze krijgen vaak het verwijt dat ze niet willen werken, maar eigenlijk passen ze niet binnen het deeltijds onderwijs. We werken samen met jongeren in het deeltijds onderwijs, die schoolmoe zijn omdat ze inzien dat ze nooit een volledige kwalificatie halen. Een aantal scholen werkt nu al met modules en we stellen vast dat we hen toch kunnen motiveren om te slagen in een bepaalde module omdat ze dan sterker staan op de arbeidsmarkt. Als ze slagen in een module, kunnen we hen vaak nog motiveren om een tweede module te behalen. Ik pleit ervoor om meer met modulaire systemen te gaan werken, ook in andere onderwijsvormen.

De heer Marc Van Praet: Het is niet alleen kommer en kwel in Antwerpen. Veel zaken bestaan al een tijd en toch hebben we grotere uitdagingen dan in andere gemeenschappen in Vlaanderen. We zien uitdagingen ook als kansen. Als het federale niveau de middelen wil geven, zullen we

met de Antwerpse universiteit een project opstarten waarbij we met de Databank Sociale Planning niet alleen de correlaties van de kommer en kwel vastleggen, maar ook kijken in hoeverre bepaalde scholen met een eigen methodiek en aanpak toch betere resultaten boeken ondanks de omstandigheden. Waar scholen de regels een beetje aan de laars lappen en daardoor creatiever omgaan met jongeren waardoor een andere leersituatie ontstaat dan de traditionele schoolomgeving, krijgt men positieve resultaten. We vragen meer regelruimte in een grootstedelijke onderwijscontext. Dan zullen we binnen een paar jaar misschien kunnen zeggen dat Antwerpen opnieuw aan de top staat.

7. Toelichting door de heer Piet Casier, VCLB-Brussel

De heer Piet Casier: Het CLB-decreet schrijft de Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB) voor die leerlingen verplicht op te volgen, die door hun afwezigheid op school het welslagen in hun onderwijsloopbaan in het gedrang brengen.

Het spijbelprobleem is een complex fenomeen. Het CLB heeft de decretale opdracht deze problematiek ter harte te nemen en samen met het onderwijs het initiatief te nemen voor dit specifieke onderdeel van de leerlingbegeleiding. De afgelopen jaren werd bijgevolg fors geïnvesteerd in de navorming van CLB-medewerkers en dit op alle niveau's. Naast ongeveer tien studiedagen georganiseerd door het departement Onderwijs, werd het thema eveneens opgenomen in het nascholingsaanbod van het VCLB-vormingscentrum, het vormingscentrum van de CLB uit het vrije net.

De doelstelling van de leerplichtbegeleiding is: een van de basisrechten, met name het recht op onderwijs, voor iedereen te vrijwaren. Veelvuldig schoolverzuim brengt dit basisrecht in het gedrang. Het definiëren van de leerplichtbegeleiding als een decretaal verplichte CLB-opdracht heeft tot doel dit recht op onderwijs zoveel mogelijk te garanderen. Leerplichtbegeleiding moet daarbij ruimer worden geïnterpreteerd dan 'de leerling zo snel mogelijk terug in de school krijgen'. Onderzoek en de dagelijkse praktijk tonen aan dat problematische afwezigheden in veruit de meeste situaties symptomen zijn van een complexe onderliggende problematiek. Het is inmiddels duidelijk geworden dat persoonlijke, school- en gezinsfactoren

hierin een belangrijke rol spelen. Bijgevolg mag uit het feit dat de leerling terug in de school verschijnt, niet altijd worden geconcludeerd dat de onderliggende problematiek eveneens opgelost is. Werk maken van leerplichtbegeleiding is dus geen geïsoleerd gebeuren maar dient te kaderen in een algemene visie en aanpak waarbij de school en het CLB elkaars partners zijn. Terecht wordt verwacht dat het CLB en de school werken binnen een gezamenlijke visie op 'zorg voor leerlingen'. Dit impliceert een collegiale samenwerking en een wederzijds ondersteunende aanpak, geconcretiseerd in een geïntegreerde leerlingenbegeleiding.

De CLB's ijveren sinds jaren voor een begeleidingsmodel waarin zowel het individueel, het gezins-, het klas- en het schoolniveau worden betrokken. Omdat schoolverzuim ruimer moet worden geïnterpreteerd dan 'de jongere die spijbelt', is het nodig te komen tot een aanpak waarbij school en CLB hun interventies collegiaal op elkaar afstemmen. Een aanpak die bovendien ingebed is in een geheel van maatregelen die gericht zijn op het welbevinden van de jongere. Leerplichtbegeleiding is bijgevolg geen geïsoleerde actie!

In dit pakket van maatregelen zijn de signaaldetectie door de school en een vroegtijdige signalering aan het CLB cruciaal. Een vroegtijdige signalering leidt tot minder ingrijpende interventies die bovendien meer beklijven. Een laattijdige aanmelding leidt vaak tot een escalatie van problemen die bovendien veel resistenter zijn voor hulp. Voor dergelijke situaties moet dikwijls een langdurig hulpverleningstraject worden uitgetekend. Langdurige begeleiding wordt overigens in de CLB-regelgeving niet voorzien.

Leerplichtbegeleiding begint (net als de aanpak van de andere begeleidingsthema's) met een goed onderbouwde inschrijvingsprocedure en onthaalperiode op school. De departementale spijbelprojecten die leidden tot de huidige regelgeving betreffende leerplichtbegeleiding, evenals andere projectdraaiboeken (pesten, drugs en dergelijke) wezen en wijzen op het belang van een goed onthaal en een ruime informatieverzameling bij de inschrijving. Leerlingen die vaak afwezig zijn, worden best regelmatig besproken op de Cel Leerlingenbegeleiding, in aanwezigheid van de CLB-medewerker. Voor het afwezig zijn problematisch wordt, kunnen wellicht al preventieve stappen gezet worden.

Verplichte begeleiding in het kader van de CLB-opdracht wil niet zeggen dat vanaf dan het CLB taken op- of overneemt, de begeleiding alleen verder zet enzovoort. Overleg en samenwerking tussen school en CLB moet leiden tot het opstellen van een degelijk handelingsplan waarin geduid wordt welke stappen het best gezet worden en wie het best geplaatst is om acties op zich te nemen.

Al meerdere jaren wordt door de sector het onevenwicht aangekaart tussen de decretale opgelegde CLB-taken en het beperkte aantal CLB-medewerkers die deze taken moet uitvoeren. Leerplichtbegeleiding is een arbeidsintensieve onderneming. De aanpak, zoals her en der in de literatuur beschreven, is voor de CLB-medewerker een basisvaardigheid die trouwens ook voor de aanpak van andere begeleidingsthema's de enige haalbare is: focussen op het positieve van jongeren, hen verantwoordelijkheid geven, hen opties laten verwoorden en keuzes leren maken, hen aanspreken op die dingen die hun interesse wegdragen en dergelijke. Het zijn bij problematische situaties de enige manieren om contact te krijgen met deze jongeren. Een dergelijke intensieve wijze van werken voor meer dan 4000 jongeren uitbouwen betekent een fundamentele verschuiving in het takenpakket van menig CLB, zeker van de CLB's in grootstedelijke gebieden. Het blijft de vraag of deze verschuiving de bedoeling was van de vernieuwde regelgeving

Het wegblijven van leerlingen wordt door de leerlingen zelf meestal beschreven als een gevolg van een samenloop van factoren waarbij het 'ervaren van de school als een zinloos iets' wordt beschreven en/of 'de complexiteit van het leefmilieu (vormen van achterstelling)' belangrijke elementen blijken.

Zoals al gesteld, verschilt de initiële aanpak van leerplichtproblemen weinig of niet van andere problematieken. Zowel bij leerproblemen, als bij drugs-, pest-, of ontwikkelingsproblemen geldt die ene gulden regel: praat erover! Niettemin blijkt het vaak niet gemakkelijk om dit te doen of de eerste stap hiertoe te zetten. In de mate de leerkracht en/of de CLB-medewerker indicaties van mogelijke moeilijkheden herkent, mag men verwachten dat een aanzet tot gesprek wordt geregeld. In andere omstandigheden blijft het belangrijk dat de leerling en/of de ouders zelf gebruik maken van de contactmogelijkheden waarin de school en het CLB voorzien.

Hoezeer leerlingen de werkelijkheid vertalen vanuit hun eigen gezichtshoek, hun aanvoelen blijft de drijfveer van hun handelen. Rekening houden met de indrukken van leerlingen is een eerste vereiste in het aanpakken van problemen. Het blijft de uitdaging voor de ouders, de leerlingen, de school en het CLB om te blijven meewerken aan een onderwijs dat door de leerlingen als zinnig en attractief wordt ervaren. De leerling een stem geven in dit debat lijkt mij onontbeerlijk om tot gedegen oplossingen te komen.

Verder wil ik nog een aantal kanttekeningen formuleren. De eerste vraag is of de CLB's over de nodige knowhow beschikken om met leerplichtproblemen om te gaan. Ik ben ervan overtuigd dat de sector over de nodige knowhow beschikt. Alle technische CLB-medewerkers genoten een opleiding in het hoger onderwijs en weten vanuit hun vakgebied hoe men moet omgaan met problemen zoals spijbelen. In combinatie met de permanente vorming die aan de CLB-medewerkers wordt aangeboden door onder andere het vormingscentrum beschikken zij over voldoende knowhow voor de problematiek van de leerplichtbegeleiding. De CLB-medewerkers begeleiden evenwel problemen in vier begeleidingsdomeinen. Ondanks een stijgend takenpakket is de CLB-omkadering de afgelopen jaren niet of nauwelijks uitgebreid. Een eenvoudige rekenkundige werking leert dat dit niet anders kan dan leiden tot een situatie waarin vragen blijven liggen of vertraagd worden opgepakt. In de praktijk betekent dit dat een CLB en zijn medewerkers prioriteiten moeten vastleggen. Dat is op zich geen klaagzang, maar eerder een vraag om als taken worden beschreven voor een bepaalde sector, ook te denken aan de tijd, middelen en mensen die nodig zijn om die taken uit te oefenen. Jongeren brengen meer dan vroeger problemen aan en als de middelen en mensen op een gelijk niveau blijven, kan dat niet anders dan tot problemen leiden.

Verder is het begeleiden van problematische spijbelaars een arbeids- en tijdsintensieve bezigheid. Binnengeraken bij iemand die al maanden niet op school is geweest, is geen evidentie en vraagt vaak dat men meermaals aan de bel gaat trekken en probeert om een voet binnen te krijgen. Veel collega's vragen zich af hoeveel keer men de opdracht van een huisbezoek moet uitvoeren. Dat is niet alleen het geval voor problematische spijbelaars, maar ook voor gezinnen die te maken hebben met

vormen van achterstelling. Men doet niet vaak open voor vreemde mensen en als men het wel doet, gaat men niet zo gemakkelijk zijn of haar ziel blootleggen.

Soms wordt er te weinig nagedacht over de tijd die nodig is om de problemen op een degelijke manier opgelost te krijgen.

In een aantal van onze buurlanden is men jaloers op het concept van het CLB: diensten die dicht bij de school staan, toch een vorm van onafhankelijkheid hebben en over de vier begeleidingsdomeinen een aanbod kunnen bieden. In die zin zou ik het jammer vinden dat er aan het concept zelf zou getwijfeld worden. We zien soms met lede ogen dat middelen verdeeld worden over andere sectoren. De bestaande centra zouden immers de nodige slagkracht moeten hebben om hun taken goed te kunnen uitvoeren.

Ouders die problemen hebben met min-tweeëneenhalfjarigen, vinden het vrij normaal om bij Kind en Gezin aan te kloppen. Het CLB zou hetzelfde beeld moeten kunnen creëren voor (ouders van) jongeren tussen twee en een half en achttien jaar. Maar daarvoor moet terdege nagedacht worden over hoe we het concept verder gaan uitbouwen en operationaliseren, opdat de middelen voldoende zouden zijn om aan de veelheid van problemen te werken.

De CLB's slepen hun negatieve imago uit het verleden mee. Het nieuwe CLB-decreet introduceerde op zich geen nieuw imago. Vooral wie kritische bemerkingen over ons heeft, kruipt immers veel sneller in zijn pen dan wie zich bij de onze hulpverlening goed gevoeld heeft. Geen enkel wetenschappelijk onderzoek kan aantonen dat we geen goed werk leveren. Niettemin moeten we meer werk maken van communicatie naar buiten. Maar zo komen er de jongste jaren telkens maar taken bij, ten nadele van de werktijd voor rechtstreeks contact met scholen en leerlingen.

Collega's die in deeltijdse leersystemen werken, moeten veel meer tijd steken in de leerlingen die niet op school zitten dan in de leerlingen die er wel zijn. Was dat echt de bedoeling van het nieuwe decreet? Als leerlingen effectief afwezig zijn, moet er heel veel tijd geïnvesteerd worden om daar op een goede manier mee om te gaan, hetgeen opnieuw ten koste gaat van andere vragen die op

het CLB terecht komen, waardoor we automatisch weer kritiek gaan oogsten.

Er bestaan ook zeer veel misverstanden in verband met de resultaatsverwachtingen: die zijn onrealistisch, ook over de aard van het resultaat van de begeleiding. Als er problemen zijn, verwachten ouders en scholen dat die op een zo kort mogelijke tijd worden opgelost. Maar hulpverlening werkt zo niet, zeker niet als het gaat om problematische spijbelaars. Als een leerling maanden afwezig geweest is op school, moet men zich toch afvragen of het resultaat van de begeleiding moet zijn dat die leerling op een bepaald moment opnieuw op school verschijnt. Misschien moet er over het fundament van de wet op de leerplichtbegeleiding nagedacht worden. Er worden zo veel bijkomende maatregelen bedacht om een regel in stand te houden die misschien op een andere manier zou moeten kunnen geconcipeerd worden.

8. Toelichting door de heer Patrick Vanspauwen, deskundige ondersteuner Basisonderwijs LOP Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en auteur van het boek “Als ik niet op school ben” (over kleuterverzuim)

De heer Patrick Vanspauwen: Ik ben ondersteuner van het LOP Brussel Basisonderwijs. Ik volg ook als externe deskundige de stuurgroepvergaderingen en de algemene vergaderingen van het LOP Brussel secundair onderwijs op.

Wat is er in Brussel aan de hand met betrekking tot schoolverzuim? Voor kinderen die reeds ingeschreven zijn in een Brusselse Nederlandstalige school verloopt de controle op de leerplicht zoals bij alle andere kinderen in Vlaanderen. Maar niet alle kinderen in Brussel zijn ingeschreven in de Nederlandstalige scholen. De Franstalige basisscholen vangen ongeveer vijf maal meer kinderen op dan de Nederlandstalige basisscholen. Of alle Brusselse kinderen in een van beide onderwijssystemen ingeschreven zijn, wordt momenteel niet gecontroleerd. Deze controle vereist een structurele samenwerking tussen de Franse en de Vlaamse Gemeenschap. Een operationele structurele samenwerking is er momenteel niet.

Voor het LOP Brussel Basisonderwijs is komen tot een wisselwerking met het Franstalig onderwijs een rode draad doorheen de werking. LOP Brus-

sel Basisonderwijs neemt hierin het voortouw. Een eerste initiatief was de aanmaak van een brochure “Over de muur kijken: een blik op het Franstalig basisonderwijs in Brussel”. Een delegatie van het LOP Brussel Basisonderwijs bezocht een Franstalige school met een zogenaamde onderdompelingsklas, waar heel veel Nederlands wordt aangeboden. Vanmorgen ben ik met een delegatie van het LOP gaan praten met een afvaardiging van de gemeente Schaarbeek, die enorm veel Franstalig onderwijs organiseert. Daaruit bleek dat beide gemeenschappen met dezelfde problemen geconfronteerd worden. Kinderen die in Vlaanderen niet in de school van hun eerste keuze terecht komen, komen heel vaak uit het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, en dan vooral uit Schaarbeek. Dit schooljaar zijn er al meer dan honderd kinderen uit Schaarbeek geweigerd in een school aldaar en ook als zij zich aanbieden in een school in Evere, Sint-Lambrechts-Woluwe of Brussel zelf, stoten ze nog al eens op een weigering. Er is nu eenmaal een capaciteitsprobleem.

Het Franstalige onderwijs kampt met dezelfde capaciteitsproblemen. In combinatie met het ontbreken van controle is dat het punt waarover wij ons zorgen maken. Dat werkt ontegensprekelijk schoolverzuim in de hand.

Ik volg ook het LOP Brussel Secundair Onderwijs. De voorbije maanden merk ik een belangrijke evolutie in het schoolverzuim. Nogal wat jongeren worden uitgesloten. Alle scholen benadrukken het belang van een ernstig engagement. Jongeren verdienen een vangnet. De openheid binnen het LOP is groot. Er zijn een aantal afspraken gemaakt. Samen met de CLB's gaat men na welk schooltraject de leerling in kwestie al heeft afgelegd.

De interesse groeit voor een aantal proefprojecten in Mechelen, Leuven en Antwerpen die creatief omgaan met naar school gaan. Het time-outproject wordt het volgende thema op de algemene vergadering van het LOP Brussel Secundair Onderwijs.

Vorige vrijdag werden de heer Vic Anciaux, voorzitter van het LOP Brussel Secundair Onderwijs en de heer Guido Deraecke, voorzitter van het LOP Brussel Basisonderwijs ontvangen op het kabinet van Vlaams minister Vandenbroucke. In het gesprek lag de nadruk sterk op een vlotte uitwisseling van cijfergegevens. Een LOP heeft vaak maar een zicht op 20 procent van de realiteit om

een omgevingsanalyse te maken. Omgevingsanalyses worden virtuele omgevingsanalyses omdat het Franstalig onderwijs cijfers achterhoudt. Daarnaast moeten schoolwisselingen bijgehouden worden. Het valt immers voor dat jongeren van het Nederlandstalig onderwijs overstappen naar het Franstalig onderwijs. Voorts moeten beide gemeenschappen afspraken maken over het onthaal van anderstalige nieuwkomers en over een sluitende controle van de leerplicht. Ten slotte dienen beide gemeenschappen zich volledig te engageren voor alle leerlingen die in Brussel wonen. Het capaciteitsprobleem moeten beide gemeenschappen samen aanpakken. De voorzitters hadden een goed gevoel na dat gesprek.

Op studiedagen en symposia over schoolverzuim word ik vaak uitgenodigd om er te spreken over kleuterverzuim. Kleuters zijn inderdaad niet leerplichtig maar in Vlaanderen groeit het besef dat de kleuterleeftijd heel cruciaal is. De cijfers uit de studie van professor Ides Nicaise hebben mij getroffen. In die studie wordt een belangrijke niet-participatie aan het kleuteronderwijs vastgesteld in de beginfase. Het gaat opvallend vaak om kinderen wiens vader niet actief is op de arbeidsmarkt, niet-Westerse kinderen of kinderen uit eenoudergezinnen. Wanneer die kinderen toch worden ingeschreven, maken ze veel minder gebruik van het aanbod. Ze komen vaak te laat en durven al eens een dagje over te slaan. Mijn tien jaar ervaring als schoolopbouwwerker in Schaarbeek hebben mij dat geleerd. Het GOK-decreet geeft scholen met veel kinderen die voldoen aan de GOK-indicatoren extra middelen. Het perverse is dat GOK-kinderen daar niet vaak gebruik van maken. Ik ben tevreden dat minister Vandenbroucke daar in zijn beleidsnota extra aandacht voor heeft.

9. Toelichting door de heer Erik Vanwoensel, algemeen coördinator Arktos vzw, Leuven

De heer Erik Vanwoensel: Arktos telt vijf regionale vormingscentra voor maatschappelijk kwetsbare jongeren verspreid over Vlaanderen. We hebben echter geen centrum in Brussel. Wij organiseren een reeks actieve vormings- en ondersteuningsprojecten voor 12 tot 25-jarigen over arbeid, vrije tijd, welzijn, justitie en onderwijs. Niet toevallig vijf domeinen waar jongeren in de problemen kunnen raken. Vaak raken jongeren echter op verschillende van deze domeinen tegelijk in de problemen.

Op onderwijsvlak hebben wij vooral ervaring met moeilijke jongeren en groepen. We hebben expertise opgebouwd over deeltijdse vorming, time-out-projecten en onderwijsondersteuning.

Is schoolverzuim op zich eigenlijk een probleem? Is schoolverzuim het grootste probleem? Wie in het onderwijs staat is niet alleen bezig met schoolverzuim, maar ook met apathie, verwenning, demotivatie, agressie, spijbelen, drugs, grensoverschrijdend gedrag en vandalisme. We mogen schoolverzuim niet isoleren. Achter al deze fenomenen zitten jongeren met wie wij dagelijks werken. Belangrijk is dat we luisteren naar het verhaal dat die jongeren te vertellen hebben.

Onderwijsmensen moeten op de jongere zelf focussen. Schoolverzuim moet als een van de vele signalen beschouwd worden. De jongeren moeten centraal geplaatst worden. Niet de administratieve problemen die verzuim veroorzaken. Scholen zijn de uitgelezen detectoren en seingevers. Hoe reageren we op schoolverzuim? Hoe gaan we ermee om? Het is ontzettend belangrijk om heel snel te reageren. Aan schoolverzuim zijn talrijke andere fenomenen voorafgegaan waarop niet werd gereageerd. Wat doen we met die signalen? Wanneer gebeurt er iets?

Wanneer een school geconfronteerd wordt met schoolverzuim, moet ze aandacht schenken aan het hele verhaal van de jongere. Onlangs gaf een directeur die een van zijn leerlingen naar ons had doorverwezen een overzicht van de stappen die hij had gezet om die leerling naar school te doen komen. Die directeur bedoelde het goed, maar het schoolverzuim als belangrijkste probleem naar voren schuiven is geen oplossing. Het is niet altijd makkelijk voor een leerkracht om op zoek te gaan naar de achtergrond. Wij proberen de leerkrachten mee te nemen op huisbezoek. Daarna zien de leerkrachten in dat schoolverzuim maar één facet is van een veel breder probleem. Wij roepen leerkrachten voortdurend op contact te zoeken met de thuis van deze jongeren.

Een ander uitgangspunt is dat men het als leerkracht niet alleen kan en dat men ook niet alleen is. Dat geldt ook voor de vormingssector. Daarom werken we vanuit een breed samenwerkingsmodel. Een laatste uitgangspunt is dat intensieve problemen een intensieve en brede aanpak vergen. Een probleem van schoolverzuim zal men

niet oplossen met twee gesprekken of met een huisbezoek. Daarom moet er in die aanpak ook worden geïnvesteerd.

Ik wil nu een stappenplan bespreken dat illustreert hoe deze aanpak kan verlopen in een school. De laatste twee jaar werkt Arktos met dit plan in een aantal secundaire scholen en we hebben de indruk dat het zeer goed functioneert. Dit is niet hét stappenplan, want er is geen wondermiddel om deze problematiek op te lossen. We kunnen alleen denken aan brede maatwerkgerichte oplossingen.

Een eerste belangrijk element is een snelle detectie. Men moet uitmaken wie er in de school verantwoordelijk is voor de detectie en wanneer en aan wie dat moet worden meegedeeld. Men moet ook uitmaken wat probleemgedrag is: volstaat het dat een jongere een keer afwezig is, dat hij twee keer afwezig is in twee weken? Wat als hij zich isoleert in de klas?

Na de detectie moet de school snel reageren. De school moet voor zichzelf uitmaken wat een snelle reactie precies inhoudt en wie er moet reageren: het CLB, de betrokken leerkracht, de directie of iemand van de administratie. In de scholen moeten er duidelijke en werkbare afspraken worden gemaakt rond de detectie. Er moeten procedures worden uitgewerkt om de afwezigheid van een jongere op de agenda te plaatsen. Dit lijkt evident, maar daar loopt het in de scholen vaak fout. Een snelle reactie kan soms al heel wat positieve gevolgen hebben. De jongeren weten soms niet dat men het op school belangrijk vindt dat ze komen.

Als men meent dat er een problematisch spijbelgedrag dreigt te ontstaan, dan moet men op twee sporen werken in de school, het spoor waar de jongere centraal staat en het spoor waar de school centraal staat. Het spoor waar de jongere centraal staat, noemen wij het uitbouwen van een jongeren-netwerk. De jongeren worden hier als partners centraal gesteld. Vaak worden jongeren heel weinig betrokken bij hun begeleidingsplan. Ook de leerkrachten, de CLB-medewerkers en de school worden als partner mee betrokken en zelfs andere sleutelfiguren die met de jongeren te maken hebben. We gaan rondetafels organiseren in de school zelf, niet in een of andere vormings- of welzijnsorganisatie. Men wil met alle betrokkenen een gesprek voeren en engagementen vastleggen rond de opvolging van die jongere. Dit lijkt evident, maar dat is het niet.

Het is geen klassenraad, het is de bedoeling de brede verhalen van jongeren te beluisteren. Het vergt nog heel veel werk om de scholen klaar te maken om op deze manier te communiceren over bredere verhalen van jongeren. Jongeren-netwerken vertellen ook iets over de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Uiteraard is een jongere mee verantwoordelijk, maar ook ouders, begeleiders, school en CLB zijn verantwoordelijk. Dit kan men zichtbaar maken door een rondetafel te organiseren rond een jongere. Dit is een zeer intensieve manier van werken, maar ik ben ervan overtuigd dat dit loont op langere termijn. Wij menen dat een dergelijke rondetafel extern moet begeleid worden. We merken dat onze begeleiding als externe organisatie op prijs wordt gesteld.

Ten minste even belangrijk is het schoolnetwerk dat we graag op hetzelfde moment opstarten. Het probleem is niet opgelost als we de jongere opnieuw op het spoor krijgen. In het schoolnetwerk zitten alle schoolbetrokkenen samen. Administratieve medewerkers in de scholen worden doorgaans veel te weinig betrokken bij de opvolging en de trajectbegeleiding. Nochtans zijn zij vaak de eersten die met problemen van jongeren in aanraking komen. Het schoolnetwerk moet ter plaatse ondersteuning en begeleiding bieden aan de leerkrachten. Onze organisatie is niet langer bereid om op te treden tijdens pedagogische studiedagen in scholen, want dat helpt niet. Het is de bedoeling om samen met de leerkracht die vastloopt met een klasgroep of een leerling, te kijken wat men daar kan aan doen. Een tweede belangrijke vraag voor het schoolnetwerk is wat de school leert uit de situatie met die ene jongere of die ene klasgroep. Hoe komt het dat dit type van leerling stelselmatig uitvalt? Waarom ontwikkelt de school een aversie voor een bepaalde soort van leerlingen? In scholen is het niet gebruikelijk om dergelijke fundamentele vragen te stellen. In een schoolnetwerk moeten die vragen op de agenda worden geplaatst. Omgaan met probleemgedrag lukt maar als de school zichzelf in vraag durft te stellen. Ook hier is er volgens mij iets te zeggen voor een externe begeleiding van de school.

Waarom werkt dit niet overal? Dit heeft wellicht te maken met de volgende topics. De gereedschapskoffer van de leerkrachten volstaat niet. Het werken met moeilijke leerlingen vergt een zeer grote deskundigheid. Men mag de leerkrachten niet afrekenen op het feit dat ze in dergelijke situaties niet kunnen detecteren, reageren of communice-

ren. Het is niet altijd moeilijk om een probleem te zien, maar er ook iets mee doen is niet evident. De interne schoolcultuur is ook niet klaar voor open communicatie. Binnen een schoolstructuur is het heel moeilijk om te praten over eigen zwakheden en over vastlopen. Het moet duidelijk worden dat men goed bezig is als men toegeeft dat men het niet aankan. Er is ook nood aan samenwerking met andere sectoren zoals Welzijn en Justitie. De diverse sectoren kennen en erkennen elkaar niet. Ze bekijken elkaar vanuit klassieke stereotypen, al zijn er wel een aantal goede voorbeelden. De overheid stimuleert deze samenwerking in woorden, maar niet in daden. Enkele jaren geleden hadden we voor het eerst een echte minister van Jeugd die stelde dat hij de categoriale benadering wou doorbreken en dat hij dwarsverbindingen tussen de verschillende domeinen wilde stimuleren. Intussen zijn we enkele jaren verder, maar van die plannen is nog niets in huis gekomen. Wanneer we jongeren willen bereiken vanuit verschillende domeinen, merken we op dat het niet lukt. De projectfinanciering loopt vast op het feit dat men met een bepaald segment moet bezig zijn. Indien men de problemen van jongeren wil oplossen, moet men het doen op de verschillende domeinen waarmee jongeren bezig zijn.

Ik vraag ook aandacht voor warme overdracht tussen de scholen. Vandaag is het zo dat bij een uitschrijving in het beste geval het dossier meegaat naar de nieuwe school. Maar er is meer nodig: de leerkracht die vastliep met de betrokken jongere moet gaan praten met zijn collega die hem overneemt. Er moet ook aandacht gaan naar de complexiteit van de probleemdossiers. Ik pleit daarom voor regelruimte tout court. De jongere moet centraal staan en daar is flexibiliteit voor nodig. Een probleemjongere wegparkeren door hem uit te schrijven of in het sociale vangnet te droppen, gebeurt nog al te dikwijls.

Tot slot nog een pleidooi voor alternerend leren. Dat biedt veel potentie in de breedte van het onderwijs. Men vindt er in de eerste plaats een concentratie van moeilijke jongeren met een grote diversiteit aan problemen. Verschillende partners met een uiteenlopende deskundigheid ontmoeten elkaar op dit domein. De combinatie van onderwijs en werk is op zich al interessant. Er bestaat binnen de sector ook al een cultuur van overleg, samenwerking en flexibiliteit. Ik ben dan ook blij dat het alternerend leren in de beleidsnota zijn verdiende aandacht krijgt. De uitspraak dat men

moet vertrekken vanuit leertrajecten in de plaats vanuit structuren is alvast een sterk vertrekpunt. Kiezen voor deze jongeren betekent bewust kiezen voor partnerschappen tussen scholen, netten, sectoren en deskundigheden. Wie weet worden we op die manier kampioen van de gelijke kansen?

10. Vragen van de leden

De heer Robert Voorhamme: Wat bedoelt de heer Casier met: de regel herdenken? Hebt u het dan over de leerplichtleeftijd?

De heer Piet Casier: Als op een bepaald moment steeds meer leerlingen problemen beginnen te krijgen met een regelgeving, als de groep problematische spijbelaars met de jaren groter wordt, moet misschien toch eens nagedacht worden of de regelgeving op zich niet moet bijgestuurd worden. Als men deeltijdse leersystemen in het leven roept om schoolmoeë leerlingen op te vangen en men meer dan de helft van zijn tijd moet spenderen aan leerlingen die ook in dat systeem niet functioneren, moet er nagedacht worden hoe in de toekomst met die problemen moet worden omgegaan in plaats van te proberen leerlingen binnen de huidige regelgeving te houden.

De heer Kris Van Dijck: Het lijkt mij dat de positie van het CLB in deze iets minder is. Afgezien van zijn deskundigheid en verdiensten, staat het toch iets verder van de scholen en het is daar dat de aanpak van het schoolverzuim moet plaatsvinden. Is men het daarmee eens?

Hoe komt het dat de leerplichtcontrole in Brussel dergelijke problemen oplevert? Er bestaat een samenwerkingsprotocol maar het wordt niet uitgevoerd. Ik weet dat de gemeenten een belangrijke rol spelen, maar het Rijksregister is toch nationaal? Wat is eigenlijk het probleem?

Mevrouw Kathleen Helsen: Er werd terecht gepleit voor voldoende middelen, tijd en personeel, want die zijn er vandaag niet altijd. De systematische aanpak van het schoolverzuim moet in heel Vlaanderen gebeuren en niet alleen in de steden. Maar dat vraagt een enorme en intensieve inspanning. Wat is het belang daarin van de preventie? Hoe kan men vermijden dat men achteraf de scholen moet gaan ondersteunen?

De heer Piet Casier: Het is mijn opvatting dat het CLB dicht bij de jongere moet staan.

Maar sommigen interpreteren het decreet anders. Ik ben het daar niet mee eens. De interpretatie moet zodanig zijn dat zij toelaat dat de deskundigen van het CLB hun werk kunnen doen in direct contact met de jongeren. Het CLB verder van de leerlingen af positioneren is geen goede beweging. Er zijn natuurlijk wel rondetafelgesprekken, maar ik wil er toch op wijzen dat een gesprek waarin de taken worden verdeeld nog iets anders is dan werkelijk overleg.

Voldoende middelen, tijd en personeel zijn nodig, maar de politici moeten keuzes maken. Bij het verdelen van taken moet meer nagegaan worden welke middelen nodig zijn om de taak behoorlijk uit te voeren. Het probleem is dat we werken in een kennisomgeving en dat evoluties, ook in spijbelen, moeilijk te voorspellen zijn. Onderzoek en registratie zou wel een en ander duidelijk moeten maken. In het decreet krijgt het CLB heel wat taken, maar er wordt niet nagegaan of de CLB's voldoende middelen en mensen hebben om die ook uit te voeren. Het feit dat er tal van vormingscentra zijn, die zich bezighouden met taken die eigenlijk in CLB's thuishoren, bewijst dat we over te weinig mensen beschikken.

Wat preventie betreft, speelt het onthaal van de leerlingen een belangrijke rol. Te vaak geeft men de indruk dat er voor elke probleem een ander actie- of stappenplan opgesteld moet worden. Stappenplannen tegen pesten, drugs en spijbelen hebben veel kenmerken en de rode draad gemeenschappelijk. Veel problemen kunnen opgelost worden door op een geïntegreerde manier naar leerlingen te kijken. Scholen worden moe van alle actieplannen en pakketten die op hen afkomen. We hebben er alle belang bij om te wijzen op de gelijkenissen van de acties: telkens wordt er bijvoorbeeld gewerkt met een cel leerlingenbegeleiding, een rondetafelconferentie of een werkgroep. Het heeft geen zin om telkens andere fora te creëren, het volstaat dat er één werkgroep is, die gewoon een bredere kijk op leerlingen hanteert.

De heer Erik Vanwoensel: Wij werken heel goed samen met het CLB. Een medewerker zei me echter dat wij het voordeel hebben dat we buiten het systeem staan, daarom worden onze opmerkingen beter geaccepteerd. CLB's hebben het nadeel dat ze deel uitmaken van het systeem. Mijn organisatie kan zich permitteren om domme dingen te zeggen en mensen tegen te spreken. Dikwijls

zijn scholen monolithische systemen geworden met ingewikkelde communicatiesystemen en een onverstaanbare terminologie. Buitenstaanders kunnen meer bereiken omdat ze onbevangen commentaar kunnen geven.

Ik ben voorstander van een nieuwe bredere rol voor de CLB's, maar ook hun positie moet daarbij in rekening gebracht worden. Het is immers minstens even belangrijk om de school aan te pakken dan de leerling.

Een snelle detectie en reactie is een vorm van preventie. Daarin is investeren belangrijk. Ten minste even belangrijk is dat leerkrachten in het voltijds secundair onderwijs de jongeren en hun achtergrond kennen. Ik herhaal dat het confronteren van een leerkracht met de thuissituatie van jongeren door enkele huisbezoeken een betere preventie is dan het organiseren van een studiedag. In het alternerend leren en deeltijds onderwijs wordt heel veel tijd geïnvesteerd in intakegesprekken met de jongeren en hun huisgenoten. Er wordt vaak op huisbezoek gegaan. Dat is een vorm van preventie omdat de leerkrachten door inzicht in de thuissituatie methodisch, didactisch en inhoudelijk anders gaan functioneren.

De lerarenopleiding is een essentieel aspect in de preventie van schoolverzuim. Dat zou bij wijze van spreken een hoofdvak moeten zijn.

De voorzitter: Ik denk dat scholen soms, maar niet dikwijls monolithische systemen zijn.

De heer Patrick Vanspauwen: Ik denk dat de kleuterleiders een belangrijke preventieve rol kunnen spelen. Er is geen wondermiddel, maar er zijn wel een aantal universele aspecten. Een mogelijke aanpak is het werken met het prentenboek "Als ik niet op school ben". In dat boek herinnert de kleuter zich dat de juf gezegd heeft: "Als jij er niet bent, is het niet hetzelfde". Dat is een drijfveer voor het schoolteam om na te denken hoe op een positieve manier de aanwezigheid kan bevorderd worden. Het is immers niet zo dat de kleuters iets missen als ze niet op school zijn, maar de kinderen en indirect ook de ouders moeten de boodschap krijgen dat de school de inbreng en de aanwezigheid van het kind mist. Eigenlijk gaat het over welbevinden en betrokkenheid. De kleuterleider heeft een unieke positie om een goede communicatie met ouders op gang te brengen en een ver-

trouwensband te scheppen, die later zal renderen. In Schaarbeek loopt daarover een proefproject. Ik vergelijk Schaarbeek graag met New York en Antwerpen: als het daar werkt, werkt het overal.

Er is een Brussels protocol, maar dat werkt momenteel niet goed. Op de vraag naar heel eenvoudige cijfergegevens, namelijk hoeveel kinderen er in de scholen van het Franstalige onderwijs les krijgen, antwoordde de hoogste autoriteit van de Franse Gemeenschap, dat die gegevens te fijnmazig waren. De eerste sprekers kunnen allicht de historische evolutie van het protocol uitleggen. Nu is het echter een geschikt moment om de huidige situatie te veranderen. In het Franstalige onderwijs is er immers één bevoegde minister. Het is het geschikte moment om een aantal nieuwe afspraken te maken. De LOP's leveren goed werk. De tijd is rijp om een en ander te activeren.

III. GEDACHTEWISSELING MET MEVROUW ANKIE VANDEKERCKHOVE, KINDERRECHTENCOMMISSARIS

1. Toelichting door mevrouw Ankie Vandekerckhove, Kinderrechtencommissaris

Mevrouw Ankie Vandekerckhove: Eigenlijk zal ik heel wat herhalen van wat in de vorige hoorzittingen gezegd is. Anderzijds is het nuttig om dezelfde boodschap vanuit verschillende hoeken te brengen.

Kinderen en jongeren hebben, volgens het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en de nationale wetgeving, recht op onderwijs. In ons rechtssysteem werd dat indertijd omgezet in een leerplicht. Op het eerste zicht lijkt het eigenaardig dat dit recht op onderwijs dus niet in actieve zin of als recht van de minderjarige zelf vertaald wordt. Onze wetgeving omschrijft dit als een verplichting tot leren maar geen plicht tot schoolgaan en maakt bij het niet-nakomen van die plicht niet de minderjarige maar wel diens ouders strafbaar. Dat past binnen het concept van het ouderlijk gezag en de opvoedingverantwoordelijkheid van ouders: volgens de leerplichtwet moeten zij erop toezien dat hun kinderen regelmatig school lopen of huisonderwijs krijgen. In juridische zin is het spijbelen vanuit het standpunt van de leerling dan ook geen overtreding.

Sinds het GOK-decreet is de leerplicht omgezet in een recht van de leerling op toegang tot een onderwijsinstelling naar keuze. Het is dan ook aan nemelijk en positief dat de overheid, vanuit haar verantwoordelijkheid om dit recht te garanderen, van spijbelgedrag een probleem maakt. Ook het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind stipuleert die verplichting in art. 28, 1, e: "maatregelen nemen om regelmatig schoolbezoek te stimuleren en schooluitval tegen te gaan."

Het Kinderrechtencommissariaat wil hier ingaan op de betekenis van spijbelgedrag van leerlingen. We stellen ons daarbij niet zozeer de vraag of, hoe vaak en door wie er gespijbel wordt, maar wel waarom. De vraag stellen is echter eenvoudiger dan ze te beantwoorden, laat staan oplossingen te vinden. Hoe komt het toch dat sommige kinderen hun bijna aangeboren leer- en nieuwsgierigheid doorheen hun schoolcarrière schijnen te verliezen? Hoe komt het dat jongeren op school afhaken? Waar liggen volgens hen de sleutels tot een succesvol anti-spijbelbeleid?

Zoals wel te verwachten valt, ontvangt het Kinderrechtencommissariaat van minderjarigen zelf geen berichten over spijbelen. Voor de spijbelaar in kwestie is het spijbelen op zich blijkbaar niet het probleem, maar is het doorgaans hetzij een symptoom van dieper liggend ongenoegen of van andere problemen, hetzij gewoon een uiting van experimenteergedrag eigen aan de leeftijd. We krijgen wel berichten die al of niet rechtstreeks te maken hebben met hoe leerlingen zich voelen op school: gebrek aan erkenning, zich niet thuis voelen, prestatiedruk. Sommige leerlingen worden uit een school uitgesloten en vinden geen nieuwe school. Dat kan te maken hebben met de scholen en CLB's in kwestie, maar ook met de reputatie van de leerling. Vooral als die leerlingen meerderjarig zijn, wordt het moeilijk om een nieuwe school te vinden. Ook daarover wordt het Kinderrechtencommissariaat zelden geïnformeerd.

Dat wil niet zeggen dat spijbelen geen probleem kan zijn; het kan sowieso uitmonden in het schenden van het recht op onderwijs, zij het dan dat deze rechtsschending doorgaans door de leerling zelf veroorzaakt wordt.

Volgens het Kinderrechtencommissariaat is het spijbelen een probleem omdat daarmee het recht van de minderjarige op onderwijs in het gedrang

komt. Dit is het belangrijkste uitgangspunt en de blijvende realisatie van dit recht moet dan ook bij alle mogelijke scenario's van aanpak de doelstelling zijn. We benadrukken dit omdat het soms lijkt dat het spijbelen voor de school vooral een probleem van toezicht, verificatie en mogelijk verlies van werkingsmiddelen lijkt en voor de samenleving te makkelijk als een probleem van overlast en link naar delinquentie beschouwd wordt.

Spijbelen zit momenteel teveel in de hoek van negatief beoordeeld gedrag van jongeren. Het opnemen van spijbelen in bijvoorbeeld het nationaal veiligheidsplan geeft aan waar de nadruk ligt: de link naar overlast of mogelijks jeugddelinquentie wordt impliciet gelegd, niet de link naar het recht op leren. Het spijbelen wordt ook snel in verband gebracht met problemen thuis, misschien wel te snel? Niet alle spijbelgedrag houdt een POS-risico in. Zie bijvoorbeeld de thuis rondhangende spijbelaar die nog steeds meekan op school maar wel het risico loopt op een C-attest door schraping als regelmatige leerling.

Het garanderen van het recht op onderwijs impliceert de uitbouw van een coherent, eenduidig beleid om schoolmoeheid en spijbelgedrag aan te pakken; in eerste instantie een degelijke leerlingenondersteuning en begeleiding en vervolgens een consequente en constructieve aanpak van problematische spijbelaars. Wanneer dit recht op onderwijs centraal staat, heeft dit consequenties voor de aanpak. Hierin dient dan sprake te zijn van een zeker trapsysteem. In de eerste plaats moet werk worden gemaakt van spijbelpreventie. Hierbij dient onder meer verwezen te worden naar een aangenaam schoolklimaat, een goede organisatie, een goede studieoriëntering, een sterke leerlingenbegeleiding. Men moet ook snel op de bal spelen en consequent ageren wanneer een leerling spijbelt. Men moet altijd voorrang geven aan het begeleiden van de leerling (en de ouders) vooraleer louter sanctionerend te gaan optreden. Indien in extremis toch sancties moeten worden opgelegd, dienen ook deze sancties constructief van inhoud te zijn. Ze moeten bijdragen tot het beter realiseren van het recht op onderwijs, niet de leerling nog verder van de onderwijssetting wegdrijven. Evenmin kan de denkpiste gevolgd worden van het inhouden van kinderbijslag. Het kindergeld dient namelijk als steun voor de algehele opvoeding van het kind, niet alleen voor de school. Kindergeld is bovendien op zich al een invulling van een verplichting van lidstaten om de ouders in

de opvoedingstaak te ondersteunen. Een sanctie kan inhoudelijk nooit de schending van een ander recht betekenen.

Uit het cijfermateriaal kan men de volgende vaststellingen afleiden. De cijfers variëren naargelang de definitie die gebruikt wordt. Het spijbelen zou best preciezer gedefinieerd worden. Niet elke ongewettigde afwezigheid hoeft direct als spijbelen benoemd te worden. Spijbelen komt meer voor in deeltijds dan in voltijds onderwijs; meer in een stedelijke context; meer in onthaalklassen, beroepsonderwijs en kunstonderwijs; meer in de B-stroom; meer bij leerlingen met leerachterstand (of is dat een kip-of-eivraag?). Het betrekken van CLB en externen wisselt nogal. Het is tekenend en alarmerend dat spijbelcijfers merkkelijk hoger liggen naargelang het onderwijstype – meer in BSO en TSO, meer in deeltijds onderwijs en in de onthaalklassen. Blijkbaar voelen leerlingen zich daar minder gemotiveerd of uitgedaagd om het goed te doen op school.

De redenen en oorzaken die door scholen aangegeven worden – zwakke motivatie, problemen thuis, schoolmoeheid, onmacht van de ouders, onwil van de leerling... – zouden, zoals door vorige sprekers al aangegeven, inderdaad wel eens kunnen verschillen van de redenen die leerlingen zelf aangeven. Maar hun wordt het zelden gevraagd. Voor de leerlingen is de vraag echter veel ruimer dan het louter aanwezig zijn op school. Sommigen zijn bijvoorbeeld wel fysiek aanwezig op school zonder er daarom echt bij te zijn. Dit is dan geen spijbelen maar in se mogelijks even problematisch. Bij de redenen die vanuit de school gemeld worden, zien we toch vaak aanduidingen van een bepaald gedrag of attitude die aan de leerling zelf of zijn omgeving worden toegeschreven. Er wordt dus vooral op de eigen verantwoordelijkheid van de leerling en de ouders gewezen. Zelden wordt als mogelijke verklaring een tekortkoming van de school aangegeven of problemen bij de schoolloopbaan. We kunnen vermoeden dat vanuit het standpunt van de leerling een zeer gevarieerd geheel van oorzaken kan spelen: saai aanbod, organisatie binnen de school, het schoolklimaat of de schoolregels, peer pressure, problemen thuis of op school, gebrek aan welbevinden op school, schoolmoeheid en dergelijke meer. De uiteenlopende redenen en de diverse vormen van spijbelen leiden ertoe dat een individuele aanpak zich opdringt.

Er zijn inderdaad verschillende soorten van spijbelgedrag. Niet alle spijbelaars moeten als probleem beschouwd worden. Niet alle occasionele spijbelaars worden hardnekkige spijbelaars en omgekeerd zijn niet alle hardnekkige spijbelaars als occasioneel spijbelaar begonnen. Wanneer een leerling er bijvoorbeeld bij een eerste lentezonnetje een enkele keer voor kiest om chemie een namiddag in te ruilen voor een terrasje, moet men dit nog niet als probleemgedrag gaan bekijken (men zou misschien zelfs eerder zijn gezond verstand moeten eren...). Men kan dan bijvoorbeeld volstaan met er de volgende dag wel een opmerking over te maken, al was het maar om de leerling te doen verstaan dat zijn afwezigheid niet onopgemerkt bleef. Het is dus wel kwestie van een vinger aan de pols houden. Veel complexer is de zoektocht naar de aangewezen aanpak van hardnekkige spijbelaars, omdat ook de oorzaken en aanleidingen hier veel complexer zijn.

Uit de informatie van het departement blijkt dat naast het CLB, met een specifieke decretale opdracht terzake, er ook vaak een beroep gedaan wordt op externen als politie, CBJ, arts, gezinsbegeleiding en rechtbank. Moeten we echter de oplossing niet vooral gaan zoeken binnen de scholen zelf? Samenwerking en overleg met andere sectoren dient wel mogelijk te zijn, maar de scholen zelf zijn de eerste verantwoordelijken. De heer Schokkaert zag spijbelen terecht als signaal. Daarom mag men zich niet beperken tot symptoombestrijding en moet men louter repressief optreden voorkomen.

Ik presenteer nu enkele elementen uit onderzoek, waarvan een overzicht te vinden is op de website van JOP. De Groof en Siongers stellen vast dat de invloed van participatiekansen op schoolbeleving, motivatie en sociaal gedrag aanwezig is, zij het soms onrechtstreeks. Actief kunnen participeren op school – zowel formeel als informeel – heeft een positieve invloed op de schoolbeleving, en de beleving van het schoolklimaat. Dit zijn bepalende factoren voor leerlingen om het goed te willen doen op school, op academisch zowel als op sociaal vlak. Indien we dan zien dat het participatief aanbod groter is in het ASO, kan dit deels een verklaring zijn voor de lagere aantallen van hardnekkige spijbelaars. De mate van participatie wordt wel nog heel verschillend gevoeld door leerlingen en directies of leerkrachten. Waar slechts 15 procent leerlingen het aanbod voldoen-

de vindt, vindt 40 procent van de directies en van de leerkrachten dat. Om hier dus een juist zicht op te krijgen en om na te gaan of participatie-initiatieven echt werken is de inbreng van de leerlingen zelf noodzakelijk. Wanneer er een gediversifieerd, leerlingenbetrokken aanbod in participatiekanalen en -activiteiten bestaat, wordt de school en de leefwereld op school positiever ingeschat, hetgeen de leermotivatie positief beïnvloedt. Als leerlingen een positief (organisatorisch en participatief) schoolklimaat percipiëren, zijn ze gemotiveerder om het goed te doen op school. Als leerlingen tevreden zijn met hun inspraak in de regelgeving, verrichten ze minder probleemgedrag. Eerlijke, democratisch opgestelde en consequent toegepaste schoolregels zijn hierbij erg belangrijk.

Engels e.a. zien een positief verband tussen inspraak en welbevinden, onder andere op vlak van tevredenheid met schoolregels.

Decaluwé, Goedseels e.a. melden dat een klein percentage van jongeren een hekel heeft aan school. Bij een op vier is het welbevinden ondermaats. Bij een op twee is er een gematigde inzet. De gemiddelde leerling is tevreden.

Voor de OESO scoort Vlaanderen hoog wanneer het gaat om cognitieve vaardigheden en resultaten van leerlingen. Daar kunnen we terecht trots op zijn. Veel minder vaak wordt echter gewezen op een ander element in het OESO-overzicht, namelijk dat we stukken lager scoren wanneer het gaat over het zich goed voelen op school. In het licht van voormelde onderzoeken is dit echter wel van groot belang.

Wanneer steeds weer kan vastgesteld worden dat probleemgedrag inzake schoollopen ook verband houdt met een laag of afwezig gevoel van welbevinden dan wordt het duidelijk dat de sleutel daar gezocht moet worden. Om preventief op te treden inzake spijbelen moet er verder geïnvesteerd worden in het verhogen van dat welbevinden. En dat kan onder meer door het verhogen van inspraak en betrokkenheid van leerlingen en ouders bij het schoolgebeuren. Dit is dan meteen een vertaling van artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en van bepalingen in het participatiedecreet. Het is sowieso aangewezen om het spijbelbeleid op het niveau van de school uit te tekenen in samenspraak met de leerlingen en hun ouders. Dit kan zowel gaan over de instrumen-

ten waarmee de controle uitgevoerd wordt, het al of niet invoeren van pasjes bijvoorbeeld, als over de inhoud van de begeleiding of van de sancties. Welbevinden wordt door steeds meer deskundigen ook verbonden aan de grootte van de klassen. Zo sprak Peter Adriaenssens zich onlangs nog uit in *Nachtwacht*: wanneer klassen slechts een 12-tal leerlingen zouden tellen, zou het aantal zogenaamde probleemjongeren drastisch dalen. Dit staat natuurlijk in uiterst schril contrast met de gevolgen van de aangekondigde besparingen in het onderwijs. Welbevinden hangt ook samen met de organisatie van het onthaal, de ondersteuning, de begeleiding en de mogelijkheid van vertrouwensrelaties binnen de school. Ook dit vereist echter de nodige middelen, onder meer voor de vorming van vertrouwensleerkrachten, voor bijkomende uren in het kader van zorg en begeleiding van individuele leerlingen, en voor meer CLB-personeel.

Vraag is ook of in het kader van spijbelen de verhoging van de leerplicht wel zo'n goede invloed heeft gehad. Hoe lang en op welke wijze is het zinvol om extreem schoolmoeë leerlingen op school te houden? Sinds het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind is het echter niet evident om die leeftijd opnieuw te verlagen. Het zoeken is dan eerder naar een invulling van de schoolloopbaan die deze jongeren meer kan blijven boeien. We denken dan bijvoorbeeld aan zeer praktijkgerichte opleidingen, aan een meer modulair systeem waar attesten verkregen kunnen worden voor afgewerkte modules en aan leercontracten.

Het verband tussen spijbelen en gebrek aan motivatie en tussen spijbelen en leerachterstand is een vraag van de kip of het ei. Soms is de leerachterstand op zich een reden om te beginnen spijbelen. Daardoor neemt de achterstand enkel nog toe en mogelijk ook de schrik om nog terug te keren naar school of naar die bepaalde leerkracht. Zoals ook andere sprekers al aangehaald hebben, is een deugdelijke oriëntering hier van kapitaal belang. Ook daar hebben de scholen hun rol te spelen. Zij moeten bijvoorbeeld ook leerlingen durven doorverwijzen naar andere scholen wanneer zij een aangewezen richting zelf niet aanbieden, in plaats van de leerling dan maar te oriënteren naar een richting die wel bij hen kan gevolgd worden, maar die misschien niet zo geschikt is.

In ruimer verband moet hier gewezen worden op de inspanningen die het beleid vooropstelde om

het watervalstelsel tegen te gaan. Men moet ook vaker oriënteren naar de nu minder hoog aangeschreven richtingen in TSO en BSO wanneer dat meer aansluit bij de talenten, interesses en capaciteiten van de leerling.

Bij de voorgaande hoorzittingen was ik zelf heel verrast om te zien hoeveel projecten er al lopen rond spijbelen. Het wordt nu tijd om na te gaan wat het resultaat daarvan is geweest, om een 'what works'-evaluatie door te voeren en daar dan structureel mee verder gaan. We ondersteunen dan ook de vraag om het begrip 'regelmatige leerling' toch iets flexibeler in te vullen.

Ook voor de gehanteerde schoolregels inzake controle op de aanwezigheden is overleg met leerlingen en ouders niet overbodig. Aan de leerlingen dient verduidelijkt te worden waarom controle nodig is en wat de definitie en de consequenties van problematische afwezigheden zijn. Minimaal hebben de leerlingen het recht om geïnformeerd te zijn over de werkwijze inzake aanwezigheidscontrole. Er bestaan bijvoorbeeld chipkaarten waarmee 's middags kan betaald worden in de refectuur maar waarbij tegelijk de aanwezigheid wordt nagegaan. Leerlingen hebben het recht dat te weten. Technologisch vernuftige controlesystemen die steeds verfijnder worden, zijn overigens niet altijd mirakeloplossingen. Ook leerlingen vinden zelf immers snel manieren om systemen te ontduiken. Sommige controle-instrumenten creëren daarbij nog nieuwe vragen, met name in het kader van de privacy. Ook de leerling leert hier niets bij; hij weet zich alleen meer gecontroleerd.

Welke elementen zijn er om het probleem aan te pakken? Eerst is er begeleiding nodig, pas als dat niet helpt moet men sanctioneren. Er is meer aandacht nodig voor spijbelpreventie. Het is ook belangrijk om daarmee al in het basisonderwijs te beginnen: men moet er de leerling laten merken dat hij van belang is, dat hij meetelt en gewaardeerd wordt op school.

Verschillende voorstellen hebben te maken met het welbevinden van leerlingen op school. Vooreerst moeten leerlingen betrokken worden in de discussie: zij zijn ervaringsdeskundigen. Een goed onthaal en een laagdrempelige leerlingenbegeleiding zijn belangrijk. Door het nieuwe CLB-decreet is er de facto een grotere afstand ontstaan tussen de leerlingenbegeleiding en de school. Dat is een zeer ongelukkige tendens. Het is ook belangrijk om

interesse te tonen in de leerling en om zijn verhaal ernstig nemen. Er moet meer worden gewezen op het recht op onderwijs en het belang daarvan in plaats van louter controlerend of sanctionerend op te treden. Er moeten ook kansen geboden worden om vertrouwensrelaties te creëren. Er is een tekort aan professioneel personeel voor leerlingenbegeleiding op school. Tot slot willen we opnieuw, voor de zoveelste keer in deze commissie, wijzen op het belang van een leerlingenstatuut. De rechten maar ook de plichten van de leerling, alsook de consequenties bij het niet naleven van de regels, worden in zo'n statuut duidelijk omschreven zodat de leerling vooraf weet waar hij staat. Met een statuut wordt ook de positie van de leerling en zijn rol als actor binnen het schoolgeheel erkend, hetgeen voor een groter gevoel van waardering kan zorgen.

Een tweede grote cluster van aanbevelingen heeft te maken met de duidelijkheid van regels en de consequente toepassing daarvan. Er moeten duidelijke definities gehanteerd worden: wat is spijbelen, wanneer wordt het problematisch? Er is een aanpassing nodig van de bepaling 'regelmatige leerling'. Zowel de ouders als de leerlingen moeten duidelijk geïnformeerd worden over de aanpak en de mogelijke gevolgen van spijbelen. Erop vertrouwen dat iedereen een schoolreglement doorneemt is immers te gemakkelijk: dat gebeurt niet. Er zijn scholen die van hun reglement een soort vertaling gemaakt hebben voor de leerlingen en hen daar zeer bewust op wijzen. Ook belangrijk zijn: consequentie in uitvoering van de regels en kort op de bal spelen en een eenduidige aanpak die waar nodig gedifferentieerd wordt naargelang het soort spijbelgedrag of de context van de gezinssituatie.

De inspanningen moeten worden verder gezet om het watervalstelsel te keren, de studieoriëntering te verfijnen en verder uit te klaren hoe een meer modulair stelsel kan ingevoerd worden. De doelstelling van onderwijs, volgens het verdrag, is immers "de zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens van het kind". De organisatie van ons onderwijs zal om deze doelstelling te halen toch verder gediversifieerd moeten worden, flexibeler moeten worden dan dat het nu is. Er is ook een structurele samenwerking nodig tussen scholen en CLB's. CLB-medewerkers moeten meer fysiek aanwezig zijn op school. Tot slot dienen projecten in het kader van onderwijsvernieuwing en meer specifieke projecten in de aanpak

van spijbelen op hun merites beoordeeld te worden. Daar waar goede resultaten behaald worden, moet men durven overgaan tot de structurele uitbouw ervan.

2. Vragen van de leden

De heer Werner Marginet: Een eenduidige aanpak, duidelijkheid en consequentie zijn inderdaad nodig. Er is ook een verschil tussen de eenmalige terrasjesbezoekers en de hardliners. In Vlaanderen gebeurt het ook wel eens dat de politie jongeren controleert en hen terug naar school stuurt of brengt. Als dat hardliners betreft, zie ik niet in wat daar fout aan is. Natuurlijk moet er achteraf met de leerlingen en de ouders gepraat worden.

Mevrouw Ankie Vandekerckhove: Het louter terugsturen is geen oplossing, zeker niet bij de hardliners. Het gebeurt dat die binnen het uur weer buiten zijn.

De heer Robert Voorhamme: Inzake de remediëring van het spijbelprobleem legt u terecht de accenten bij het functioneren van het onderwijsbestel als zodanig. Maar uw invalshoek is wel veel ruimer. Ook deze commissie moet het probleem ruimer kunnen duiden dan onderwijs. Men is bang om een spijbelaar al te vlug het etiket van een misdadiger op te plakken. Dat is een groot dilemma. Hoe kan men over veiligheid praten als men dat enkel doet in termen van repressie en niet kijkt naar het preventiebeleid? We stellen toch vaak een hoge correlatie vast tussen problematisch spijbelen en licht crimineel gedrag. Die correlatie is te hoog om er blind voor te zijn. Laat ons proberen in te grijpen voor er echt sprake is van crimineel gedrag. Ook het veiligheidsbeleid moet daarom aandacht hebben voor spijbelen en spijbelbeleid.

Niet elk spijbelgedrag heeft te maken met een problematische opvoedingssituatie. Toch is het zo dat heel wat spijbelaars een zwakke opvoedingsomgeving hebben. Dat laatste geldt niet alleen voor kansarmen. Een zwakke opvoedingssituatie is een fundamenteel probleem, ook vanuit het oogpunt van de kinderen. De school kan daar niet alleen aan verhelpen. Misschien kan het Kinderrechtencommissariaat op dat vlak suggesties doen?

Een goede schoolomgeving waarin leerlingen ook voldoening vinden, is een situatie waar leerlingen veel rechten krijgen en tevens verantwoorde-

lijkheid nemen. De toepassing van de leerplicht wordt uitsluitend bij de ouders gelegd. Heel wat ouders zijn niet aanspreekbaar en daardoor kunnen ook de rechten en de verantwoordelijkheden van het kind niet worden aangesproken. Daarom kan niet worden voldaan aan de kinderrechten. Wat is uw houding tegenover het voorstel om de leerplicht ook strafbaar te maken ten aanzien van de leerlingen?

Mevrouw Ankie Vandekerckhove: Men kan niet ontkennen dat er een link is tussen spijbelen en onveiligheid. Vanuit het onderwijs moet het recht op onderwijs centraal blijven staan. Jeugdcriminaliteit is een totaal andere zaak. Als men uit het oog verliest dat het recht op onderwijs moet worden gegarandeerd, worden spijbelaars te snel beschouwd als onveiligheidsveroorzakers. Het is niet de taak van de school om in te grijpen als er een criminaliteitsrisico bestaat. Dat is de taak van de politie. Er is een verschil in visie en dat leidt tot andere accenten in het anti-spijbelgedrag.

De heer Robert Voorhamme: Ik ben het met u eens. Als de school evenwel geen integrale aanpak voorstaat die zowel het recht op onderwijs garandeert als de veiligheid, gaat er heel wat verloren. In een school komen alle maatschappelijke problemen samen. Het is onmogelijk om die allemaal op te lossen. Het is dan ook een goede zaak dat de school samenwerkt met andere instanties.

Mevrouw Ankie Vandekerckhove: Dat is niet per definitie slecht, maar men moet bijzonder voorzichtig zijn. Samenwerking is belangrijk, maar iedereen moet wel bij zijn of haar eigen taak blijven. In de praktijk is dat niet altijd het geval. Het komt erop aan om voorzichtig en doordacht samen te werken, en niet automatisch informatie door te geven aan bijvoorbeeld politiediensten. Als er in de thuisomgeving problemen zijn, moet het onderwijs op zijn centrale taak blijven focussen, namelijk het recht op onderwijs. De school dient wel te weten dat er thuis problemen zijn, maar kan geen thuisbegeleiding bieden. Dat is de taak van de hulpverleningsorganisaties. Elke professional dient te weten waarmee hij of zij te maken heeft en wat de andere professionals doen.

Participatie en verantwoordelijkheid gaan hand in hand. Als leerlingen meer inbreng hebben, nemen ze meer verantwoordelijkheid. Het denkspoor om leerlingen juridisch strafbaar te maken, moet niet

onmiddellijk worden uitgesloten, maar er moet over worden nagedacht. Het blijft onlogisch om een recht te hebben waarvan het niet nakomen voor iemand anders een straf inhoudt. De twee mogelijkheden moeten blijven bestaan, want soms zijn de ouders wel degelijk verantwoordelijk.

De heer Robert Voorhamme: Het is een delicaat probleem. Het Kinderrechtencommissariaat kan daarover advies geven.

Mevrouw Ankie Vandekerckhove: Het Kinderrechtencommissariaat heeft daarover al een debat gevoerd toen de vraag werd gesteld om naar deze hoorzitting te komen. Als het recht aan de leerlingen wordt toegekend, is de vraag bijvoorbeeld in hoeverre men verplicht is om van het recht gebruik te maken.

Mevrouw Kathleen Helsen: Over de aanpak van spijbelgedrag wordt terecht gezegd dat preventie en gepaste begeleiding van de spijbelaars belangrijk zijn. Een gedifferentieerde aanpak is inderdaad wenselijk. Het nieuwe decreet op de CLB's zegt dat de school in eerste instantie het probleem moeten aanpakken en dat de CLB's een rol vervullen op de tweede lijn. Het Kinderrechtencommissariaat vindt het blijkbaar spijtig dat de CLB's minder op de school aanwezig zijn. Pleit u voor een actievere rol van de CLB's, zowel preventief als curatief? Hoe concreet ziet u dat?

De voorzitter: Heel wat scholen zijn niet klaar voor een begeleidende of remediërende taak. Er schort iets aan het inlevingsvermogen van leerkrachten en omkaderend personeel.

Als het aantal spijbelaars nog toeneemt door de slechte begeleiding, moeten leerkrachten en omkaderend personeel extra vorming krijgen. Tijdens doorlichtingen moet bijzondere aandacht geschonken worden aan eventuele tekorten.

Ik neem het normaal op voor de school, maar ik kan voorbeelden aanhalen van scholen die het spijbelen zelf veroorzaken. Leerlingen lopen weg omdat lessen niet interessant zijn. Op die scholen is geen sprake van een participatief beleid. Men sluit er de ogen voor de problemen en sluit leerlingen een aantal dagen uit.

We moeten ervoor zorgen dat de schuld niet uitsluitend op de schouders van spijbelaars en ouders

terechtkomt, maar ook op de schouders van de opvoeders in kwestie. We moeten opvoeders vorming aanbieden en hen verplichten vormingen te volgen.

Na 1 februari neemt het aantal spijbelaars toe. Ik kan er echt niet bij dat scholen leerlingen uitsluiten na 1 februari zonder zelf voor een nieuwe school te zoeken. De overheid moet scholen verbieden leerlingen uit te sluiten zonder hun een andere school aan te bieden.

Mevrouw Ankie Vandekerckhove: De grote opdracht van de CLB's is leerlingen begeleiden. In het geval van spijbelen zijn de CLB's verplicht op te treden. De CLB's maken nu deel uit van de integrale jeugdhulp. De CLB's zijn wel de enige sector binnen de integrale jeugdhulp waar geen sprake is van vrijwillige hulpverlening. Minderjarige spijbelaars hebben geen keuze en moeten CLB-begeleiding ondergaan wanneer de alarmdrempel overschreden wordt.

Omdat spijbelaars begeleiden een verplichte taak is, moet zoals vroeger iemand van het CLB aanwezig zijn op school om er in het kader van de algemene leerlingenbegeleiding alle problemen waarmee leerlingen kampen aan te pakken. Er zijn nu eenmaal problemen die leerlingen liever niet bespreken met de vertrouwensleerkracht van wie ze ook dagelijks les krijgen. Het is belangrijk dat ze terecht kunnen bij een instantie die gelieerd is met de school maar er een andere opdracht vervult. Ik hoor in bepaalde scholen dat het CLB er bijna nooit meer komt. Tegenwoordig is het de school die naar het CLB trekt. Leerlingen worden naar het CLB verwezen.

Ik zou niet onmiddellijk weten welke andere instantie dan het CLB voor laagdrempelige leerlingenbegeleiding zou kunnen zorgen. Die kans is echter verloren gegaan met het decreet. Alles is rationeel en goed gemanaged, maar leerlingen kunnen er niet zomaar binnenlopen. Rechtstreeks informeel contact is onmogelijk. Er moet een afspraak gemaakt worden en men komt op een wachtlijst terecht. Daar ligt het probleem.

De voorzitter: Ik dank mevrouw Vandekerckhove en haar ploeg voor het ernstige werk en precieze inbreng. Ik zou alle commissieleden ertoe willen aanzetten om het spijbelen in de directe omgeving van nabij te volgen.

IV. ADVIES VAN DE VLAAMSE ONDERWIJSRAAD OVER SPIJBELLEN EN ABSOLUUT SCHOOLVERZUIM IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

Dit advies is opgenomen in een afzonderlijk stuk: *Parl. St. Vl. Parl. 2004-05, nr. 50-D/1.*

De verslaggever,

De voorzitter,

Anissa
TEMSAMANI

Monica
VAN KERREBROECK